

Riksdagens protokoll

Nr 129

27 november 1974

Debatter m. m.

Onsdagen den 27 november

Meddelande ang. plena	3
Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 187	3
Diplomatiska förbindelser med vissa regeringar.....	4
Förstatligande av läkemedelsindustrin	24
Avdragsrätt vid inkomstbeskattningen för arbetskläder m. m.	29
Alkohol- och narkotikamissbruket inom kriminalvårdens anstalter, m. m.....	31
Åtgärder mot internationell brottslighet, m. m.....	42
Förskolan m. m.	53
Vattenvård	108
Skydd mot nedskräpning m. m.....	114
Meddelande ang. enkla frågor:	
nr 374 av herr Wachtmeister i Staffanstorps (m) ang. förbudet mot att framföra cykel utan lykta	116
nr 375 av herr Lundgren (s) ang. fraktning av miljöfarliga gifter med passagerarflygplan.....	116

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 27 november

Utrikesutskottets betänkande

Nr 10 om erkännande av respektive upprättande av diplomatiska förbindelser med vissa regeringar	4
---	---

Näringsutskottets betänkande

Nr 48 om förstatligande av läkemedelsindustrin.....	24
---	----

Skatteutskottets betänkande

Nr 53 om avdragsrätt vid inkomstbeskattningen för arbetskläder m. m.	29
---	----

Justitieutskottets betänkanden

Nr 32 om bekämpning av alkohol- och narkotikamissbruket inom kriminalvårdens anstalter, m. m.	31
Nr 33 om åtgärder mot internationell brottslighet, m. m. ..	42

Lagutskottets betänkanden

Nr 31 ang. skadeståndsansvaret vid fel eller försumlighet under lotsning	53
Nr 37 ang. beräkning av lagstadgad tid, m. m.	53

Socialförsäkringsutskottets betänkande

Nr 31 om bibehållande av diagnosregistreringen i försäkringskassornas försäkringsregister	53
---	----

Socialutskottets betänkande

Nr 40 ang. förskolan m. m.	53
---------------------------------	----

Jordbruksutskottets betänkanden

Nr 38 ang. vattenvård	109
Nr 43 ang. skydd mot nedskräpning m. m.	114

Onsdagen den 27 november

Kl. 10.00

§ 1 Justerades protokollet för den 19 innevarande månad.

§ 2 Meddelande ang. plena

Herr TALMANNEN yttrade:

Vid det bordläggningsplenium som utsatts till måndagen den 2 december kl. 11.00 kommer interpellationer att besvaras.

Arbetsplena anordnas tisdagen den 3 december kl. 12.00, onsdagen den 4 december kl. 10.00, torsdagen den 5 december kl. 10.00 och fredagen den 6 december kl. 9.00. Såsom tidigare meddelats anordnas inte något kvällsplenium på tisdagen. Övriga tre dagar kan det bli ofrånkomligt att hålla kvällsplena för besvarande av interpellationer och enkla frågor, men utskottsbetänkanden kommer inte att upptas till behandling vid dessa kvällsplena.

Måndagen den 9 december är sista dag för besvarande av interpellationer. Bordläggningssammanträdet nämnda dag börjar kl. 11.00 och avslutas senast kl. 18.00.

§ 3 Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 187

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 187 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370).

Ordet lämnades på begäran till

Herr HERNELIUS (m), som anförde:

Herr talman! Nu gällande grundlag stadgar tid för propositions avlämnade under vårriksdagen; en tid som inte är absolut utan kan genombrytas om skäl därtill äro. Även den grundlag som träder i kraft den 1 januari 1975 har tidsbestämmelser – t. o. m. skärpta – i detta avseende. För denna höstriksdag gäller ingen tid för propositioners avlämnande, och det är självklart att om bestämmelser härom funnes skulle de inte kunna vara utformade på samma sätt som för vårriksdagen, eftersom i så fall till följd av höstriksdagens kortare varaktighet praktiskt taget ingen proposition skulle kunna lämnas.

Men, herr talman, detta medför inte att regeringen bör använda sin rätt att lämna propositioner när den vill på det sätt som skett denna höstriksdag. Vi har väl fått ca 60 propositioner redan och tyvärr har

Onsdagen den
27 november 1974

*Vid remiss av
Kungl. Maj:ts
proposition nr 187*

Onsdagen den
27 november 1974

*Diplomatiska
förbindelser med
vissa regeringar*

åtskilliga lämnats senare än vad som sades vid denna höstriksdags början.

Var och en inser vilka konsekvenserna blir av detta. Det blir i många fall en snabbbehandling i utskottet. Motionstiderna kan bara formellt avvakts och i många fall – det vet var och en som sitter i utskott – börjar föredragningar respektive hörande av personer innan motionstiden ens har utgått. Många gånger ligger färdiga förslag på bordet när utskottsledamöterna har att konstatera om motioner lämnats eller ej.

Herr talman! I samband med remitteringen av föreliggande proposition har jag velat framföra detta och måste tyvärr samtidigt säga att händelserna i höst i detta avseende vittnar om nonchalans mot riksdagen och därmed också mot det svenska folket. Det är ju dock det svenska folkets ärenden som skall handläggas av oss i riksdagen som valda förtroendemän.

Överläggningen var härmed slutad.

Kungl. Maj:ts proposition nr 187 hänvisades därefter till skatteutskottet.

§ 4 Föredrogs och hänvisades motionerna
nr 1992 till försvarsutskottet,
nr 1993 till kulturutskottet,
nr 1994 till utbildningsutskottet,
nr 1995 till socialförsäkringsutskottet,
nr 1996–2000 till finansutskottet,
nr 2001 till näringsutskottet och
nr 2002 till skatteutskottet.

§ 5 Föredrogs, men bordlades åter inrikesutskottets betänkanden nr 25–30.

§ 6 Diplomatiska förbindelser med vissa regeringar

Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 10 i anledning av motioner om erkännande av respektive upprättande av diplomatiska förbindelser med vissa regeringar.

I detta betänkande behandlades motionerna
1974:21 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari föreslagits

1. att riksdagen hos regeringen hemställde om att denna omedelbart skulle bryta med Saigonjuntan,

2. att riksdagen hos regeringen hemställde om att denna tog initiativ till att upprätta diplomatiska förbindelser med provisoriska revolutionära regeringen i Sydvietnam,

1974:22 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställts att riksdagen

hos regeringen skulle anhålla att den omedelbart upprättade diplomatiska förbindelser med republiken Guinea-Bissau,

1974:202 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari föreslagits att riksdagen hos regeringen hemställde att denna snarast erkände GRUNK som Cambodjas lagliga regering,

1974:397 av herr Ahlmark m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen skulle uttala sig för ett svenskt diplomatiskt erkännande av Guinea-Bissau,

1974:660 av fru Mogård m. fl. (m, fp),

1974:981 av fru Dahl m. fl. (s) vari hemställts att riksdagen begärde hos Kungl. Maj:t att Sverige snarast upprättade fulla diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering,

1974:1269 av fru Dahl m. fl. (s) vari yrkats att riksdagen hemställde hos Kungl. Maj:t att Sverige snarast erkände republiken Guinea-Bissau och upprättade fulla diplomatiska förbindelser med dess regering samt

1974:1277 av herr Olof Johansson i Stockholm m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att de formella diplomatiska förbindelserna med Saigonregimen omedelbart bröts samt att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts om erkännande av PRR.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen ansåg motionerna 1974:22, 1974:397 och 1974:1269 besvarade med vad utskottet anförde om Sveriges förbindelser med republiken Guinea-Bissau,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:660,

3. att riksdagen skulle avslå motionerna 1974:21, 1974:981 och 1974:1277 i vad avsåg erkännande av respektive upprättande av diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering,

4. att riksdagen skulle avslå motionerna 1974:21 och 1974:1277 i vad avsåg avbrytande av de diplomatiska förbindelserna med republiken Vietnams regering i Saigon,

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:202.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Utskottet har i år valt att behandla alla de motioner som föreligger om erkännande av stater eller upprättande av diplomatiska förbindelser med regeringar i ett sammanhang. Det har också givit en form för att på ett övergripande sätt behandla de principer som Sverige tillämpar på detta område. Jag vill, herr talman, för min del gärna inleda den här debatten med att deklarerar för det första att jag i allt väsentligt delar den principiella syn på erkännandefrågorna som här fastställs – det har jag för övrigt även tidigare deklarerat – och för det andra att jag tycker att det är riktigt att Sverige intar en strikt legalistisk attityd i de här frågorna, dvs. att man håller mycket strängt på att den internationella rättens principer skall tillämpas. Jag tror att det är viktigt att

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

Diplomatiska förbindelser med vissa regeringar

Onsdagen den
27 november 1974

*Diplomatiska
förbindelser med
vissa regeringar*

vi gör det som ett led i arbetet på att stärka de små staternas ställning i världen.

Det beror alltså inte på olika syn i de här avseendena om vi genom åren har haft olika uppfattning i konkreta sakfrågor. Det beror i stället på att vi har bedömt den konkreta situation som det gällt litet olika.

Samtidigt måste man, tror jag, konstatera att utvecklingen politiskt kan gå mycket snabbt och att situationer kan uppstå på olika håll i världen som icke har varit förutsedda när de rättsregler som vi tillämpar har slagits fast – och att man alltså inte utan vidare kan falla tillbaka på praxis och tillgängliga regler utan är tvungen att i en unik situation göra självständiga bedömningar.

Det är också nödvändigt från tid till annan att se över den internationella rätten så att den verkligen fungerar på det sätt vi önskar, nämligen så att man slår vakt om ett internationellt rättssystem till skydd för de små staterna. För om man inte gör det kan en legalistisk attityd, som blir styvnackad och konservativ, få till följd att det som skulle vara ett skydd för de svaga i stället blir ett instrument för de starkas ohämmade maktpolitik. Jag vill hävda att det förekommit situationer när så har varit fallet.

Så över till de två motioner som jag tillsammans med några andra ledamöter av kammaren har väckt i början av årets riksdag. Den ena motionen, nr 1269, gäller erkännande av republiken Guinea-Bissau. Det är, som utskottet säger, nu inte längre nödvändigt att ta ställning till den frågan, eftersom staten har blivit självständig och Sverige har erkänt dess regering. Men jag vill ändå göra den markeringen att jag för min del var mycket besviken över att det svenska erkännandet dröjde så länge som det gjorde. Jag har fortfarande den uppfattningen att det borde ha kommit i och med att republiken Guinea-Bissau utropades som självständig stat i september 1973.

Kvar att behandla i dag är i stället frågan om upprättande av diplomatiska förbindelser med den provisoriska revolutionära regeringen i Syd-vietnam, enligt det krav som framförs i motionen 981. Utskottet påminner om att krav av samma innebörd som i den motionen har behandlats vid en lång följd av riksdagar. Och under dessa år har, herr talman, utvecklingen i Vietnam varit våldsam inte bara när det gäller själva strids-handlingarna utan också när det gäller de politiska och folkrättsliga förhållanden som är avgörande för vårt ställningstagande i denna fråga. Jag skall gärna erkänna att situationen är mycket komplicerad och att den kan te sig svårbedömlig. Men jag tror att det är viktigt att vi gör klart för oss att den är just komplicerad och unik, icke jämförbar med någon annan situation i världen.

De kriterier som vi vid bedömningen måste tillämpa skulle då vara för det första de allmänna folkrättsliga principer som är giltiga i det här sammanhanget, för det andra den rättsliga grund som Parisavtalet skapar vad gäller situationen i Vietnam och för det tredje utvecklingen efter Parisavtalet.

Vad är det då för situation som skapas av Parisavtalet? Ja, Parisavtalet om Vietnam innebar för det första att USA och Saigonregimen tvingades att acceptera inte bara Nordvietnam utan också PRR som jämställda avtalstecknande parter. Enbart detta faktum utgör ett internationellt erkännande av PRR från USA:s och Saigons sida. Dessutom slås det i avtalstexten klart fast att det i Sydvietnam för närvarande och till dess att en eventuell politisk lösning uppnåtts existerar tre politiska krafter, två arméer, som var och en behärskar varsina okränkbara områden och två administrationer, nämligen PRR och Saigonregimen.

På denna definition av situationen i Sydvietnam vilar hela avtalet. Den utgör bl. a. grunden för den modell för en politisk lösning av konflikten som avtalet föreskriver. Och det är naturligtvis också den som är anledningen till att frågan om PRR:s och Saigonregimens internationella status, som kanske för somliga kan te sig som enbart en formell fråga, i praktiken har spelat en så oerhört viktig roll för båda sidorna efter avtalet.

Jag menar att den unika folkrättsliga grund som Parisavtalet skapar gör det möjligt och önskvärt att i nuvarande situation erkänna och ha diplomatiska förbindelser med de två provisoriska administrationer som definieras i Parisavtalet, dock endast under det förbehållet att de inte hävdar någon annan rätt än den som följer av Parisavtalet. Man kan alltså inte erkänna någondera partens rätt att ensam representera Syd-vietnam, och man kan heller inte behandla båda som lika om någon av dem hävdar någon annan rätt än den som följer av Parisavtalet.

Om man ser på utvecklingen efter det att Parisavtalet undertecknats, kan man lätt se att medan PRR mycket strikt har hållit sig till Parisavtalet och grundar alla sina krav på den rätt som följer av Parisavtalet har Thieuregimen på alla punkter brutit mot Parisavtalet. De krav som Thieu-regimen framför i fråga om internationellt erkännande står i stark kontrast mot den rätt som följer av Parisavtalet. USA och Saigon har i själva verket med alla medel försökt omintetgöra Parisavtalet och smita ifrån dess förpliktelser. I den politiken ingår som ett viktigt led att låtsas som om PRR och tredje kraften inte existerar och som om man aldrig erkänt dess existens, liksom att lansera Thieuregimen som den enda legitima företrädaren för Sydvietsnams folk. I Sydvietnam tar detta sig uttryck i att PRR:s och tredje kraftens medlemmar och sympatisörer förföljs, tystas, fängslas och mördas. Varje försök att bilda det avtalsstadgade nationella rådet med representanter för samtliga tre parter saboteras av Thieu.

På det internationella planet driver Thieu och USA en diplomatisk-politisk kampanj för ett ensidigt erkännande av Saigonregeringen och för att Saigon skall få delta som den enda lagliga representanten för Sydvietnam i internationella organ och på internationella kongresser. I det senare fallet har man varit framgångsrik, ty vid praktiskt taget alla de internationella kongresser där denna fråga aktualiserats har PRR efter amerikanska påtryckningar förhindrats delta medan Thieuregimen har

Onsdagen den
27 november 1974

*Diplomatiska
förbindelser med
vissa regeringar*

tillåtits att ensam representera Sydvietnam. Det är t. o. m. så att Saigon formellt enligt sin författning och den officiella nationsbeteckningen hävdar överhöghet över hela Vietnam. Även om det nu i praktiken bara får sin tillämpning vad gäller Sydvietnam är det allvarligt nog. Jag menar att dessa olagliga, mot Parisavtalet stridande anspråk från Saigonregeringen till varje pris måste avvisas genom att andra länders regeringar vägrar att erkänna Saigonadministrationen och också genom att man motsätter sig att Saigon får representera Sydvietnam vid internationella konferenser. I den här situationen kan det alltså inte bli tal om att behandla Saigon och PRR lika.

Däremot är det självfallet möjligt att erkänna en eventuell kommande regering i Saigon som inte hävdar någon annan rätt än den som följer av Parisavtalet. Då kan det t. o. m. bli önskvärt att göra det, eftersom man därmed kan stödja en utveckling i enlighet med Parisavtalet.

PRR har däremot ända sedan Parisavtalet undertecknades konsekvent hävdad de bestämmelser som finns i det och för egen del hållit sig till avtalet. När PRR kräver internationellt erkännande och rätt att vara representerad i internationella sammanhang är det på den grund som stadgas i Parisavtalet, som en av två provisoriska administrationer. Därför är utskottets skrivning felaktig, när det sägs att Sverige lägger ner sin röst i fråga om krav på att PRR skall företräda Sydvietnam, för det är icke de krav som PRR framställer.

När PRR ställer de här kraven är det inte av formella skäl eller av prestigehänsyn utan just därför att den här frågan är så livsviktig för möjligheten att över huvud taget fullfölja Parisavtalet. I det storspolitiska spel mot Parisavtalet som USA och Saigonregimen bedriver är det av oerhört stor betydelse hur Sverige uppträder. Jag vill hävda att Sverige hittills i den frågan har uppträtt med två ansikten.

Å ena sidan har Sverige – det är ovedersägligt – mycket goda och nära förbindelser med PRR. Våra officiella representanter har gång på gång uttryckt vårt stöd till PRR:s kamp och krävt att Parisavtalet skall fullföljas. Vi ger ett omfattande bistånd till PRR, och regeringen har efter krav från Svenska kommittén för Vietnam tagit första steget på vägen mot ett fullt erkännande genom att upphöja PRR-delegationens status i Sverige.

Å andra sidan har vi ännu inte erkänt PRR, trots att detta är det stöd som denna regering själv anser vara det mest effektiva bidrag vi kan ge i kampen för Parisavtalet. Fastän inget tvivel kan råda om vad svenska folket och regeringen tycker om Thieuregimen och inga reella kontakter på länge har förekommit, har ända till nu det formella erkännandet kvarstått. Det är ett faktum som Thieu inte har försummat att utnyttja, hur mycket dessa förbindelser än har frysts ner.

Av den debatt som förs i Sverige kan man kanske förledas att tro att Saigon i enlighet med internationell praxis skulle ha uppnått praktiskt taget universellt erkännande, medan endast en obetydlig grupp stater skulle ha erkänt PRR, men så är det inte alls. Enligt Saigons egna uppgifter

har den regimen fortfarande diplomatiska förbindelser med endast 46 stater – alltså bara obetydligt fler än de 41 stater som har erkänt PRR.

Mot den här bakgrunden, herr talman, framstår det svenska uppträdandet som särskilt beklagligt. Men det är också utomordentligt tillfredsställande att utskottet nu noterar och riksdagen genom att bifalla utskottets hemställan på den punkten slår fast att de sista resterna av diplomatiska förbindelser med Saigon nu har upphört. Jag kan tala om för kammarens ledamöter att UD har låtit information gå ut till ett antal svenska ambassader där det sägs, att mot bakgrund av att vi nu öppet ifrågasätter Saigons rätt att ensamt representera Sydvietnam har vi funnit det riktigast att avanmäla de två tjänstemän vid ambassaden i Bangkok som hittills varit anmälda i Saigon. Vidare har Saigons ambassad i Bonn underrättats om att de tjänstemän där som hittills varit anmälda i Stockholm inte längre kommer att upptas i diplomatlistan för Stockholm. De sedan länge nedfrysta diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och Saigonregeringen har därmed även formellt upphört.

Herr talman! Jag vill än en gång upprepa att jag noterar detta förhållande med mycket stor tillfredsställelse. Jag skulle önska att vi i dag också kunde komma fram till att begära att den svenska regeringen skall upprätta fulla diplomatiska förbindelser med PRR. Det skulle vara det bästa bidrag som vi nu kunde ge i kampen för att Parisavtalet skall fullföljas. De omfattande och nära förbindelser som vi har med PRR måste nu också fullföljas genom att vi upprättar fulla diplomatiska förbindelser.

Till slut vill jag ta upp frågan om det svenska uppträdandet vid de internationella kongresserna. Som jag sade har PRR förhindrats delta i alla de internationella kongresser som ägt rum efter Parisavtalet. Sverige har lagt ned sin röst; och det är en framgång jämfört med tidigare, när vi har röstat för Saigons deltagande. Det är också en framgång att de svenska delegationerna från tillfälle till tillfälle har skärpt sina uttalanden och protesterat mot att Saigon ensamt skulle få delta. Även det har skett efter krav från Svenska kommittén för Vietnam.

Men vi är inte nöjda med det. Vi menar att Sverige måste göra aktiva ingripanden – genom krav på omröstning och på annat sätt – mot att Saigon tillåts delta i de internationella kongresserna. Om denna utveckling, där Saigon ensamt representerar Sydvietnam i alla internationella sammanhang, tillåts fortsätta, är det ett dödligt hot mot Parisavtalet. Man skapar helt enkelt på det sättet genom praxis en ny folkrättslig situation, som står direkt i strid med Parisavtalets bestämmelser.

Herr talman! Det kan kanske tyckas som om detta vore en fråga som inte har den betydelse som vi vill ge den. Då vill jag bara erinra kammaren om vad PRR:s utrikesminister, Mme Binh framförde till den svenska delegation som i januari i år besökte de befriade områdena i Sydvietnam och i vilken ingick två ledamöter av denna kammare. Hon beskrev för oss – och vi kommer nog aldrig att glömma det – vilken avgörande betydelse som erkännandefrågan har för PRR och för hela den politiska utvecklingen i Sydvietnam. Hon sade att om Sverige nu kunde ta ett

Onsdagen den
27 november 1974

*Diplomatiska
förbindelser med
vissa regeringar*

initiativ och erkänna PRR, så skulle det ha en utomordentligt stor betydelse för att stärka de krafter i Sydvietnam som vill verka för Parisavtalet. Det skulle ha en utomordentligt stor betydelse för den internationella utvecklingen på det här området, och det är det krav som för oss betyder mer än någonting annat, sade hon.

Herr talman! Jag vill med Mme Binhs ord som stöd yrka bifall till motionen 981.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! I dag är det exakt 22 månader sedan Parisavtalet för fred i Vietnam undertecknades. Men någon verklig fred har inte uppnåtts. Det sydvietnamesiska folkets strävan efter fred, oberoende, demokrati och ekonomisk och social utveckling saboteras dagligen av juntan i Saigon och dess uppdragsgivare i Washington.

USA:s militära inblandning i Sydvietnam fortsätter. USA har gett ett omfattande stöd av vapen och förråd till Saigonjuntans armé och poliskår. USA har fortfarande 25 000 militära rådgivare hos Saigonarmén – rådgivare som nu uppträder i civila kläder. De ökade svårigheterna för Thieu-regimen har stärkt oppositionen, men USA infiltrerar också vissa s. k. oppositionella grupper för att ha återförsäkringar för den händelse Thieu skulle behöva offras. Demokratins bödlar i CIA kan sitt jobb, vet hur stater och folk skall behållas under USA-imperialismens grepp.

Thieuregimens karaktär av marionett för USA:s neokoloniala intressen och ambitioner i Vietnam uppenbaras allt tydligare. Hela det område som regimen fortfarande i någon mån kontrollerar kännetecknas av ekonomiskt kaos. Korruption har blivit regimen politiska och administrativa system. Dess stora och välutrustade poliskår söker slå till mot all opposition. Thieuregimen vägrar att frige politiska fångar. Fortfarande vårdas och torteras hundratusentals vietnamesiska demokrater och fredskämpar i Thieus fångläger.

Men framför allt: Thieuregimen fortsätter kriget. Den kan inte acceptera freden. Den tål inte freden. Den är för sin existens beroende av att kriget fortgår. Dagligen sänder den ut sina USA-utrustade trupper på erövringståg mot de befriade områdena. Dagligen ger de sig ut till byarna för att "passivisera" dvs. för att plundra, våldta och mörda. Thieu-regimen förbryter sig dagligen mot Parisavtalet. Den vägrar varje förhandling. Den uppträder som den gangster den är och som det redskap den är.

PRR – det nationella oberoendets och självbestämmanderättens regering företer en helt annan bild. Det var dess framgångsrika kamp, tillsammans med den ärorika försvarskamp som landsmännen i norr förde, som tvingade fram Parisavtalet. Detta avtal var en framgång för PRR, som hela tiden kämpat för fred i Vietnam och nationellt oberoende. PRR söker på allt sätt efterleva Parisöverenskommelsen. Regeringen, som är baserad på folkets demokratiska stöd och aktivitet, leder återuppbyggnaden av de områden av Sydvietnam som den kontrollerar. Skördarna

växer. Undervisningsväsendet expanderar. Sjukvården byggs ut. Massfattigdomen i krigets spår bekämpas effektivt.

En rad länder har erkänt PRR, som är det sydvietnamesiska folkets enda och rättmätiga regering. Men så icke Sverige. Den svenska regeringen har av den breda opinionen i Sverige tvingats till flera riktiga ställningstaganden och flera goda insatser för Vietnams folk. Men regeringen och riksdagsmajoriteten har hittills vägrat att erkänna PRR.

Utrikesutskottet påstår i dag, i sitt svar till de motioner om ett erkännande av PRR som föreligger, att varken PRR eller Saigonjuntan kan företräda staten Sydvietnam enligt folkrättens regler. Detta är i så fall en snäv formaljuridisk bestämning av begreppet folkrätt. Vilken "folkrätt" kan jämställa ett folk och dess ledning som kämpar för nationell oavhängighet, fred och demokrati med ett gäng korrupta gangstrar som springer en främmande imperialistisk stats ärenden och som med hjälp av korruption eller tvång och med hjälp av sin rika uppdragsgivare lyckas utrusta en stor legoarmé? Vilken folkrätt kan jämställa PRR och Thieu-klicken? PRR behärskar inte hela Sydvietnam, men det står för republiken Sydvietnams nationella oavhängighet. Därför måste Sverige sluta sig till den rad av stater som erkänt PRR.

Det är gott att regeringen har medgivit att PRR:s allmänna delegation i Sverige upprättats – men ett erkännande av PRR skulle vara ett verkligt stöd för Sydvietnams folk och skulle också motsvara en bred svensk opinions solidaritet med Vietnams folk.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 21.

Herr JADESTIG (s):

Herr talman! Under ett flertal år har jag varit medmotionär i den motion som fru Dahl står för som huvudmotionär. Jag har tidigare avstått från att yttra mig i kammaren och nöjt mig med att instämma i fru Dahls inlägg. Vi arbetar ju tillsammans i Vietnamkommittén och har sålunda likartade synpunkter. Jag vill också i år instämma i fru Dahls yrkande, men därutöver ber jag att få anföra några synpunkter.

Broderskapsrörelsen har drivit många internationella frågor. Vi har sålunda varit mycket aktiva i Vietnamdebatten – kanske inte just i TV eller i andra massmediers ljussken utan mera på vad man kan kalla för basplanet. Där har vi försökt vara opinionsbildare. De internationella frågorna har också på våra kongresser haft en framträdande plats. Så var fallet även i år, då vår kongress i Piteå beslöt uttala sig för ett svenskt erkännande av Sydvietnams provisoriska revolutionära regering.

Så sent som i november i år har vi i en speciell skrivelse till regeringen argumenterat för denna åsikt och framhållit att Sverige bör kunna erkänna PRR under former som markerar att Sverige i enlighet med Parisavtalet betraktar parterna som "provisoriskt legala". Detta uttryck, provisoriskt legala, är hämtat från den uppsats som den amerikanske experten på internationell rätt Richard A. Falk framlade vid Stockholmskonferensen för Vietnam så sent som i mars i år. Resonemanget bakom uttrycket

Onsdagen den
27 november 1974

*Diplomatiska
förbindelser med
vissa regeringar*

är bl. a. följande:

Vietnamkriget kan framför allt ses som en kamp om vem som skall vara Sydvietnams legala regering. Meningen med Parisavtalet är att föra över kampen från det militära till det politiska planet. I avtalet regleras i detalj hur detta skall gå till för att befolkningen genom fria val skall få möjlighet att avgöra kampen. Och eftersom varken Saigonregeringen eller PRR utsetts genom fria val på sätt som avtalet föreskriver bör de betraktas som provisoriskt legala till dess att avtalet genomförs.

Att det i båda fallen möjligen rör sig om regeringar kan det enligt Falk inte råda någon tvekan om. Båda regeringarna kontrollerar delar av landets territorium och har fungerande administrationer i dessa. Båda erkänns också som regeringar av ett betydande antal stater. Det synes därför vara rimligt att från Parisavtalets synpunkt betrakta dem som likställda och likaberättigade. Denna tolkning av innebörden i Parisavtalet synes också vara den som den svenska regeringen har framfört i samband med Världsbankens diskussioner om bistånd och lån till Saigon. Problemet är, som även utskottet säger, att Parisavtalet inte respekteras. PRR och DRV har sett avtalet som en stor framgång och har allt att vinna på att det genomförs. Den nuvarande Saigonregimen ser däremot avtalet som ett dödligt hot mot sitt eget maktinnehav. Det är därför inte särskilt överraskande att man på otaliga sätt försöker sabotera avtalets genomförande.

Herr talman! Vi har sålunda funnit att ett svenskt diplomatiskt erkännande av PRR i enlighet med dessa tankar överensstämmer med Parisavtalets anda och mening, och förslagen härom borde också kunna vinna riksdagens gehör.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Fiktioner kan ha en viktig uppgift i god litteratur och dålig journalistik. De har också en uppgift i utrikesutskottets betänkande nr 10: att motivera ett nej till kravet om ett erkännande av GRUNC, Cambodjas nationella enhetsregering. Det hade varit ett uttryck för realism och politisk framsynthet om utskottet denna gång hade övergett fiktionen att ingen av de båda regimerna i Cambodja är landets lagliga regering.

Där finns och har hela tiden funnits en laglig regim. När Sverige 1955 erkände Cambodja genom att rösta för landets inval i FN, var prins Sihanouk statschef. Han förblev statschef – låt vara i exil – efter statskuppen i mars 1970 och är statschef alltjämt. Det faktum att FUNK, befrielsefronten i Cambodja, som prins Sihanouk är ordförande för, mycket snabbt återerövrade 90 procent av landet, vittnar vältaligt om vilken sida som har folkets stöd. Där finns alltså både en formell och en praktisk kontinuitet, något som brukar tillmätas viss och ibland avgörande betydelse i folkrättsliga frågor av denna karaktär.

Man bör hålla i minnet de ytterligt ogynnsamma omständigheter som befrielsefronten och den nationella enhetsregeringen haft att kämpa un-

der. När det redan från början stod klart att de marionetter som CIA bistått med statskuppen inte skulle klara sig många veckor av egen kraft, gjorde USA sin militära intervention med stora markstyrkor. Samtidigt och under lång tid framöver sattes både det strategiska och taktiska bombflyget in, huvudsakligen från baser i Thailand, och en stor del av den kambodjanska landsbygden ödelades fullständigt. Då och i fortsättningen har USA pumpat in mängder med krigsmateriel och ammunition, först både sjövägen och landvägen, sedan genom en permanent luftbro, när Phnom Penh och de övriga större städerna blev inringade av befrielsefrontens styrkor.

Minst 3 500 amerikanska officerare leder marionettjuntans trupper, och de undersökningar som gjorts av kongressutskott i Washington har konkret och otvetydigt visat att USA:s ambassad i Phnom Penh utgör högkvarteret för den s. k. Khmerrepublikens militära förband.

Om det alltså är en fiktion att ingen av de båda regimerna i Cambodja är landets lagliga regering, så är det ett obestriddt faktum att den s. k. regeringen i Phnom Penh inte är det. I den meningen finns en halv sanning i utskottets formulering. Lon Nol-juntan tas för vad den är både i svenska regeringen – detta är ingen statshemlighet – och av svenska folket; den betraktas som ett gäng marionetter, utan territorium, utan folkligt stöd, utan legitim existens.

Men även om det skulle finnas någon abstrakt visdom i att – som utskottet gör – likställa de bägge regimerna i Cambodja, den verkliga regeringen och marionettregimen, så blir det praktiska resultatet en flagrant orättvisa mot den verkliga regeringen. Frågan om erkännandet är verkligen inget abstrakt problem. Det gäller i hög grad praktiska frågor, något som Birgitta Dahl redan har utvecklat i sin utförliga plädering för PRR. Lon Nol-juntan företräder Cambodja i Förenta nationerna – liksom Saigonjuntan företräder Sydvietnam där. Det betyder att dessa juntor – inte respektive lands legitima regeringar – har en officiell nimbus och kan räkna med stöd av Världshälsoorganisationen, FAO och alla FN-organ. Detta stöd betyder väl inte så mycket i pengar och personal räknat, men det har en stor betydelse bl. a. under diskussionerna i kongressen i Washington. Åtskilliga kongressmän som kan rösta för fortsatt militär hjälp till marionetterna så länge dessa kan drapera sig i FN-legaliteten kommer med stor sannolikhet att rösta mot fortsatt hjälp om detta legalitetens skynke rycks bort.

Det är alltså inte av en slump som Lon Nol-juntans direkta och indirekta företrädare har utvecklat stor aktivitet under lång tid för att få det nödvändiga röstunderlaget vid den pågående FN-sessionen. I Far Eastern Economic Review den 20 september fanns en lång korrespondens från Phnom Penh om det hektiska intrigspel som pågår för att vinna röster för Lon Nol-juntan vid den förestående FN-voteringen. Det är tragiskt att Sverige då fortsätter att lägga ned sin röst och därmed kanske än en gång säkrar platsen där för den diplomatiska fiktion som den s. k. Khmerrepubliken och dess s. k. regering utgör.

Onsdagen den
27 november 1974

*Diplomatiska
förbindelser med
vissa regeringar*

Det faktum att FUNK-GRUNC ännu inte återtagit Phnom Penh och det lilla antal övriga städer som Lon Nol-juntan fortfarande håller får inte användas som argument mot ett erkännande. Det finns knappast någon realistisk militär eller politisk bedömare som tror att Lon Nol-juntan trots massiv hjälp från USA skulle hålla Phnom Penh, om befrielsefronten satte in all kraft på att ta huvudstaden med militära medel. Men det har många gånger deklarerats av företrädare för den nationella enhetsregeringen vilka bevekelsegrunder man haft och har för att inte ta huvudstaden. Man vill helt enkelt undvika den totala förstörelse av Phnom Penh som säkerligen skulle bli följden. Man vill också undvika den massaker på befolkningen inklusive mängder av personer som flytt undan bombningarna, som också skulle bli följden. Man räknar med att den inre upplösningen fortsätter och att staden skall falla utan onödig förstörelse och blodsutgjutelse.

Den hänsyn som den nationella enhetsregeringen och befrielsefronten på detta sätt tar bör räknas dem till godo och inte användas som argument mot ett erkännande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 202, där det föreslås att riksdagen hos regeringen hemställer att den snarast erkänner GRUNC som Cambodjas lagliga regering.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! I motionen 1277 har några centerpartister med herr Olof Johansson i Stockholm som första namn hemställt "att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer att de formella diplomatiska förbindelserna med Saigonregimen omedelbart bryts, samt att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts om erkännande av PRR".

Den första hemställan har inte längre aktualitet, varför jag ber att få yrka bifall till den andra hemställan i motionen.

Situationen har förändrats i Sydvietnam. Tidigare fanns det hopp om att Parisavtalet skulle fullföljas. Det innebar bl. a. att det skulle bildas ett nationellt råd med representanter för olika grupper i Sydvietnam och att allmänna val skulle organiseras. I den pågående krigsutvecklingen har emellertid bedömningsgrunderna snabbt förändrats. Fredsavtalet kan inte längre tillmätas samma betydelse. Det har dessutom konsekvent saboterats av Saigonregeringen. I det läget är det nödvändigt att Sverige tar initiativ till en internationell aktion till stöd för befolkningen i PRR-områdena och att vi erkänner dess regering.

Det finns en stark sympati i Sverige för den internationella befrielsekampen i Sydvietnam. Sverige har, som utskottet framhåller, byggt upp omfattande kontakter med PRR särskilt i samband med de senaste årens biståndsinsatser. Det har visserligen upprättats en generaldelegation, men det växande samarbetet mellan PRR och Sverige motiverar ett erkännande.

Ett erkännande av PRR skulle också innebära en mer positiv inställning

från svensk sida när det gäller PRR:s rätt att företräda Sydvietnam vid internationella konferenser. Sverige skulle då inte längre behöva avstå vid fullmaktsvoteringar utan kunna stödja PRR.

Ett svenskt erkännande skulle också få betydelse för andra länders hållning i erkännandefrågan, och därmed skulle man kunna underlätta en politisk lösning av konflikten i Sydvietnam. Det är angeläget att Sverige tar upp frågan om erkännande av PRR med de övriga nordiska länderna.

Även om det är svårt att avgöra hur kontrollen av territorium fördelar sig på PRR och Saigon får det väl ändå anses klart att PRR har ett starkare stöd i folket än vad Saigonregeringen har.

För den som har besökt PRR-områdena framstår det som helt klart att vi i Sverige måste göra allt vi kan för att stödja det vietnamesiska folket. Dess land är härjat och ödelagt. Den som en gång har sett förstörelsen i Quang Tri-provinsen blir aldrig mer samma människa. Och den som har bevittnat det vietnamesiska folkets fantastiska återuppbyggnadsarbete kan heller aldrig glömma det. Med iver och outtröttligt arbete och en fast segervilja bygger människorna där upp sitt härjade land och uträttar storverk. De har lyckats hålla svält och epidemier borta trots att svält och epidemier är krigets ständiga följeslagare. De bygger upp en decentraliserad sjukvård, rensar jorden från blindgångare, bygger upp nya bevakningsanläggningar, odlar upp risfälten och mycket annat. Det är en heroisk kamp som vietnameserna för. De behöver vårt fulla stöd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den andra hemställan i motionen 1277.

Herr ARNE GEIJER i Stockholm (s):

Herr talman! Fru Dahl började sitt anförande med att säga några ord om principerna för erkännande och underströk – vilket jag tycker var mycket tillfredsställande – att vi måste följa den folkrättsliga regel som vi alltid har följt i erkännandefrågor. Emellertid gick fru Dahl sedan raskt över till att kritisera de folkrättsliga principerna, så hennes första uttalande var kanske inte så mycket värt.

Sverige har alltid försökt att så långt som möjligt strikt tillämpa folkrättens principer i erkännandefrågor. Jag tror att det har haft mycket stor betydelse för vårt lands politik och för den speciella linje som vårt land följer i internationella politiska sammanhang.

Om man tillämpar dessa principer och hänvisar till folkrätten finns det vissa kriterier som måste vara uppfyllda om ett erkännande skall kunna ske.

För det första finns det vissa kriterier som skall vara uppfyllda för att en stat skall anses ha kommit till stånd, nämligen existensen av ett territorium, existensen av en befolkning och en regering som självständigt i relation till andra stater utövar sin makt.

För det andra skall man uppfylla den internationella rättens kriterier för att en politisk myndighet skall anses vara en regering som är behörig

Onsdagen den
27 november 1974

*Diplomatiska
förbindelser med
vissa regeringar*

att företräda en etablerad stat. Dessa kriterier är att man har effektiv kontroll över staten och att man kan uppvisa en viss stabilitet.

När kriterierna i båda dessa avseenden är uppfyllda är det ingenting som hindrar att man erkänner både staten och regeringen, och då kan man, om man så önskar, öppna diplomatiska förbindelser med landet i fråga. Jag vill emellertid understryka att det aldrig föreligger någon skyldighet att öppna diplomatiska förbindelser.

I det här fallet följer vårt land Wienkonventionen, som är och förmodligen även kommer att förbli en riktlinje.

För den som i dessa frågor är mycket känslomättad, något som det är lätt att bli, är det kanske besvärligt att det finns folkrättsliga principer som man inte gärna kan överge. Då blir önskemålen om ett erkännande mera uttryck för sympatier för en viss regim och ett visst land.

I de erkännandefrågor vi i dag behandlar är utskottets betänkande helt enhälligt. De motionsförslag angående erkännande, som nu föreligger till behandling, tolkar jag mer som uttryck för önskemål och sympatier än som förslag, grundade på folkrättens principer.

Utskottet har velat följa folkrättens principer, även om det i utskottet kan finnas ledamöter som har önskemål som i sak går i en annan riktning. Sådana önskemål kan man emellertid inte blanda in i utskottets behandling av dessa frågor.

När fru Dahl kritiserar läget i Vietnam och – på de punkter hon nämnde – underkänner de folkrättsliga principerna vill jag säga att uttolkningen av folkrättens principer inte kan ske i Stockholm och inte heller i Saigon. Det vill jag även säga till herr Måbrink, som också framförde samma kritik – vad han sade gav nästan intrycket att folkrättens principer fastställs här hos oss. Så är ju inte fallet.

Fru Dahl kritiserade att Parisavtalet inte fått den tillämpning som var avsikten och som man förväntade. Jag håller helt med fru Dahl på den punkten, och jag tror inte att någon skulle vara beredd att säga att vad som hänt beträffande Parisavtalet står helt i enlighet med dess innebörd och innehåll. Men även om man gör det har man därmed inte fått ett motiv för att erkänna PRR som landets lagliga regering, som uttrycket heter.

Fru Dahl anförde att den ena parten i Vietnam, nämligen PRR, till punkt och pricka har följt Parisavtalets bestämmelser under det att Saigonregimen har gjort det exakt motsatta. Jag har ingen anledning att polemisera med fru Dahl om detta, och utskottet har heller inte velat ta upp detta i sitt betänkande, eftersom ett efterföljande av Parisavtalet icke är ett fullgott motiv för yrkande om erkännande. Fru Dahl påstår att utskottets skrivning är fel. Det är mycket sagt att utskottets skrivning är i sak felaktig till sitt innehåll. Så är inte fallet. Utrikesutskottet skulle inte släppa fram någonting som är sakligt felaktigt. Vad det är fråga om är i stället önskemål som fru Dahl skulle vilja ha realiserade i detta sammanhang.

När man här talat om erkännande har i ett par av inläggen klart ut-

tryckts att ett svenskt erkännande av PRR skulle ha enormt stor betydelse för andra länder. Herr Måbrink var inne på det liksom fru Dahl. Man kan då fråga sig varför ett svenskt erkännande skulle ha denna stora betydelse. Ett sjuttioal länder har redan erkänt PRR utan att det har haft någon effekt.

Herr Måbrink talade om att ett flertal länder erkänt PRR diplomatiskt. "Så icke Sverige", sade herr Måbrink. Det är rätt. Men han kunde ha tillagt: "Så icke heller Nordvietnam." Man kan fråga sig varför Nordvietnam icke har erkänt PRR. Jag skall inte försöka besvara det även om jag kanske skulle kunna. Men faktum är att så icke har skett.

Det är självklart att jag också har önskemål – jag skall nu inte tala på hela utskottets vägnar utan på egna – då det gäller utvecklingen i Vietnam, och min förhoppning är att det inte skall dröja så länge till dess att en sådan utveckling har ägt rum att Saigonregimen är eliminerad. Men om vi också skall följa vad som har sagts tidigare i denna riksdag får vi vara försiktiga med att – som det framskymtar ibland när man talar om erkännande av PRR – räkna med tre Vietnamregimer i fortsättningen: förutom Nordvietnam både Sydvietnam och PRR. Jag kan inte tänka mig och jag tror inte heller att det är en utbredd uppfattning i vårt land att det skulle vara en lycklig utveckling i Vietnam att man där förde en sådan politik.

Herr Takman har talat om ett erkännande av GRUNC och säger att det är den enda lagliga regeringen i Cambodja. Ja, det är väl delade uppfattningar om det. Cambodja befinner sig fortfarande i den situationen att två parter strider om regeringsmakten. Herr Takman uttryckte förhoppningen att den striden skulle ta slut och att GRUNC mycket snart skulle behärska huvudstaden i Cambodja. Jag betvivlar inte alls att denna förhoppning kan bli infriad, men för dagen är den inte det. För dagen finns det två parter som båda anser sig ha ett inflytande som berättigar dem till att bli den enda lagliga regeringen i landet. I den situationen har inte det svenska utrikesutskottet kunnat skriva på annat sätt än det har gjort i det föreliggande betänkandet.

Det är klart att situationen i Vietnam och Cambodja är förfärligt tragisk. Jag ger dem rätt som i debatten hittills har betonat de lidanden som befolkningen i dessa länder får utstå. Situationen är så besvärlig som man någonsin kan tänka sig att den kan bli. Men jag tror inte att vi ger de lidande folken i dessa länder någon hjälp med att fatta beslut som är förhastade och oöverlagda och som kanske huvudsakligen bygger på önskemål. Jag tror att den svenska linje som hittills har tillämpats i erkännandefrågor och som ofta har kritiserats ändå har visat sig vara hållbar. Det är en linje som, såvitt jag kan bedöma, vi måste fortsätta med. För dagen finns det inte så många aktuella erkännandefrågor. Men som världen förändras kan vi med säkerhet räkna med att erkännandefrågor i fortsättningen växer fram genom förhållanden i olika delar av världen. Jag tror att det då är av stor betydelse, inte minst för vårt eget land, att vi kan följa en linje vid behandlingen av sådana frågor,

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

*Diplomatiska
förbindelser med
vissa regeringar*

Onsdagen den
27 november 1974

*Diplomatiska
förbindelser med
vissa regeringar*

en linje som innebär vidhållande av fasta regler och principer. Hittills har vi försökt följa de folkrättsliga reglerna och det bör vi göra även i fortsättningen.

Jag vill med detta, herr talman, underkänna och yrka avslag på samtliga motionsyrkanden samt bifall till utrikesutskottets hemställan.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Geijer tillät sig inledningsvis att säga att min be-kännelse till de principer som Sverige tillämpar på detta område inte var så mycket värd. Det står naturligtvis herr Geijer fritt att anse det, men jag skulle ändå uppskatta om vi kunde inta den attityden att det vi säger här det litar vi på är ärligt och uppriktigt menat. Jag sade ju i mitt anförande att med de folkrättsliga principerna som grund kunde det ändå på grund av utvecklingen och unika situationer som uppstår finnas lägen där folkrätten inte ger oss tillräcklig ledning därför att den inte har förutsatt en sådan situation. Då måste vi kunna föra en ganska öppen och generös diskussion i dessa frågor och inte vara så förfärligt rädda för att även diskutera om kanske den ena eller andra analysen på någon punkt kunde vara fel. Jag hävdar fortfarande att när utskottet skriver att PRR gör anspråk på att representera hela Sydvietnam – alltså något annat än vad som följer av Parisavtalet – så är det fel. PRR håller sig till Parisavtalet.

Jag vill understryka att regeringen har varit villig att föra en sådan här diskussion. Man har på den grunden modifierat det svenska upp-trädandet när det gäller såväl förhållandet till Saigon som relationerna med PRR under det sista året och vårt uppträdande på internationella konferenser när dessa frågor har aktualiserats. Jag uppskattar att rege-ringen på detta sätt har velat föra en sådan diskussion.

Herr Geijer sade att folkrätten kan inte uttolkas i Stockholm. Men det kan den. I en debatt som jag har haft med utrikesministern i tidningen Arbetet den sista månaden har han på en fråga från mig framhållit hur viktigt det är att Sverige verkar pådrivande för att utveckla folkrätten till skydd för de små staterna. Detta är i själva verket ett centralt tema i den svenska utrikespolitiken.

Så till kriterierna. Detta följer av de inledande bestämmelserna i Pa-risavtalet, som säger att PRR existerar som administration med territorier som inte får kränkas av motparten. Bara det talar om att PRR uppfyller de kriterier som Sverige brukar uppställa för ett erkännande.

När jag ställer kravet om upprättande av diplomatiska förbindelser med PRR står jag inte ensam. Jag har bakom mig Vietnamkommittén med alla dess medlemsorganisationer, som omfattar bl. a. praktiskt taget hela den svenska fackföreningsrörelsen, med över 3 miljoner medlemmar. Jag har bakom mig Socialdemokratiska kvinnoförbundet, Broderskaps-rörelsen, SSU och många socialdemokratiska partidistrikt. Jag tycker där-för att det inte är opåkallat att framföra kravet också här i kammaren.

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Geijer sade att denna och andra motioner var mera uttryck för önskemål och sympati än för folkrättens principer. Självklart är motion 202 ett uttryck för önskemål och sympati – önskemål om att den nationella enhetsregeringen skall erkännas både här och universellt som Cambodjas lagliga regering, sympati för det kambodjanska folket, dess befrielsekamp och dess ledning. Men detta betyder inte att vi bortser från de folkrättsliga aspekterna. Det kambodjanska problemet har helt och uteslutande skapats av USA:s militära och politiska intervention. Det har underhållits genom denna intervention på samma sätt som det norska problemet och Quislingregimen under andra världskriget skapades och underhölls av Hitlertysklands intervention. Situationen i Cambodja liknar i hög grad situationen under andra världskriget i Norge, Polen och andra länder som var ockuperade av Hitlertyskland. Jag tycker att man bör ta hänsyn till dessa aspekter när man tar upp en debatt om folkrättsprinciper.

Herr MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan i stort instämma i vad Birgitta Dahl i sitt senaste inlägg anförde om de folkrättsliga principerna.

Men låt mig ta upp en annan sak. I utrikesutskottets betänkande redogörs det för att Sverige inte haft någon ambassadör i Sydvietnam sedan mitten av 1960-talet osv., och sedan heter det:

”De diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och regeringen i Saigon har på detta sätt kommit att upphöra.”

Om man tittar i Sveriges statskalender för 1974 under rubriken Främmande makters beskickningar finner man att det beträffande republiken Vietnam står:

Ambassadör – vakant.

Ambassadråd – Nguyen Van Thinh, bosatt i Bonn. – Han upprätthåller alltså kontakter med Sverige.

Om utrikesutskottet menar allvar med uttalandet att inte Saigonjuntan representerar Sydvietnam borde den svenska regeringen – Sverige – göra en klar deklaration inte bara här i Sverige utan också internationellt att de diplomatiska förbindelserna med Saigonjuntan inte har upphört. Jag tycker, herr Arne Geijer i Stockholm, att man har rätt att kräva att en sådan offentlig deklaration avlämnas. Det har inte gjorts.

Herr ARNE GEIJER i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill med några ord kommentera herr Måbrinks senaste inlägg. Han säger att vi fortfarande har förbindelser med Sydvietnam. Så är inte fallet. I utrikesutskottets betänkande heter det:

”De diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och regeringen i Saigon har på detta sätt kommit att upphöra.”

De har upphört. Vi sänder ingen diplomatisk personal till några överläggningar med Sydvietnams myndigheter eller regering. Herr Måbrink

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

*Diplomatiska
förbindelser med
vissa regeringar*

Onsdagen den
27 november 1974

*Diplomatiska
förbindelser med
vissa regeringar*

kanske har uppmärksammat att det finns svenska namn nämnda i en personförteckning som har funnits i Vietnam. Den lapsusen har skett, helt enkelt, att namnen kommit att stå kvar i förteckningen även sedan dessa förbindelser upphört, men Sverige har inte på flera år haft några kontakter med Sydvietnam, såsom det anförs i betänkandet.

Fru Dahl tog upp frågan om folkrätten. Jag kanske uttryckte mig litet felaktigt när jag sade att folkrättens principer inte uttolkas i Stockholm och inte i Saigon. Det kanske är riktigare att säga att folkrättens principer inte fastställs i Stockholm eller Vietnam. Uttolkningen har vi naturligtvis rätt att göra på det sätt vi själva önskar. Om den sedan stämmer överens med de fastställda principerna är en senare sak.

När fru Dahl talar varmt om Sydvietnam och de bekymmer människorna har där vill jag instämma. Det är inte det debatten gäller, utan den gäller det formella erkännandet av en ny stat, en ny regering som ännu icke existerar. Och det är där utrikesutskottet icke kan vara med längre utan efter folkrättens principer måste yrka avslag.

Jag vill emellertid understryka att vi har mycket goda förbindelser med Vietnam – både med PRR och Nordvietnam. Och jag vill erinra om vad riksdagens ledamöter väl bör känna till, nämligen att Sverige håller på att förbereda och skall genomföra ett biståndsprojekt till Nordvietnam som kommer att bli den största enskilda biståndsinsats som Sverige någonsin har gjort. Summan kan komma att närma sig 1 miljard kronor innan det hela är klart.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar först med tillfredsställelse att herr Arne Geijer i Stockholm i sitt senaste inlägg ändå gav mig rätt när det gällde möjligheterna att diskutera folkrätten och arbeta på dess utveckling.

Vad sedan gäller de krav som framförs måste jag än en gång understryka att varken PRR eller vi motionärer har krävt att man skulle erkänna PRR i någon annan kapacitet än den PRR själv gör anspråk på när den kallar sig för en provisorisk regering, ansluter sig till Parisavtalet och kräver att så snart som möjligt det nationella råd som skall ersätta PRR och Saigonregeringen bildas, att fria val hålles och att en regering upprättas över Sydvietnam. Det är alltså inte så att vi vill ha en permanentning av ett tillstånd med två regeringar, och det vill inte heller PRR.

Till herr Måbrink vill jag slutligen säga att om herr Måbrink hade lyssnat på mitt första anförande skulle han ha noterat att jag läste upp ett meddelande, som det svenska utrikesdepartementet sänt ut till ett antal svenska ambassader, av följande innebörd:

Mot bakgrund av att vi numera öppet ifrågasätter Saigons rätt att ensamt representera Sydvietnam har vi funnit det riktigast att avanmäla de två tjänstemän vid ambassaden i Bangkok som hittills varit anmälda i Saigon. Vidare har Saigons ambassad i Bonn underrättats om att de tjänstemän därifrån som hittills varit anmälda i Stockholm i dag icke längre kommer att upptas i diplomatlistan för Stockholm. De sedan länge

nedfrysta diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och Saigonregeringen har därmed även formellt upphört.

Det finns alltså inget behov av att göra det som herr Måbrink begär, ty det är redan gjort. De problem som kan finnas att lösa för svenska medborgare som på något sätt kommer till Sydvietnam sköts numera av den schweiziska ambassaden där. Det finns icke någon som helst saigonesisk representation kvar i Sverige. Saigons företrädare är strukna från diplomatlistan, och detta har officiellt meddelats såväl regeringen i Saigon som, som jag sade, ett antal svenska ambassader.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av att fru Dahl uttalade tillfredsställelse med utrikesutskottets betänkande nr 10 men därvid, som jag uppfattar det, gjorde en speciell tolkning av vissa delar av detta betänkande. Det är nämligen enligt min mening helt omotiverat att i utrikesutskottets formuleringar lägga in någon annan innebörd än anslutning till de kriterier som riksdag och regering under många år varit ense om som villkor för svenskt erkännande av en främmande regering och en anslutning till den tillämpning av dessa kriterier som förekommit.

Fru Dahls uttalande skulle kunna leda till den missuppfattningen att utrikesutskottet nu lägger in någon annan innebörd i dessa kriterier eller är på glid från deras hittillsvarande tillämpning. Jag anser det därför angeläget att, liksom utskottets värderade ordförande nyss gjort, klart uttala att om fru Dahl skulle tro något sådant, saknar hennes tro varje förankring i verkligheten.

Fru tredje vice talmannen NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Kanske tycker en och annan att de principer för erkännande av och upprättande av diplomatiska förbindelser med andra regeringar som kommit till uttryck i utskottets betänkande är torra, tråkiga och formalistiska med tanke på den verklighet och det engagemang som ligger bakom motionerna. Ändå tror jag det är ytterst väsentligt att utrikesutskottet enhälligt kan ställa sig bakom dessa principer. Som en liten, alliansfri nation har vi större behov än många andra nationer av en konsekvent utrikespolitik.

Det är t. ex. viktigt att det inför omvärlden står klart att vi inte behöver ha politiska sympatier för alla de regeringar som vi erkänner och som vi har diplomatiska förbindelser med. Förbindelser kan vi ha på ett praktiskt plan utan att vi fördenskull applåderar regimen i fråga; ja, vi kanske t. o. m. på andra vägar motarbetar vad en viss regim står för.

Omvänt kan vi stödja frihetssträvanden i vårt bistånd och genom politiskt agerande inom bl. a. FN utan att fördenskull finna det principiellt möjligt eller praktiskt nödvändigt att erkänna och upprätta fulla diplomatiska förbindelser med de befrielseörelser vi stöder.

Vi har all anledning att i fallet Vietnam göra klart hur viktigt vi anser det vara att Parisavtalet fullföljs i praktiken.

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

*Diplomatiska
förbindelser med
vissa regeringar*

Onsdagen den
27 november 1974

*Diplomatiska
förbindelser med
vissa regeringar*

Parisavtalet föreskrev att alla fångar skulle utväxlas. Den verksamheten – så avgörande för det ömsesidiga förtroendet – har det inte blivit mycket av. Thieus fängelser är fortfarande fyllda med politiska fångar.

Bara genom att Parisavtalet fullföljs kan Sydvietnams folk få den fred och den frihet det så länge kämpat för och så ivrigt längtar efter. Då får man också en regering med vilken Sverige kan ha fulla diplomatiska förbindelser.

Men hur klara principer som än är uppställda rymmer frihetskampen i alla fall statsrättsliga och folkrättsliga problem. Det tycker jag inte att vi skall dölja. De verkligt svåra avvägningarna uppkommer i det svarta Afrika, där FN år efter år avgett bestämda deklarationer, på vilka vi kan grunda vårt stöd till kampen mot rasism och kolonialism.

Portugal har som den sista kolonialmakten av gammalt märke olagligt förfogat över Moçambique, Angola och Guinea-Bissau.

Sydafrika fortsätter att mot all internationell rätt och mot alla uttalanden och fördömanden från FN trycka på Namibia sitt djupt orättfärdiga system av rasförtryck.

Om befrielseörelserna lyckas tillkämpa sig kontrollen över en stor del av det land som andra orättmätigt och mot FN:s protester tillskansat sig, har vi anledning att i varje särskilt fall pröva om ett svenskt erkännande kan komma i fråga.

Från folkpartiets sida gjorde vi den bedömningen att Sverige på ett betydligt tidigare stadium än som nu blev fallet borde ha erkänt Guinea-Bissau. Ett huvudskäl var att vi på så vis kunde bidra till att öppna vägen för ett inval i FN som i sin tur skulle göra det möjligt med ett omfattande internationellt bistånd. Nu blev det ändå en lyckosam utveckling genom den gamla regimens fall i Portugal.

Men för framtiden – jag tänker då främst på Namibia och Rhodesia – reser det här nya frågor, där det blir svårigheter och oklarheter vid tillämpningen av de statsrättsliga och folkrättsliga reglerna. Vi har, herr talman, stor anledning att fundera ytterligare på just de problemen innan de är över oss.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 21 av herr Hermansson m. fl. i motsvarande del, motionen nr 981 av fru Dahl m. fl. och motionen nr 1277 av herr Olof Johansson i Stockholm m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Dahl begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 10 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarén bifallit motionen nr 21 i motsvarande del,
motionen nr 981 och motionen nr 1277 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Dahl begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 265
Nej - 54
Avstår - 8

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 21 av herr Hermansson m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Sedan herr Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 10 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarén bifallit motionen nr 21 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 202 av herr Hermansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Sedan herr Takman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 10 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarén bifallit motionen nr 202.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Takman begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 307
Nej - 20

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

*Diplomatiska
förbindelser med
vissa regeringar*

Onsdagen den
27 november 1974

*Förstatligande av
läkemedelsindu-
strin*

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 48 i anledning av motion om förstatligande av läkemedelsindustrin.

I detta betänkande behandlades motionen 1974:1498 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställt att riksdagen hos regeringen begärde förslag om förstatligande av läkemedelsindustrin i Sverige.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1498.

Reservation hade avgivits av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1498 hos Kungl. Maj:t begärde förslag om förstatligande av läkemedelsindustrin i Sverige.

Herr PETTERSSON i Västerås (vpk):

Herr talman! I vpk-motionen 1498 yrkas på förstatligande av läkemedelsindustrin. Utskottets majoritet avstyrker motionen med samma motiveringar, i stort sett, som vid tidigare behandlingar i riksdagen. Utskottet finner inte att några nya skäl tillkommit som skulle föranleda en annan ståndpunkt. Det är möjligt att våra skäl och argument för ett förstatligande av läkemedelsindustrin inte i någon högre grad har förändrats, men de skäl som vi anfört anser vi vara starka nog för ett statligt övertagande av läkemedelsindustrin. Jag skall därför, herr talman, inte fördjupa mig i detaljer när det gäller dessa argument, eftersom de är väl kända för utskottet och kammaren. Jag vill emellertid med ett par ord kommentera detta enligt min mening något slentrianmässiga sätt och denna metod att ta ställning till konkreta förslag som föreläggs utskott och kammare.

Man hänvisar till tidigare behandling och till tidigare argumentation för avslag på motionen. Jag kan förstå att detta är en bekväm metod. Den kräver ett minimum av ansträngning och föranleder inga nya principiella värderingar. Vad jag också finner ganska naturligt i detta sammanhang är de borgerliga ledamöternas tillfredsställelse över en sådan behandlingsordning.

Men vad som är mer anmärkningsvärt är att de socialdemokratiska ledamöterna gång efter gång inlåter sig på samma slentrianmässiga bedömning – i synnerhet som man brukar bekänna sig till en socialistisk samhällsuppfattning. Denna minst sagt passiva hållning leder till ett konserverande av den privatkapitalistiska dominansen, i detta fall över en så viktig industri som läkemedelsindustrin. Jag måste fråga: Känns det inte litet genant att varje gång vi ställer förslag om förstatligande av denna industri gör man gemensam sak med de borgerliga? Var finns de nya friska och djärva tagen? Var finns bevisen på handlingskraft, på konkreta initiativ som lever upp till den i det nya socialdemokratiska

programförslaget så seriöst och storslaget inskrivna satsen, att socialdemokratin vill så omdana samhället att bestämmanderätten över produktionen och dess fördelning läggs i hela folkets händer? Hur tänker man leva upp till detta? Är det kanske endast ett skådebröd för att tillfredsställa den egna rörelsens krav på ett annat samhällssystem?

Man menar tydligen ingenting med sina programmatiska utfästelser. Det är svårt att se exempel på några nya djärva tag som i grunden förändrar äganderättsförhållandena. Det är bara när privatkapitalistiska företag gör bankrutt och hotar att ställa arbetskraften på gatan som man finner det nödvändigt att ingripa och försöka samla ihop resterna av kapitalets rovdrift. Då skyndar man till likt en hjälpgumma och säger att det här skall vi ta hand om och klara upp med hjälp av skattebetalarnas pengar. Eljest nöjer man sig med att inta en passiv attityd, och därmed slår man också vakt om och förvaltar den privatkapitalistiska produktionsapparaten.

Den industrigren som det handlar om i utskottets förevarande betänkande behärskas till 80 procent av det privata kapitalet. Från vårt partis sida anser vi det vara fel att några få människor skall ha möjlighet att tjäna pengar på sjukvård, på människors sjukdom och ohälsa. All sjukvård i samhället i övrigt står under statligt och landstingskommunalt huvudmannaskap. Detta är ett faktum som är allmänt vedertaget. Vi anser att det borde vara lika självklart att framställningen av läkemedel står under samhällets fullständiga kontroll och huvudmannaskap.

Kravet på ett förstatligande av läkemedelsindustrin framstår som klart motiverat. Ett sådant förstatligande skulle bl. a. medföra lägre produktpriser, inga onödiga preparatdubblingar och bättre användning av forskningsresurserna med direkt inriktning på utveckling och kontroll. Intensivare biverkningsstudier skulle då bli en annan viktig konsekvens. Strikt medicinsk-sociala motiv skulle därmed också få styra läkemedelsplanering och läkemedelsproduktion. Därtill kommer det moraliskt befogade i att hindra några få människor att tjäna pengar på andras sjukdom och ohälsa.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den reservation som fogats till näringsutskottets betänkande nr 48.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Kammaren håller mig säkerligen räkning för att jag inte går in i någon lång debatt i denna fråga. Den är ju diskuterad många gånger här i kammaren, senast i fjol, och de argument som då fördes fram skiljer sig såvitt jag förstår inte från de argument som presenterats i dag. Detta är anledningen till att utskottet hänvisar till vad som sades i fjol. Den föregående talaren sade att detta är en bekväm metod. Ja, jag tror att den är bekväm på det sättet att det är onödigt att gång efter gång upprepa precis samma argument. Det är det som det handlar om.

Jag skall gärna säga att jag är ense med motionärerna och talaren om att det är viktigt att läkemedelsmarknaden sköts på ett sådant sätt

Onsdagen den
27 november 1974

*Förstatligande av
läkemedelsindu-
strin*

att man tar hänsyn till de sjukas behov och inte till marknadsmässiga spekulationer om vinst. I viss utsträckning kan jag också hålla med om att det kan ha sina sidor att "tjäna pengar på andras sjukdom och ohälsa", som det heter i reservationen. Men verkligheten svarar inte mot vad som sägs i motionen. Motionärerna talar t. ex. om att ett förstatligande skulle innebära att man fick billigare läkemedel och att man blev av med synonymerna, dvs. flera olika preparat med samma innehåll och verkan, osv. Detta har inte ett dyft att göra med vem som äger läkemedelsfabrikerna, utan det regleras av samhället via en läkemedelsnämnd, som skall godkänna preparaten och som vid det tillfället också efter förhandlingar fastställer priset. Detta ligger alltså i socialstyrelsens och läkemedelsnämndens hand och ändras följaktligen inte av ägarförhållandena i själva industrin. – Jag vill gärna påpeka det.

Detsamma gäller talet om en väldig överkonsumtion av läkemedel. I princip kan vi vara ense om detta, men motionärernas infallsvinkel är felaktig. Det är läkarnas förskrivning av läkemedel, deras sätt att dela ut preparat som man måste ändra på. Det finns ju också preparat som köps receptfritt, men även på den punkten är det snarare genom att upplysa människor än genom att ändra tillverkare som man kan åstadkomma en ändring.

Vi importerar också en del läkemedel, som tillverkas i andra länder. Det finns patent på dessa läkemedel, och vi kan inte sätta oss över dem. Vill vi ha dessa läkemedel får vi köpa dem utifrån till de priser som gäller där.

Det är av dessa skäl utskottet säger att den här branschen i och för sig är viktig men att vi inte tror att de åtgärder som föreslås i motionen är välbetänkta. Detta är ett område där staten har ett mycket betydande inflytande. Det finns t. ex. ett statligt företag inom läkemedelsbranschen. Vidare har samhället en kontroll- eller tillsynsapparat i socialstyrelsen och läkemedelsnämnden. Förhållandena på detta område dirigeras därför ingalunda helt av privata vinstintressen. Så illa ställt är det inte.

Samhället har alltså stor insyn på detta område. Om det skulle uppstå mycket svåra missförhållanden så är det därför ingen större svårighet för samhället att gå vidare och skärpa kontrollen, ändra ägareförhållanden, osv. Jag tror att detta är mycket litet att strida om. Den ordning som nu finns kan tills vidare accepteras. Uppstår det inga värre missförhållanden än nu – de är inte alls graverande – kan vi behålla den. Och är det så att vi måste ändra på förhållandena finns hela kontrollapparaten att ta till. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Till sist vill jag bara säga några ord med anledning av att talaren hyste bekymmer för det socialdemokratiska partiprogrammet och dess förverkligande. Det tycker jag han kan överlåta åt socialdemokraterna att klara av. Vi vill helst själva fullfölja våra program och behöver inte någon hjälp med det från övriga partier.

Herr PETTERSSON i Västerås (vpk):

Herr talman! Till det som herr Svanberg här sist sade om partiprogrammet vill jag replikera att man väl inte bara skall överlåta den saken till herr Svanberg eller till hans parti. I debatterna hänvisas ju ofta till den s. k. rörelsen, och jag vet att det finns en mycket stark rörelse ute i landet för ett samhällsövertagande av den privatkapitalistiska läkemedelsindustrin.

Herr Svanberg säger att staten har så stort inflytande på denna industri att det inte är mycket att strida om. Men varför övertar då inte staten helt läkemedelsproduktionen? Läkemedelsindustrin ägs faktiskt till 80 procent av privatkapitalistiska företag, även om också staten har intresse i den – det skall jag icke bestrida.

Jag tog upp socialiseringsfrågan i allmänhet; jag menar att någon gång måste vara den första när man tar itu med socialiseringsfrågan. Här tycker jag vi har ett utmärkt tillfälle, eftersom det gäller en så viktig industri som läkemedelsindustrin.

Det är riktigt att priset på läkemedel fastställs av läkemedelsnämnden efter förhandlingar mellan producent eller importör och Apoteksbolaget. Men vi kan också konstatera att det av det betänkande som föreligger framgår att priserna på läkemedel har stigit mycket kraftigt. Vilken positiv roll spelar där staten och samhällets kontrollorgan? Läkemedelsföretagen har kunnat företa sina prishöjningar utan att dessa direkt drabbar konsumenterna, beroende på 15-kronorsreformen, som innebär att försäkringskassorna står för större delen av kostnaderna för den medicin som köps. Det är alltså ytterst skattebetalarna som får betala dessa prishöjningar och därmed bidra till de rätt goda vinsterna för branschens olika företag. Att dessa kraftiga prishöjningar är ett faktum framgår, som jag sade tidigare, också av utskottsbetänkandet.

Även kostnaderna för forskningen har ökat mycket kraftigt. I utlandet har dessa kostnader en betydligt större del än vad som är fallet i vårt land – i Sverige ligger forskningskostnaderna på ca 25 miljoner kronor per produkt, men i utlandet är kostnaderna betydligt större, 100–150 miljoner kronor. Orsaken till de relativt låga forskningskostnaderna i Sverige är att forskningen på detta område bedrivs i samarbete mellan universiteten och industrierna. Universiteten är som bekant statliga institutioner, och en sammanslagning av industrins och universitetens forskningsresurser skulle alltså vara en fördel – eller delar inte herr Svanberg den uppfattningen?

En samordning under statligt huvudmannaskap skulle således eliminera många risker vid utforskandet av nya läkemedel och inte minst bidra till en bättre uppföljning av de medicinska preparatens verkningar. Resurserna för forskningen skulle kunna användas mer effektivt och man skulle undvika att forskningen inriktades på kommersiella fördelar, vilket under nuvarande förhållanden kan leda till att konsumentens säkerhetskrav åsidosätts.

Herr talman! Oavsett hur man vrider och vänder på den här frågan

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

*Förstatligande av
läkemedelsindu-
strin*

Onsdagen den
27 november 1974

*Förstatligande av
läkemedelsindu-
strin*

kommer jag till slutsatsen, att ett förstatligande av läkemedelsindustrin är av behovet påkallat.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Bara några korta påpekanden!

Herr Pettersson i Västerås säger att läkemedelsindustrin än en bransch som är reglerad av staten. Han påstår att jag har sagt att staten har intressen i branschen och därför kontrollerar den, och att detta väl är en anledning till att socialisera den. Det tycker jag är ett litet lustigt argument. Det är väl snarare så, att om vi har en bransch över vilken samhället inte har något inflytande alls och som följaktligen kan göra mycket ohägn, kan vi diskutera, om staten skall ta över den branschen. Har staten redan ett inflytande, är det väl mindre nödvändigt – nota bene om man inte är ute efter att ett samhällsovertagande skall ske till varje pris.

Jag ser inte frågan riktigt på det sättet. Vi kanske inte bör ta upp en diskussion här om våra partiers olika syn på ett förstatligande. Enligt socialdemokraternas synsätt är det viktigt att människorna i det här landet får en demokratisk kontroll även över det ekonomiska livet och över näringslivet. Jag tror inte att den kontrollen definitivt behöver leda till ett förstatligande av varje företag i landet, utan det finns olika medel som man kan använda. Jag tycker dock att vi kan ta upp den diskussionen i ett annat sammanhang.

Men sedan sade herr Pettersson i Västerås att det har varit stora prishöjningar på läkemedel under senare tid och att de kanske inte hade kommit om staten hade varit ägare. Vi har haft stora prishöjningar på väldigt många varor på senaste tiden. Man kan väl inte blunda för det faktum att den allmänna inflationen påverkar också läkemedelsindustrin. Jag skall inte diskutera detta så mycket – jag känner till förhållandena för litet för att göra det – men att det blir prishöjningar i en tid som denna är väl i och för sig inget belägg för branschens uselhet. I så fall är det många branscher som i dag är usla.

Från socialdemokratiskt håll är vi beredda att följa denna verksamhet noga framöver och se vad som händer. Blir det nödvändigt kan åtgärder vidtas. För dagen tycker jag inte att det finns någon anledning att bifalla motionen. Jag tycker inte heller att det finns anledning att göra detta till en stor ideologisk fråga – det är en rent praktisk fråga.

Herr PETTERSSON i Västerås (vpk):

Herr talman! När jag tog upp den principiella frågan gjorde jag det naturligtvis i en viss avsikt. Jag hänvisade till vad som är fastslaget i det socialdemokratiska partiprogrammet. Det är emellertid mycket sällan som man tar konkreta initiativ för att uppnå målen i programmet.

Den nuvarande läkemedelsindustrin ägs alltså till 80 procent av privatkapitalismen och till 20 procent av Kabi. Dessutom har, som herr Svanberg säger, staten inflytande på läkemedelsindustrin. Forskningen

står dock inte under samhällets kontroll, och detta kan få vissa konsekvenser. Det har t. ex. kommit fram felaktiga preparat såsom neurosedyn, som har givit upphov till en rad rättsliga efterspel. Jag tror att det vore bra om man tog steget fullt ut för att få statlig kontroll av läkemedelsindustrin. Det skulle vara tryggare för läkemedelskonsumenterna, och det skulle också vara motiverat med hänsyn till forskning och utveckling på läkemedelsområdet.

Jag får väl uttrycka den förhoppningen att utskottet har en positivare bedömning nästa gång vi väcker en likadan motion – för jag utgår från att utskottet inte har behandlat den här frågan för sista gången.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Pettersson i Västerås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 48 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Peterson i Västerås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	303
Nej	–	17
Avstår	–	4

§ 8 Avdragsrätt vid inkomstbeskattningen för arbetskläder m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 53 i anledning av motion om avdragsrätt vid inkomstbeskattningen för arbetskläder m. m.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman Frågan om rätt till avdrag vid självdeklaration för skyddskläder och för väsentliga merkostnader för särskilda arbetskläder har varit uppe vid de senaste årens riksdagar som följd av motioner från folkpartister. Först under 1973 års riksdag, då motionen undertecknades av representanter för de fyra oppositionspartierna, fick riksskatteverket i uppdrag att utreda frågan.

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

*Avdragsrätt vid
inkomstbeskatt-
ningen för arbets-
kläder m. m.*

Onsdagen den
27 november 1974

*Avdragsrätt vid
inkomstbeskatt-
ningen för arbets-
kläder m. m.*

Redan den 15 november 1973 lämnade riksskatteverket en PM med förslag till vissa avdragsrätter i sammanhanget. Riksskatteverket skulle årligen fastställa förteckning över yrkesgrupper som skulle få göra avdrag för merkostnader och över storleken av sådana avdrag. Vid riksskatteverkets PM var fogat förslag till ändring i kommunalskattelagen, anvisningar till 33 §. Riksskatteverkets förslag har under året varit föremål för remiss, och remissvar har inkommit.

I januari 1974 väckte herr Jonsson i Alingsås och jag en motion med exakt samma innehåll som riksskatteverkets förslag.

Trots att finansdepartementet haft ca ett år på sig för att åstadkomma proposition i frågan föreligger vid utgången av år 1974 fortfarande ingen sådan. Dröjsmålet tyder inte på något större positivt intresse från departementets sida. Ytterligare ett år – inkomståret 1974 – skall alltså den orättvisa kvarstå som bl. a. innebär att arbetsgivare i förekommande fall får göra avdrag för tillhandahållna skyddskläder och arbetskläder, medan arbetstagare som själva bekostar dessa nödvändiga ting inte får göra avdrag.

Skatteutskottet förutsätter ett snabbt ställningstagande av finansministern under år 1975. Förändrad lagstiftning kan knappast träda i kraft förrän vid deklarationen våren 1976. Det är svårt att förstå varför en rättvisefråga som denna långhalats så.

För säkerhets skull kommer vi att upprepa motionen i januari 1975 – om inte för annat så för att ge departementet en puff.

Herr talman! Jag inser att det i dag inte lönar sig för mig att ha något annat yrkande än utskottets.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Att den fråga som vi nu skall behandla är mycket angelägen framgår inte minst av de påtryckningar som gjorts från olika fackföreningar och även av de motioner som väckts från olika håll här i riksdagen under de senaste åren. Jag vill framhålla att det har väckts motioner också av socialdemokraterna.

Inom utskottet har vi varit eniga om att en lösning måste komma till stånd och att ett ställningstagande måste ske. Det kan tilläggas att utskottet besökt riksskatteverket och där diskuterat frågan.

En promemoria med förslag till viss avdragsrätt vid inkomstbeskattningen för kostnader för arbetskläder m. m. har utarbetats av riksskatteverket. Den har nu remissbehandlats och övervägs för närvarande inom finansdepartementet.

Herr Hörberg är missnöjd med att denna fråga inte har lösts tillräckligt snabbt. Han sade bl. a. att det inte tyder på något större intresse från departementets sida. För min del anser jag att herr Hörberg har fel. Denna fråga är inte så enkel som herr Hörberg tror. Det framgår också av den promemoria som vi fått från riksskatteverket. Jag skall inte närmare gå in på detta men jag kan åtminstone trösta herr Hörberg med att utskottet sagt i betänkandet, att utskottet "förutsätter att departementschefen kom-

mer att ta ställning till frågan i så god tid att det av propositionsförteckningen i januari 1975 framgår om förslag kommer att föreläggas riksdagen i ämnet" och att utskottet inte därför är "berett att närmare pröva förslaget innan resultatet av pågående överväganden föreligger".

Utskottsledamöterna är eniga om denna skrivning; det föreligger ingen reservation. Men om frågan inte på det här sättet skulle få en slutlig lösning finns ju möjligheten – som herr Hörberg sade – att motionera ytterligare.

Jag ber, herr talman, att med denna korta kommentar få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr GUSTAFSSON i Säfle (c):

Herr talman! Då jag vid riksdagen 1973 och även året dessförinnan motionerat i den här frågan har jag nu begärt ordet för att ingen skall tro att mitt intresse på något sätt har minskat. När riksskatteverkets promemoria kom tog jag för givet att det skulle bli en lagstiftning på detta område så småningom. Jag kan hålla med om att denna lagstiftning har dröjt, men med dessa ord har jag velat redogöra för skälen till att jag inte till årets riksdag lagt någon motion i frågan.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Även jag har motionerat i denna fråga tidigare, men det är inte det som föranleder mig att gå upp nu, utan jag vill bara något kommentera riksskatteverkets promemoria.

Jag har läst igenom promemorian och tycker att de förslag som där framläggs är alltför restriktiva. De innebär ingen stor förändring på detta område. Stora orättvisor gentemot dem som tvingas betala höga kostnader för arbetskläder kvarstår. Skall man medge avdragsrätt för arbetskläder, då skall man vara ganska generös. De förslag som framkommit i promemorian är icke generösa utan i stället enligt min uppfattning väldigt restriktiva. Jag hoppas att remissinstanserna påtalar det och att propositionen blir mer generös mot de arbetande.

Det var bara dessa synpunkter jag ville tillägga.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Alkohol- och narkotikamissbruket inom kriminalvårdens anstalter, m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 32 i anledning av motioner om bekämpning av alkohol- och narkotikamissbruket inom kriminalvårdens anstalter. m. m.

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

*Alkohol- och
narkotikamissbru-
ket inom kriminal-
vårdens anstalter,
m. m.*

Onsdagen den
27 november 1974

*Alkohol- och
narkotikamissbru-
ket inom kriminal-
vårdens anstalter,
m. m.*

I detta betänkande behandlades motionerna
1974:151 av herr Bohman m. fl. (m) såvitt nu var i fråga (yrkande
6 delvis) samt
1974:1255 av fru Kristensson (m) vari hemställts dels att riksdagen
hos Kungl. Maj:t begärde utredning rörande i motionen angivna förslag
till bekämpning av alkohol- och narkotikamissbruket inom kriminalvår-
dens anstalter (yrkande 1), dels att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle
anhålla om utredning rörande brottspåföljderna för narkotika- och al-
koholmissbrukare i enlighet med vad i motionen anförts (yrkande 2).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande alkohol- och narkotikamissbruket i kri-
minalvårdens anstalter skulle avslå motionen 1974:1255 i denna del (yr-
kande 1),
2. att riksdagen beträffande brottspåföljderna för alkohol- och narko-
tikamissbrukare skulle avslå motionen 1974:1255 i denna del (yrkande
2),
3. att riksdagen beträffande åtgärder mot narkotikabrottsligheten skul-
le avslå motionen 1974:151 i denna del (yrkande 6 delvis).

Reservationer hade avgivits

1. av fru Kristensson (m) och fru Lindquist (m) som beträffande al-
kohol- och narkotikamissbruket i kriminalvårdens anstalter ansett att ut-
skottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:1255, yrkande 1, begärde
utredning om bekämpningen av narkotika- och alkoholmissbruket inom
kriminalvårdens anstalter i enlighet med vad reservanterna anförts,

2. av fru Kristensson (m) och fru Lindquist (m) som beträffande brotts-
påföljderna för alkohol- och narkotikamissbruket ansett att utskottet un-
der 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1255, yrkande 2, hos Kungl.
Maj:t begärde utredning om brottspåföljderna för narkotika- och alko-
holmissbrukare i enlighet med vad reservanterna anförts.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! I motionen 1255 till årets riksdag har jag dels begärt
att få förslag till bekämpning av alkohol- och narkotikamissbruket inom
kriminalvårdens anstalter, dels begärt att brottspåföljderna för narkotika-
och alkoholmissbrukare skall utredas. Justitieukskottet, som nu har be-
handlat den här motionen, är med undantag för de moderata ledamöterna
enigt om att avslå den.

Jag tycker, herr talman, det finns anledning att först notera att de
i och för sig ofullständiga undersökningar som gjorts visar att narko-
tikamissbruket tyvärr fortsätter att öka. Så säger socialstyrelsen i sin bok

Behandling av narkotikamissbrukare och menar dessutom att missbruket tenderar att gå allt längre ned i åldrarna samt att bruket tyvärr också sprider sig från lättare narkotika till tyngre droger. Vidare säger man att missbruket också har spritt sig från storstadsområdena till andra kommuner, och det är ju något som många av oss haft kännedom om.

Även skolöverstyrelsen har gjort en undersökning som visar att narkotikamissbruket ökar bland skolungdomarna i årskurs 9. Av rikspolisstyrelsens redovisning när det gäller polisingripanden mot illegal narkotikahandling framgår också att problemen inom den sektorn fortsätter att öka. Militärpsykologiska institutet, som regelbundet gör undersökningar bland värnpliktiga, redovisar att den ökade användningen av narkotika bland dem uppgår till ungefär 1 procent per år och att vid den senaste undersökningen ungefär 18 procent av de inskrivna har missbrukat narkotika.

När det slutligen gäller narkotikamissbrukets omfattning inom kriminalvården, som det här betänkandet i huvudsak behandlar, framgår att missbruket hos intagna personer också successivt ökar. Det tyder på, menar jag, att man bör vara vaksam när det gäller dessa problem och försöka att så snabbt som möjligt komma fram till någon lösning.

Inom kriminalvården räknar man nu med att ungefär 28 procent av de intagna på våra anstalter är narkotikamissbrukare. Det är inte obekant att på flera av dessa anstalter – t. ex. Kumla, Hall och Hinseberg – är kanske antalet missbrukare upp emot 70–80 procent av det totala antalet intagna.

Jag fick häromdagen information om att de intagna narkotikamissbrukarna på Hinseberg tvångsinjicerar narkotika på nyintagna som inte är missbrukare för att så att säga alla skall vara i samma båt. Det visar att det här är ett problem som måste tas på allvar.

Jag har i min motion föreslagit att vidgade möjligheter skapas att kontrollera förekomsten av narkotikamissbrukare inom våra anstalter. Jag har sagt att det bör ske genom urinkontroller, därför att det är det säkraste sättet att påvisa om missbruk verkligen förekommer.

Utskottets majoritet har enligt min mening en egendomlig argumentering när man avvisar detta önskemål. Man säger att problemet när det gäller narkotikamissbruk till stor del hänger samman med att man för att verkligen hålla anstalterna fria från narkotika skulle tvinga de intagna till total avskärmning från yttervärlden och det skulle inte vara förenligt med den större öppenhet gentemot samhället i övrigt, som vi alla anser bör eftersträvas, i form av ökade möjligheter till permission, frigång och besök. Jag tror inte att utskottsmajoriteten riktigt har förstått vad syftet med den här motionen var. Jag menar att om man skulle acceptera en kemisk urinkontroll skulle man i samma utsträckning kunna lätta på de andra rigorösa säkerhetsbestämmelserna. Då hade man en kontrollmöjlighet som väl lät sig förenas med den större grad av öppenhet på anstalterna som jag också tycker är värdefull att genomföra i den utsträckning det är möjligt. Jag skulle vilja fråga om en sådan ordning

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

*Alkohol- och
narkotikamissbru-
ket inom kriminal-
vårdens anstalter,
m. m.*

Onsdagen den
27 november 1974

*Alkohol- och
narkotikamissbru-
ket inom kriminal-
vårdens anstalter,
m. m.*

som vi för närvarande måste ha, nämligen att man underkastar vederbörande en inträngande undersökning av olika kroppshålor för att konstatera om narkotika förts in, är trevligare än en kemisk urinkontroll? Jag förstår alltså inte den negativa inställning som utskottsmajoriteten har till den här frågan.

Det andra problemet jag tagit upp i motionen gäller huruvida brottsbalkens påföljdssystem för närvarande är tillräckligt för att kunna bemästra de problem som hänger samman med vården av kriminella narkotikamissbrukare. Jag har påstått att den vårdfilosofi som för närvarande råder inom stora områden av vårt land leder till en successiv urholkning av brottsbalkens påföljder. Utskottsmajoriteten avvisar detta och menar att brottsbalkens påföljdssystem ger möjlighet till ett nyanserat påföljdsval. Om t. ex. skyddstillsyn med behandlingsföreskrift inte fullföljs har man möjlighet att undanröja skyddstillsynen och ersätta den med annan påföljd. Det är bara detta, herr talman, att så sker faktiskt inte för närvarande. Jag skulle vilja tillåta mig att ge några exempel på hur det fungerar i praktiken för att man lättare skall förstå vad motionen syftar till i den här delen.

Jag har exempel på att personer har varit inskrivna enligt lagen om sluten psykiatrisk vård inte mindre än 30 gånger på ett år, att behandlingstiden vid varje tillfälle har varit 1 à 2 dagar och att någon konvalescens över huvud taget inte varit aktuell. Jag har exempel på personer som har begått brott som i och för sig skulle förskylla fängelse på 5–6 år, men som i stället blivit omhändertagna enligt lagen om sluten psykiatrisk vård och där omhändertagandet bara ansetts behöva pågå en vecka varefter personen blivit utskriven. Jag vet att vissa läkare frågar narkotikamissbrukarna om de vill ha kryss eller volta. Kryss innebär skyddstillsyn med behandlingsföreskrift och volta innebär fängelse. De får själva välja vilket de vill och det är klart att de då väljer kryss, för de vet att det i praktiken egentligen inte blir fråga om någon påföljd alls.

Det exempel som upprört mig mest hörde jag talas om häromdagen. Jag talade med den berörda flickans mamma. Hon berättade att hennes tös hade börjat missbruka narkotika när hon var 14 år. Det hade börjat på en popklubb i Gamla stan. Hon hade börjat med två preludintabletter och sedan var hon fast i missbruket. Hon är nu 24 år. Hon var under 18 månader intagen på Långbro sjukhus och hade under denna tid avvikit inte mindre än 37 gånger. Utanför detta sjukhus, liksom utanför många andra sådana här inrättningar, väntar langarna. De vet att patienterna kommer ut och att patienterna känner till att de finns där och kan tillhandahålla narkotika just utanför sjukhusets dörrar. Flickan dömdes till skyddstillsyn med behandlingsföreskrift för ett tag sedan. Föräldrarna visste inte var flickan var. De talade med skyddskonsumenten och skyddsassistenten för att få veta hur behandlingen fortskred – den behandling som domstolen hade ådömt. Ingen visste var hon fanns, varken skyddskonsumenten eller skyddsassistenten. Ingen ställde heller upp för att hjäl-

pa föräldrarna att ta reda på var deras dotter var någonstans. Detta var föräldrar som verkligen kände ansvar för sitt barn och ville hjälpa henne. Först när föräldrarna hotade med JO-anmälan satte man i gång spaningarna och inom tre dagar visste man var flickan fanns. Hon hittades i en knarkarkvart på Söder. Polisen tog hand om henne först. Men då ställde skyddsassistenten upp; hämtade henne hos polisen, gick till socialvården med henne, gav henne pengar för en vecka plus ett 50-kort och lämnade henne vind för våg igen. Föräldrarna har kämpat för att rädda sin dotter. Men skyddsassistenten och skyddskonsulenten har endast sagt till flickan att det är föräldrarna som utgör hotet för henne. Du skall ha din frihet, du är vuxen och du skall göra vad du vill, i stället för att försöka informera henne om vad behandlingsföreskriften i praktiken innebär.

Jag menar att ett system med en behandlingsföreskrift som inte får något reellt innehåll så vida inte någon hotar med JO eller polis är egendomligt. Jag tror faktiskt, herr talman, att vi politiker egentligen känner till detta. Jag tror att vi har kännedom om att det inte finns några råd och anvisningar som är värda namnet när det gäller hur socialarbetarna skall fungera. Jag tror också att politiker har klart för sig att det saknas en genomtänkt kontroll av hur dessa behandlingsföreskrifter i praktiken fungerar. Man skulle önska att politikerna drog konsekvenserna av detta och verkligen bestämde sig för att ge sin uppfattning till känna.

I motionen för jag också fram tanken på att man skulle få ett mer genomtänkt vårdalternativ. Man kan säga att vi har ett i dag, men det fungerar inte. De erfarenheter som justitieutskottet fick på sin resa i Frankrike tycker jag är värda att fästa avseende vid. Där får en missbrukare som begått brott redan på förundersökningsstadiet välja om han vill underkasta sig åtal med fängelse som trolig påföljd eller vård. Om han väljer vården vet han att om han genomgått den avtalade behandlingstiden avskrivs ärendet och han slipper anteckning i kriminalregistret. Men om han inte fullföljer behandlingen så träder automatiskt det straffrättsliga förfarandet i tillämpning. Det tycker jag är en metod som verkligen är värd att undersökas. Vi vet att man har en sådan metod på många håll i USA. Vi vet att man även i Holland överväger en sådan anordning. Dessutom vet vi att socialstyrelsen faktiskt inte är främmande för tanken på ett vårdalternativ. Det är bara det att styrelsen i sitt remissyttrande till justitieutskottet råkat glömma att den själv varit inne på idén med ett vårdalternativ.

Utskottsmajoriteten gör strängt taget ingenting annat än konstaterar att lagen i dag ger tillräckliga möjligheter. Man hänvisar dessutom, som så många gånger förr, till alla utredningar som sysslar med hithörande frågor. Herr talman! Den som har några år på nacken i riksdagsarbetet – jag skall inte säga att man blir full i skratt, frågan är alldeles för allvarlig för det – känner igen sig. När jag började med de här diskussionerna i kammaren var narkomanvårdskommittén aktuell. Den återopades un-

Onsdagen den
27 november 1974

*Alkohol- och
narkotikamissbru-
ket inom kriminal-
vårdens anstalter,
m. m.*

der flera år. Den kom med ett betänkande 1967 och ett 1969, men mig veterligt har dess förslag ännu inte lett till några konkreta åtgärder. Sedan fick vi under trycket av en ökad dramatik samarbetsorganet mot narkotikamissbruk. Det var den handlingskraftige statsrådet Lidbom som blev ordförande i det samarbetsorganet, men inte heller detta avsatte några konkreta resultat. Det enda var att vi i riksdagsdebatterna fick höra att nu har vi samarbetsorganet så varför skall vi taga ställning. Nu har man under en följd av år åberopat socialutredningen. Den har äntligen efter sju års mödor kommit med ett *principbetänkande*, som alltså inte leder till några konkreta förslag. Nu får vi veta att en socialbalk kan komma tidigast 1978 och innan dess skall vi för all del inte vidta några åtgärder. Därutöver har vi det brottsförebyggande rådets arbetsgrupp för narkotikafrågor som vi kan förlita oss på. Med kännedom om de riksdagsmän som sitter i brottsförebyggande rådet vill jag gärna säga, att man kan hysa en viss tilltro till att de skall uträtta något. Men det har tagit alldeles för lång tid och man har hänvisat till alldeles för många utredningar för att jag skall våga känna någon översvallande optimism när det gäller denna arbetsgrupps konkreta resultat.

Sammanfattningsvis, herr talman, vill jag framhålla att det vore önskvärt att de riksdagsmän som är intresserade av dessa frågor – och många är det – och som har kännedom om de inte helt obetydliga missförhållanden som råder på narkotikaområdet, inte minst inom kriminalvården, kunde ta sig samman och uttala någon egen mening om vad som skall göras. Det känns inte tillfredsställande att riksdagen placerar sig offside i dessa frågor och hänvisar till utredningar. Jag skulle önska att riksdagsmännen kände ansvaret och försökte ta ställning till frågorna utan att vänta år efter år, decennium efter decennium, på att några mera konkreta åtgärder skall komma fram.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2.

Fru BERGANDER (s):

Herr talman! Låt mig först ställa mig litet undrande till fru Kristenssons anförande när det gäller utredningsförfarandet. Först kräver fru Kristensson två nya utredningar i denna fråga. Sedan talar hon klart och tydligt om att hon misstror allt vad utredningar heter. Jag efterlyser konsekvensen.

Jag övergår så till ärendet. I motionen 1255 begär fru Kristensson en utredning om i motionen angivna förslag till bekämpning av alkohol- och narkotikamissbruket inom kriminalvårdens anstalter samt en utredning rörande brottspåföljderna för narkotika- och alkoholmissbrukare. Motionen 151 av herr Bohman m. fl. kräver åtgärder mot narkotikabrottsligheten.

Motionerna har varit föremål för remissbehandling. Motionen 1255 har som helhet behandlats av riksåklagaren, kriminalvårdsstyrelsen, brottsförebyggande rådet och socialstyrelsen. Yrkandet 2 har även varit föremål för remissbehandling av Kommunförbundet, Landstingsförbun-

det och socialutredningen. Alla dessa remissinstanser avstyrker motionsyrkandena.

Kriminalvårdsstyrelsen menar för sin del att missbruk av alkohol på anstalterna förekommer endast undantagsvis. Narkotika, säger man däremot, är ett problem på vissa anstalter. Samtidigt pekar man på att de visitationspatruller som arbetar på dessa anstalter har åstadkommit att bruket av tung narkotika nästan helt försvunnit. Även haschrökningen har minskat kraftigt. En utökning av nämnda patrullverksamhet kommer att ske.

När det gäller vårdsidan tog riksdagen i samband med kriminalvårdsreformen klart ställning för att samhällets vårdorgan även skall omfatta de intagna när det gäller specialistvård och andra sjukvårdande eller sociala omsorger. Vårdlagstiftningen ligger ju för övrigt inte på justitieutskottet utan på socialutskottet. Vill man ha förändringar i fråga om vården måste motionerna riktas till socialutskottet. Vid våra rixanstalter kommer även en försöksverksamhet att bedrivas med narkomanvårdsavdelningar.

Utöver detta vill jag – även om fru Kristensson anklagar oss för att vi hänger upp oss på detta råd – ändå peka på brottsförebyggande rådet, som inte har så många år på nacken, och den arbetsgrupp som där kommer att arbeta med denna problematik. Ingen av oss avsvär sig ansvaret för att detta är ett problem och att det skall lösas. Det kanske är bara i fråga om hur det skall lösas som vi har olika uppfattningar.

Påföljdsfrågan är redan föremål för behandling inom både utredningar och arbetsgrupper. Då bör vi väl avvakta tills de blir färdiga och inte tillsätta ytterligare utredningar.

Utskottsmajoriteten anser att de åtgärder som redan har vidtagits och de förstärkningar som aviserats är det mest adekvata för att komma till rätta med de problem som reservanterna anför. Jag yrkar därför avslag på reservationerna och bifall till justitieutskottets betänkande nr 32.

Låt mig, herr talman, utöver detta bara säga att de exempel som fru Kristensson gav och de påståenden som hon gjorde beträffande läkare och andra får fru Kristensson själv stå för.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag vet inte vad fru Bergander menade med den sista meningen, att jag själv får stå för mina exempel. Det verkade som en insinuation att de inte skulle stämma med verkligheten. Men jag har faktiskt ägnat denna fråga ganska stort intresse. Jag har varit ute på fältet och fått ingående information. Jag påstår att de exempel som jag gav stämmer med verkligheten. Tyvärr är de inte de enda exempel som visar vilka stora problem som finns.

Fru Bergander ironiserade över att jag kritiserar utredningar, fastän jag själv i min motion begär sådana. När det gäller den kemiska urinkontrollen behövs det faktiskt inte någon omfattande utredning. Det har jag heller inte krävt i min motion, utan denna fråga kan mycket

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

*Alkohol- och
narkotikamissbru-
ket inom kriminal-
vårdens anstalter,
m. m.*

Onsdagen den
27 november 1974

*Alkohol- och
narkotikamissbru-
ket inom kriminal-
vårdens anstalter,
m. m.*

väl prövas av Kungl. Maj:t antingen inom departementet eller på något annat sätt.

När det gäller den större frågan om vårdalternativet anser jag inte att någon särskild utredning skall tillsättas. Men jag trodde att riksdagen kunde ge ett utredningsuppdrag och att Kungl. Maj:t själv skulle bedöma vilken av nu existerande utredningar som med riksdagens godkännande kunde pröva dessa frågor.

Fru Bergander påstår att många remissinstanser har varit negativa, och även jag har noterat detta. Men vi som tycker att man bör sträva efter att en narkoman får vård i stället för att hamna i fängelse anser att frågan om ett vårdalternativ bör utredas. Eftersom de utländska erfarenheterna visar att ett genomtänkt vårdalternativ i stället för fängelse har fungerat mycket bra i praktiken, vore det åtminstone värt att överväga.

Beträffande det förslag till ny behandlingslag som riksdagen antog i våras förstår jag att fru Bergander syftar på 34 §, som gör det möjligt att placera ut en narkoman från kriminalvårdens anstalter i den vanliga sjukvården. Jag måste dock säga till fru Bergander – något som jag för övrigt också framhöll i utskottet – att det i praktiken visar sig att denna paragraf tyvärr inte fungerar, eftersom kostnadsansvaret ännu inte är klarlagt. Sjukvården vill inte ta på sig kostnaden, eftersom det är fråga om personer som fortfarande formellt lyder under kriminalvården. Skall man kunna bli placerad på en sjukvårdsinrättning, krävs att man har skrivits ut från kriminalvårdsanstalten. Men då har poängen i förslaget missats, vilket naturligtvis är någonting som måste rättas till. Utskottet har uppmärksammat problemet med samordningen mellan olika myndigheter.

Fru Berganders invändning att vårdfrågor inte behandlas av justitieutskottet är naturligtvis korrekt. Motionen tar dock inte i huvudsak sikte på vårdfrågorna utan just på möjligheten att få ett alternativ till fängelsestraffet, ett alternativ som skulle vara mer human för narkomanen men ändå innebära en kontrollerad behandling.

Det är riktigt att vårdfrågorna behandlas av socialutskottet, men vi har ju, fru Bergander, accepterat att justitieutskottet tagit upp motionen om en kriminalpolitisk åtgärd i syfte att få ett vårdalternativ till fängelsestraffet.

Fru Bergander talade om de utredningar som sysslar med dessa frågor. Ja, direktiven för åtalsrättskommittén säger att man bör t. ex. beträffande narkotikamissbrukare överväga att tillämpa lagföring i mindre utsträckning än för närvarande. Men för att man skall kunna komma fram till det resultatet, måste man väl ha någonting att sätta i stället för lagföring. Jag anser att ett vårdalternativ verkligen vore någonting för åtalsrättskommittén att fundera över, men det ingår inte i dess uppdrag.

Vad beträffar det utredningsarbete som socialstyrelsen håller på med vill jag vara uppriktig, herr talman, och säga att jag inte har något större förtroende för socialstyrelsens intentioner när det gäller vårdpolitiken.

Tyvärr sitter bland dess s. k. experter fortfarande människor kvar som var med på den tiden när medicinalstyrelsen accepterade den legala förskrivningen av narkotika som en metod att bota narkomaner, och det är svårt att gå ifrån den inställningen och till en mera restriktiv syn. Socialstyrelsens egna handlingar och uttalanden skapar inte någon större tilltro till att dess arbetsgrupp för översyn av lagen om slutna psykiatrisk vård skulle innebära en utveckling åt ett håll som åtminstone jag kunde finna tillfredsställande.

Fru BERGANDER (s):

Herr talman! Jag insinuerar varken det ena eller det andra, utan jag kan säga så här då: Självfallet görs misstag överallt i vårt samhälle, oavsett den goda viljan, men de behöver ändå inte vara regel.

När det gäller de föreslagna urinkontrollerna har vi olika uppfattningar. Utskottets majoritet anser att vi inte bör slå in på den vägen utan ha tilltro till kriminalvårdsstyrelsens ord, när den säger att man är på väg att klara upp problemen. Och jag har inte sagt, fru Kristensson, att *några* remissinstanser har avstyrkt förslaget. Faktum är att *samtliga* remissinstanser har avstyrkt det motionsyrkandet.

Vad beträffar tilltron till socialstyrelsens utredningar och uppfattningar kan jag nog inte påverka fru Kristensson. Jag kan bara säga att jag inte delar hennes synsätt. Jag har tilltro till socialstyrelsens intentioner, och jag tycker att det vore riktigare att när det gäller påföljdsfrågan invänta de utredningar som nu pågår. Vi bör se vad styrelsen kommer fram till och mot bakgrund därav utforma de förslag till åtgärder som kanske erfordras.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Bara kort ett par synpunkter.

De exempel som jag nämnde, fru Bergander, är inga udda fall. Även om de är litet dramatiska t. ex. på grund av det stora antalet rymningar, så är det tyvärr på det sättet som det fungerar, åtminstone i Stockholmsområdet och i vissa andra områden; jag skall ärligt säga att det nog inte är likadant över hela landet. Jag menar att det är oacceptabelt att urholka brottsbalkens påföljdssystem på det viset och att det är oacceptabelt att de föräldrar som verkligen vill försöka rädda sina barn skall känna sig hjälplösa därför att de som skulle stödja barnen inte fyller sin funktion.

Samtliga remissinstanser har avstyrkt, säger fru Bergander. Ja, jag har redan sagt att de i stort sett varit negativa, men jag påpekade särskilt att även socialstyrelsen var negativ till tanken på ett vårdalternativ, trots att den faktiskt själv har föreslagit ett sådant i sin skrift om behandling av narkotikamissbrukare. Då måste det förslag som socialstyrelsen själv kommit med inte ha känts alltför aktuellt, eftersom styrelsen inte erinrade sig det förslaget när den skulle besvara remissen.

Till slut vill jag säga att jag självklart också har en förhoppning om att kriminalvårdsstyrelsens optimistiska bedömning av sina möjligheter

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

*Alkohol- och
narkotikamissbru-
ket inom kriminal-
vårdens anstalter,
m. m.*

Onsdagen den
27 november 1974

*Alkohol- och
narkotikamissbru-
ket inom kriminal-
vårdens anstalter,
m. m.*

att bemästra narkotikamissbruket på anstalterna skall visa sig stämma med verkligheten. Men jag kan inte förstå att man inte skulle kunna införa kemisk urinkontroll för att på det sättet kunna lätta litet på de rigorösa säkerhets- och kontrollbestämmelser som måste till, om man annars skall kunna hålla anstalterna fria från narkotika. Jag kan inte förstå varför det skulle vara fel att gå på en mera öppen linje i stället för att nödgas avskärma anstalterna från omvärlden.

Herr LARFORS (s):

Herr talman! Fru Kristensson har talat om att 34 § i den av riksdagen i våras antagna lagen om kriminalvård på anstalt inte fungerar på det sätt som var avsett. Jag vill då erinra om att lagen trädde i kraft den 1 juli i år, och vi har därför naturligtvis inte så lång erfarenhet av hur den paragrafen fungerar. Skulle det nu vara så att man inte är på det klara med hur betalningsansvaret skall fördelas mellan sjukvårdshuvudmannen å ena sidan och kriminalvårdsstyrelsen å den andra, så förmodar jag att frågan kommer att lösas genom förhandlingar. Skulle det inte gå att finna en lösning på det sättet, kommer frågan säkert tillbaka till riksdagen.

Fru BERGANDER (s):

Herr talman! Herr Larfors tog upp 34 § – jag hade annars tänkt göra det nu.

Jag vill säga att jag inte heller är helt utan erfarenhet av problematiken när det gäller ungdomar och sociala frågor, och jag utgår ifrån att de övriga ledamöterna i utskottet som tagit ställning till motionerna på samma sätt som jag också har sina speciella erfarenheter. Ändå har det blivit enighet i utskottet mot de två moderatledamöterna.

Det finns ingen anledning att förlänga den här debatten. Jag yrkar återigen bifall till justitieutskottets hemställan.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Det är naturligtvis rätt, herr Larfors, att lagen trädde i kraft så sent som den 1 juli i år och att vi därför rimligen inte kan ha erfarenheter som leder till några långtgående slutsatser. Men redan nu har man alltså fått klart för sig att det som vi upplevde som något positivt för med sig vissa praktiska problem. Vi insåg själva att det skulle bli problem, och utskottet hemställde enhälligt att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära en översyn av de svåra samordningsfrågorna. Vi ville att den översynen skulle ske snarast möjligt, men mig veterligt har man inom justitiedepartementet ännu inte påbörjat något sådant arbete. Jag hoppas att man nu utan dröjsmål kommer att vidta en sådan åtgärd som utskottet och riksdagen har begärt.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fru Kristensson och fru Lindquist, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 32 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av fru Kristensson och fru Lindquist.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 270
Nej - 52
Avstår - 2

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av fru Kristensson och fru Lindquist, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 32 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av fru Kristensson och fru Lindquist.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 272
Nej - 51

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

*Alkohol- och
narkotikamissbru-
ket inom kriminal-
vårdens anstalter,
m. m.*

Onsdagen den
27 november 1974

*Åtgärder mot
internationell
brottslighet, m. m.*

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 33 i anledning av motioner om åtgärder mot internationell brottslighet, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna
1974:151 av herr Bohman m. fl. (m), såvitt nu var i fråga (yrkande 6 delvis), samt
1974:1258 av herr Takman (vpk) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhänga att UNESCO-konventionen för förebyggande av olaga import, export och stölder av antikviteter och andra kulturföremål borde ratificeras utan ytterligare dröjsmål.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande åtgärder mot internationell brottslighet skulle avslå motionen 1974:151 i denna del (yrkande 6 delvis),
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1258.

Reservation hade avgivits av herr Lövenborg (vpk) som beträffande frågan om ett svenskt tillträde till UNESCO-konventionen angående medel att förhindra olovlig export, import och försäljning av kulturföremål ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1258 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga att Sverige ratificerade UNESCO-konventionen angående medel att förhindra olovlig export, import och försäljning av kulturföremål.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande vid punkten 1 i utskottets hemställan (åtgärder mot internationell brottslighet) av fru Kristensson (m).

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! UNESCO:s sextonde generalkonferens antog i Paris 1970 en konvention angående medlen att förbjuda och förebygga olaga import, export och försäljning av kulturföremål. Konventionen har hittills ratificerats av 20 stater. Sverige hör till det flertal stater som inte ratificerat den, och Sverige lade ned sin röst när konventionen antogs.

Jag är tacksam för att justitieutskottet behandlat motionen på ett seriöst sätt, men jag kan inte instämma i utskottsmajoritetens slutsatser och yrkar därför bifall till herr Lövenborgs reservation.

Jag vill börja med att säga att 1950 års Florensöverenskommelse, som UNESCO-konventionen påstås strida mot, har passerats av den snabba och ytterligt oroande utvecklingen de senaste 20 åren. Konsthandel var till efter andra världskriget ett intresse för ett relativt fåtal – i regel personer som älskade konst och antikviteter och inte hade en tanke på att tjäna pengar på sin verksamhet. Priserna var överkomliga även för helt vanliga medborgare. När jag kom till Frankrike som stipendiat i början av 1946 – innan turistströmmen hade börjat komma dit igen –

och gjorde av med mesta tiden de första tre månaderna på att gå på konstgallerier och Hôtel Drouots konstauktioner, kunde man få underbara konstverk av mycket kända konstnärer för löjligt små belopp. Hos en konsthandlare i Quartier Latin köpte jag Picassos De tre gracerna, en originallitografi från hans s. k. blå period, för mindre än 100 kronor. En liten oljemålning av en känd flamländsk 1700-talsmålare fick jag för mindre än 200 kronor. För vaser från den grekiska antiken kunde man på konstauktionerna få betala en femtiolapp eller t. o. m. bara ungefär 25 kronor.

Men sedan dess har handeln med kulturföremål – modern konst av kända mästare, arkeologiska föremål, konstnärliga och historiska dokument och en mängd andra kulturföremål – blivit big business. Den internationella marknaden lär för närvarande ha en omsättning på minst 1 miljard dollar eller mellan 4 och 5 miljarder svenska kronor. Och därmed har också den illegala internationella trafiken blivit ett verkligt explosivt problem och samtidigt ett fruktansvärt allvarligt och djupt tragiskt problem, särskilt för underutvecklade länder, där internationella ligor kan operera ganska ogenerat.

Den amerikanske journalisten Karl E. Meyer, som de senaste åren gjort många resor och ingående studier om den illegala internationella konsthandeln, har i sin bok *The plundered past*, utgiven av Atheneum i New York 1973, citerat ett brev han fått från chefarkeologen Stewart L. Peckham vid Museum of New Mexico. Peckham hade funnit att ett stort antal indianska fyndplatser i hans egen stat, i USA, hade angripits i plundringssyfte med bulldozers och grävmaskiner.

»Du kan förmodligen förstå», skrev Peckham i brevet, »att jag har ett mer än saktmodigt förakt för keramikjägaren. Även om han förtjänar evig fördömelse är han inte den enda som skall ha skulden. Den förmögne konstsamlaren borde också stekas i helvetet. Hans efterfrågan på nya skrytartiklar att införliva med sin samling, utan hänsyn till priset, stimulerar bara keramikjägaren att finna och plundra de viktigaste arkeologiska fyndplatserna.»

Konstverk av alla slag har blivit spekulationsobjekt av första rangen, och resultatet håller snabbt på att bli en förödande och vidsträckt plundring av mänsklighetens mångtusenåriga kulturarv. Konststölden som tidigare var sporadiska företeelser har blivit en internationell farsot. Dagligen stjäls unika konstverk från museer och offentliga byggnader världen över, också i Sverige som bekant. Målningar av mindre kända konstnärer smugglas ut, ofta till USA, och säljs till kanske ibland godtrogna handlare eller samlare. Andra verk, som är alltför kända för att kunna säljas genast, deponeras i schweiziska banker i väntan på att preskriptionstiden skall gå ut. I Italien är den tio år, och den lär vara det i en hel del andra länder också.

Dessa stölden är så vanliga att Interpol på sin lista över de mest eftersökta stulna konstverken nu har ett par dussin av världens mest kända målningar, som allesammans har stulits sedan 1965. Där finns ett Mem-

Onsdagen den
27 november 1974

*Åtgärder mot
internationell
brottslighet, m. m.*

lingporträtt som stals 1971 från Palazzo Vecchio i Florens, en Toulouse Lautrec-målning, som hörde till ett landsortsmuseum i Frankrike och 1968 stals i Kyoto i Japan, Rembrandts Flykten till Egypten, som stals 1971 från ett museum i Tours i Frankrike, Hals' Porträtt av ung kvinna, som stals 1972 från ett museum i Düsseldorf, osv.

När det gäller dessa mycket kända konstverk kan man hoppas att de ligger någonstans i relativt säkert förvar och att de med tiden kommer att dyka upp igen utan allvarliga skador. Men när det gäller den illegala plundringen av arkeologiska fyndplatser, vilken f. ö. får obetydlig publicitet, är konsekvenserna ofta mycket allvarligare, eftersom det är fråga om en oåterkallelig förstörelse av information och föremål som inte har bearbetats vetenskapligt. Dessutom sker ofta en total förstörelse av de arkeologiska fyndplatserna och mängder av arkeologiska föremål. Som framgår av Meyers bok använder man grävmaskiner, bulldozers och t. o. m. dynamit för att komma åt dessa föremål. De föremål som tas från fyndplatsen blir ofta skadade genom den hantering de undergått, och det sammanhang som de förekommit i går många gånger förlorat.

Jag nämnde i min motion hur ogenerat dessa plundrare kan gå till väga. En konsthandlare i New York som hade specialiserat sig på förkolumbiansk konst hade investerat 80 000 dollar i att bygga ett flygfält för att kunna bortföra en hel tempelfasad av en ruin från Mayaepoken i Mexico. Han försökte sälja denna tempelfasad till ett museum i New York, men historien avslöjades och han blev inte av med det monumentala konstverket. Samtidigt fick man i Mexico reda på vad som hade skett och krävde att få tempelfasaden tillbaka. Den konsthandlare som stod för hela projektet begärde då för att återlämna fasaden att få igen de 80 000 dollar han hade investerat i flygplatsen!

Man har exempel från många länder på liknande företag. Exempel som också nämnts av Meyer – jag hade inte boken när jag skrev motionen utan har fått den först senare – är från Khmerruinerna i Cambodja. Många lossbrutna föremål därifrån har funnit vägen till den internationella konstmarknaden.

Meyer nämner också vad han kallar en särskilt tragisk händelse: förstörelsen av Bangladesh under befrielsekriget 1971. Efter striderna gjordes en undersökning av Enamul Haque, som är direktör för muséet i Dacca. Till sin överraskning fann han att själva de militära operationerna bara till en del var skuld till förstörelsen av kulturell egendom; den mesta förstörelsen hade åstadkommits genom medveten plundring. Han rapporterade att åtminstone 2 000 hindutempel hade förstörts eller väsentligt skadats och att omkring 6 000 skulpturer hade tagits bort eller förstörts av plundrare. Mycket av denna konst hade smugglats utomlands och sålts. Enamul Haque tillägger: Situationen förvärrades genom närvaron av biståndstjänstemän som var angelägna om att samla föremål – biståndstjänstemän från utlandet som arbetade för internationella hjälporgan.

Jag skulle kunna nämna en lång rad andra exempel ur boken och

ur den klippsamling jag har, men jag tror att det här räcker för att understryka hur viktigt det är att någonting görs, och görs mycket snabbt, på det här området. Att ratificera UNESCO-konventionen skulle vara ett steg i rätt riktning. En annan möjlighet skulle vara att man mycket snabbt fick till stånd liknande restriktioner när det gäller konsthandel som de vi redan har på många andra områden i affärslivet, så att det i varje fall skulle bli oerhört mycket svårare än nu att bedriva denna verksamhet, att plundra museer och samlingar på oersättliga föremål och samtidigt förstöra ett stort antal arkeologiska fyndplatser.

Jag yrkar, som sagt, bifall till herr Lövenborgs reservation.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Innan jag går in på det särskilda yttrande som är fogat till justitieutskottets betänkande vill jag kommentera vad herr Takman anförde om förslaget om ratificering av UNESCO-konventionen.

Vi är tacksamma i justitieutskottet för det beröm som vi fick för att vi har behandlat motionen på ett seriöst sätt. Kanske jag vågar påstå att vi i justitieutskottet försöker behandla alla motioner och propositioner på ett seriöst sätt, men jag är i alla fall glad över att herr Takman uppskattade behandlingen.

Jag tyckte att herr Takmans anförande var mycket väl avvägt. Det gav en rätt skrämmande beskrivning av förhållanden som existerar och som jag tror ingen i utskottet tycker är acceptabla. Vi har nog i hela utskottet den uppfattningen att man måste vidta snara åtgärder för att försöka stoppa den illegala hanteringen med olika kulturföremål. Vi har också noterat den snabba och oroande utvecklingen på detta område. Att det är fråga om mycket pengar är ju uppenbart. Det är verkligen, som herr Takman säger, "big business".

Det är närmast när det gäller att därifrån komma fram till ett förslag om vilka åtgärder man skall vidta som vi har olika uppfattningar. Herr Takman talar för den inställning som också anføres i den till betänkandet fogade reservationen, nämligen att man nu bör gå i författning om att ratificera UNESCO-konventionen. Vi har inom utskottsmajoriteten på den punkten en annan mening. Vi anser att det har visat sig att konventionen är behäftad med vissa fel som gör att man inte utan vidare känner sig benägen att ratificera den. Det har sagts – och jag tror att det är riktigt – att kontrollsystemet i praktiken skulle visa sig vara ineffektivt, att man inte tillräckligt har beaktat godtroende förvärfvares rätt och att konventionen möjligen skulle kunna strida mot våra åtaganden enligt 1950 års Florensöverenskommelse om import av material för undervisning samt för vetenskapliga och kulturella ändamål.

Vi har från utskottets sida emellertid noterat, som herr Takman ju också har gjort, att statens kulturråd alldeles nyligen fått i uppdrag att i samråd med riksantikvarieämbetet och Nordiska museet göra en värdering av erfarenheterna av den gällande ordningen. Jag tror att det är med full rätt som vi menar att vi först bör se vad kulturrådet kommer

Onsdagen den
27 november 1974

*Åtgärder mot
internationell
brottslighet, m. m.*

fram till, så att vi får en ytterligare belysning av frågan huruvida det skall finnas möjlighet att ratificera konventionen eller vilka andra åtgärder som kan vara möjliga att vidta. Jag vill be herr Takman att notera att utskottet har sagt att denna utvärdering bör kunna ske inom kort. Vi har nämligen också den uppfattningen att ärendet brådskar. På den punkten föreligger alltså inte några delade meningar.

Herr talman! Jag vill i detta hänseende yrka bifall till utskottets hemställan.

Låt mig så med några ord kommentera det särskilda yttrande som jag har fogat till betänkandet och som gäller åtgärder mot internationell brottslighet. I dessa frågor får väl överväganden göras både externt gentemot andra länder och internt inom vårt eget land.

När det gäller åtgärderna på det internationella planet har det ju länge varit klart att de personer som ägnar sig åt organiserad internationell brottslighet verkligen gör som affärsmän i allmänhet: bedömer var vinsterna är störst och var riskerna är minst. Så gör man även inom det illegala området. Därför har vi också fått uppleva att under många år har vårt land, med den ganska liberala kriminalpolitik som vi har haft, varit en attraktiv marknad. De internationella organisationerna har tyvärr fått ett ganska starkt grepp om vårt land.

I fråga om kriminalpolitiken i stort är det klart att man också måste sträva efter att få så ensartade lagbestämmelser som möjligt. Man har ju nått en viss bit på narkotikalagstiftningens område. Men inom andra områden, t. ex. handeln med ädla metaller och innehav av skjutvapen, är skillnaderna ganska stora mellan olika länders lagstiftning.

Narkotikaproblemen har en alldeles speciell tyngd när man talar om den internationella brottsligheten på grund av de stora pengar som det gäller och de förödande konsekvenser som hanteringen får. Det som är mest oroande just nu, herr talman, tycker jag är det tryck som vi börjar känna av från Fjärran Östern. Tidigare har man därifrån inriktat sig på affärer med USA, som har uppfattats som en bra marknad. Men nu har man upptäckt att Västeuropa också ägnar sig bra för handeln med heroin. Holland ligger därvidlag som ett helt öppet land och tjänar som distributionsbas för narkotika.

Jag tycker att man kan rikta en viss kritik eller i varje fall framföra önskemål om att regeringen och i synnerhet justitieministern tar de kontakter som kan vara erforderliga med den holländska regeringen för att försöka få holländarna att förstå nödvändigheten av att de skärper sin inställning när det gäller den här illegala narkotikahandeln. Vi och andra länder drabbas hårt av att det finns ett land som så väl lämpar sig som central för sådan illegal handel med narkotika.

När det gäller kriminalvården – det är då en intern fråga hur vi utformar den – tycker jag att även om det skett en utveckling åt rätt håll med en differentiering av klientelet, så bör man gå vidare på den vägen och verkligen skapa en genomtänkt och stram kriminalvård för det grövre klientel som just ägnar sig åt den illegala brottsligheten. Vi har inte,

som jag ser det, en tillräckligt genomtänkt organisation för hur de här brottslingarna skall placeras – det gäller både häkten och fängvårdsanstalter – för att man skall kunna hindra dem från att rymma och från att ha kontakt med kriminella personer utanför anstalterna.

Jag tror alltså att en mera genomtänkt kriminalvård, syftande till en ökad differentiering när det gäller klientelet, är nödvändig.

I fråga om den polisiära verksamheten kan man också säga att vi inte har tillräckligt med resurser för att verkligen möta den internationella brottsligheten, som ju visst inte specialiserar sig på och verkar inom ett enda polisdistrikt utan vars verksamhet söker sig över distrikten, över länen. Man måste därför skapa en organisation som kan arbeta över större områden.

Vi såg väl alla i tidningarna för ett tag sedan att man inom Kopparbergs län hade bildat en länsgrupp för bekämpning av narkotikabrottsligheten. Men enligt vad jag hört har den gruppen nu måst lägga ned sitt arbete därför att man anser att man inte längre har resurser att göra en sådan här avdelning, utan man får återgå till att försöka bekämpa denna brottslighet på polisdistriktsnivå. Det här är ett resursproblem och ett organisatoriskt problem naturligtvis. Jag menar emellertid att den internationella brottsligheten måste mötas med motsvarande organisation, som inte så hårt håller sig till det enstaka lilla polisdistriktet utan har möjlighet att arbeta över större områden. Det är synd om brist på resurser skulle leda till att man måste inställa spaningar.

En effektiv bekämpning av den internationella brottsligheten leder också till att man måste försöka effektivisera den polisiära verksamheten när det gäller internationella flygplatser. Det är en fråga som vi får anledning att debattera senare, men där har ju en lösning länge låtit vänta på sig. I det sammanhanget finns det anledning att peka på vikten av att man skärper den särskilda flygplatskontrollen när det gäller både ankommande resenärer och bagage.

Beträffande riskerna för att privatplan flyger in över vårt område och inför narkotika t. ex., så är kontrollmöjligheterna, som vi vet, i långa stycken klart otillräckliga. Jag uppmärksammade att justitieministern i svar på en enkel fråga av herr Jadestig – jag tror det var någon gång under förra året – nämnde att det här problemet kan komma att aktualisera en översyn av gällande regler för luftbevakning över Sverige. Men jag måste säga, herr talman, att jag har inte lyckats få reda på om justitieministerns aviserade översyn lett till något resultat. Vi har i varje fall i utskottet inte kunnat få någon information om detta. Justitieministerns uttalande tyder i varje fall på att det finns problem här som man måste försöka komma till rätta med.

Till slut gäller det naturligtvis över huvud taget hur gränskontrollen är organiserad och hur den fungerar. Det är ett svårt avvägningsproblem, för vi tycker väl alla att det är värdefullt med så öppna och fria gränser som möjligt. Att kombinera detta med en effektivare kontroll för att kunna mota den internationella brottsligheten är ett svårt dilemma, men

Onsdagen den
27 november 1974

*Åtgärder mot
internationell
brottslighet, m. m.*

det betyder ju inte att man skall lägga saken åt sidan.

Jag skulle sammanfattningsvis på den här punkten, herr talman, vilja säga att om man inom den svenska regeringen ägnade frågorna om den internationella brottsligheten lika stort intresse som man ägnat den legala multinationella företagsamheten – den internationella brottsligheten är ju också en multinationell företagsamhet – skulle mycket vara vunnet.

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Självfallet har jag inga invändningar att göra mot det uppdrag som statens kulturråd har fått att i samråd med riksantikvarieämbetet och Nordiska museet undersöka den utförsel av kulturföremål som sker. Men om jag inte har missuppfattat uppdraget, så gäller det ett delproblem, nämligen utförseln från Sverige. UNESCO-konventionen har ju internationell räckvidd, och jag tycker att situationen är så alarmerande att vi från svenskt håll borde inte bara stödja konventionen utan också ta initiativ till andra åtgärder som kan vara nödvändiga för att stoppa den barbariska plundring av arkeologiska fyndplatser som försiggår och den epidemi av konstverksstölder som grasserar.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara genmäla till herr Takman att syftet med det uppdrag som statens kulturråd har fått är att belysa det intresse som Sverige kan ha av att tillämpa konventionen och att klarlägga de problem som faktiskt existerar. Jag tror det är mycket bra som ett första steg för att få ett grepp om problemen och att kunna föreslå lämpliga åtgärder.

Herr LARFORS (s):

Herr talman! Fru Kristensson talade bl. a. om de stora och tyvärr ökande problem som brukar sammanfattas under begreppet internationell brottslighet. Låt mig då genast säga att några större meningsskiljaktigheter inte har förelegat inom utskottet om att denna typ av brottslighet är ett stort problem. Jag hänvisar där till vad utskottet har sagt i sitt betänkande. Bakom det betänkandet står både fru Kristensson och jag själv och övriga utskottskamrater – alltså med undantag för vad fru Kristensson här sade om sitt särskilda yttrande.

Vidare vill jag erinra om att Sverige mycket aktivt deltar i det internationella polisarbetet och att vårt land i det sammanhanget i många fall betraktas som ett föregångsland. Under utskottets besök hos bl. a. Interpol uttalades den uppfattningen, och man talade också med stor uppskattning om den svenska rikspolischefens insatser i det internationella polisarbetet. Bakom de insatserna står ju också Sverige som nation.

I sitt inlägg från denna talarstol tog fru Kristensson också upp en del andra frågor som berör polisverksamheten både inom landet och internationellt. Det är naturligt att man gör så, med den frihet vi har här i vår svenska riksdag. Det skadar naturligtvis inte att även sådana synpunkter blir framförda. Men det ligger väl litet utanför vad som behandlas

i utskottets förevarande betänkande, och därför kommer jag inte nu att gå närmare in på de frågorna.

En annan sak som fru Kristensson också tog upp var de problem som hör samman med den gemensamma nordiska passkontrollen. Uppenbarligen förekommer det ett otillbörligt utnyttjande av den lättnad vid resor mellan de nordiska länderna som är en följd av den gemensamma passkontrollen vid inresa till ett av de nordiska länderna. Detta problem har dock uppmärksammats. Sålunda vet jag att man i Danmark tagit upp frågan om en skärpning av passkontrollen vid inresor. Jag förmodar att detta kommer att få efterverkningar även i vårt land.

Kontrollen på våra flygplatser, som fru Kristensson berörde, skall jag inte närmare gå in på här i dag. Vi får om en eller annan vecka tillfälle att i kammaren behandla ett ärende som rör polisverksamheten just vid våra flygplatser, och då får jag säkert tillfälle att återkomma.

Innan jag lämnar talarstolen vill jag med hänvisning till utskottets betänkande erinra om att utskottet inte förnekar att det finns många problem i anslutning till den internationella handeln med kulturföremål. Herr Takmans sakbeskrivning från kammarens talarstol var mycket intressant och har tillfört ärendet ett bra och rikt nyanserat underlagsmaterial. Emellertid är det många och ibland mycket komplicerade omständigheter som måste beaktas innan Sverige kan tillträda 1970 års konvention. Det är inte heller tillräckligt att enbart tillträda konventionen för att komma till rätta med de missförhållanden som herr Takman påtalat. Det behövs säkert många andra insatser också.

Herr Takmans motion har i ökad omfattning riktat uppmärksamheten på dessa frågor, och jag tycker för min del att det är bra både att herr Takman aktualiserat frågan och att statens kulturråd fått i uppdrag att tillsammans med andra institutioner göra en granskning av nu gällande ordning för utförsel av kulturföremål. Jag räknar med att den undersökningen kommer att leda till att man företar också andra undersökningar. Det är, som herr Takman påpekat, inte fråga bara om utförsel av föremål från vårt land, utan problemen är mycket större internationellt sett. Jag vill liksom fru Kristensson hänvisa till vad utskottet sagt på s. 9 i betänkandet. Det heter där: "När resultatet av denna värdering föreligger, vilket bör kunna ske inom kort, erbjuder sig enligt utskottets mening ett lämpligt tillfälle att på nytt överväga de olika skäl som kan tala för och emot ett svenskt tillträde till konventionen."

Herr talman! Jag vill sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Jag tycker att herr Larfors var litet orättvis mot fru Kristensson när han antydde att fru Kristensson egentligen inte talade om det som behandlas i utskottsbetänkandet. Det är i själva verket så, att

Onsdagen den
27 november 1974

*Åtgärder mot
internationell
brottslighet, m. m.*

man i detta betänkande buntat ihop två frågor som har ganska litet med varandra att göra, nämligen den motion som herr Takman talade för och en motion av herr Bohman om den internationella brottsligheten. Jag tycker att det är fullt tillåtet att också tala om den ett slag.

Jag skall inte uppehålla mig så mycket vid herr Takmans motion, men jag vill gärna, i likhet med de tidigare talarna, uttrycka min stora respekt för de synpunkter som framförts av herr Takman. Jag delar uppfattningen att den delen av ärendet verkligen förts en bit framåt genom det initiativ som herr Takman tagit. – Nog om den saken.

Det är inte så förfärligt ofta som vi som har förtroendet att tjänstgöra i Europarådet får tillfälle att mera direkt inför kammarens ledamöter redovisa vad vi är med om och vilka diskussioner vi deltagit i. Men kollegan Uno Hedström och jag hade i går tillfälle att övervara och delta i en debatt i Europarådets juridiska utskott, där en motion diskuterades – för övrigt framförd av en tidigare ledamot av riksdagen, Astrid Berggren, och understödd av ett antal svenska riksdagsmän – som gick ut på att Europarådet skulle samla sig till en resolution av innehåll, att man skulle anmoda i varje fall de 17 europeiska medlemsstaterna att avskaffa dödsstraffet. – Varför kan jag nu göra en sådan här brutal anknytning till fru Kristenssons anförande? Jo, jag kan göra det av den anledningen att Uno Hedström och jag upplevde någonting – här tror jag att jag kan tala också för Hedström – som chockade oss en hel del. Den senaste veckans händelser i Addis Abeba, i Tunis och i Birmingham har skapat en så hätsk stämning när det gäller att ta ställning till hårda straff. I England var denna stämning naturligtvis till en del underbyggd av det förhållandet, att den stora allmänheten och den allmänna opinionen där ställer ett mycket hårt krav på att den engelska regeringen och parlamentet skall återinföra dödsstraffet, eftersom det inte längre räcker med de straff som man för närvarande har när det gäller att komma till rätta med både den interna mycket grova brottsligheten – en brottslighet som ligger på gränsen till krigföring – och den grova brottslighet som t. ex. har förekommit i Tunisiensammanhanget.

Vi kan väl säga att vi har en känsla av att det verkligen gäller för oss att ägna mycket stor uppmärksamhet åt vad man skulle kunna kalla för en samhällets nödvärnsrätt och ett samhällets självförsvar – ett självförsvar och en nödvärnsrätt som bör komma till uttryck på ett relativt tidigt stadium av de brottsliga händelserna – så att man inte till slut bara nödgas konstatera: Nu är de begångna; nu har vi ingenting annat att tillgripa än samhällets hårdaste straff, dödsstraffet. Det är detta man håller på att göra i England just nu. Man drivs sakta därhän. De som intresserar sig för detta spörsmål har kanske kunnat konstatera hur den ansvarige ministern för dessa områden sakta har glidit i sitt ståndpunktstagande, från att först direkt avvisa all diskussion om dödsstraffets införande till att nu säga att frågan får komma upp till debatt.

Jag tror att vi i vårt land – som ändå har en viss tradition bakom oss på det här området och där vi i riksdagen har varit fullständigt ense

om att i vår grundlag införa ett förbud mot dödsstraff genom att där säga att ingen lag får tolkas på det sättet att den kan leda till dödsstraff – har ett ansvar och en skyldighet att på det internationella planet på alla sätt verka för att sådan grov brottslighet upptäcks och förhindras eller hejdas på ett tidigt stadium, innan den ännu har kommit till sitt fulla uttryck. Jag tror att ett starkt understöd från vår riksdag och från övriga länder som samarbetar med oss skulle kunna leda till att dödsstraffet på en del håll inte återinförs eller att det på andra håll avskaffas. Det är ett straff som jag uppfattar såsom inte bara det grymmaste utan också det mest förnedrande som tänkas kan både för brottslingen och för dem som dömer och dem som exekverar straffet.

Herr LARFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lidgard gav mig en liten tillrättavisning för att jag var orättvis mot fru Kristensson när jag sade att hon tog upp frågor som inte var direkt berörda i beaktandet. Jag vill kort och gott säga att det fanns ingen ond avsikt från min sida. Jag erkände också att fru Kristensson enligt kammarens ordning hade rätt att göra det. Jag ville bara förklara varför jag inte gick i svaromål på dessa punkter.

Herr WACHTMEISTER i Johannishus (m):

Herr talman! Av tidningarna blir vi bara informerade om en bråkdel av alla de stölder som snart sagt dagligen begås i våra museer och inte minst i privatbostäder. Man kan tydligt märka hur de rena beställningsarbetena ökar, ofta med s. k. hemma-hos-reportage som bakgrund och som en katalog som man överlämnar till dem som skall verkställa stölden.

Jag har faktiskt litet svårt att ta så lugnt som utskottet på den saken. Jag tycker att det är nästan rörande troskyldigt när utskottet säger att man har inhämtat att det skall göras en värdering av erfarenheterna av gällande ordning i fråga om utförsel av kulturföremål. Här är det ju inte fråga om någon legal utförsel utan det är den illegala utförseln, vilken aldrig går efter gällande ordningar, som vi skall försöka få bukt med. Vi vet tyvärr alltför väl hur långsam tågordningen är, hur lång tid det kommer att ta innan kulturrådets erfarenheter kan omsättas i praktiska åtgärder. Hur mycket ovärderligt kulturgods kommer under den tiden att gå förlorat för vårt land? Inte minst bör vi alla ha blivit alarmerade av Svenska Dagbladets artikel i dag om hur hela busslaster av vårt kulturgods försvinner utomlands.

Det finns naturligtvis en viss risk för att det kan dras ned något slags kulturell järnridå omkring varenda en av de stater som ratificerar UNESCO-konventionen. Det skulle innebära att inga utländska kulturföremål någonsin skulle kunna finna vägen till Sverige. Men jag tror att den risken är ganska liten. Man har på sina håll redan nu licens som villkor för utförsel av konstföremål, och jag tror inte att vi skall utmåla risken som alltför stor. Den införsel som UNESCO-konventionen talar om men som utskottet inte har nämnt så mycket om förutsätts

Onsdagen den
27 november 1974

*Åtgärder mot
internationell
brottslighet, m. m.*

vara legal. Man får väl förutsätta att från svensk sida inget hinder kommer att resas mot en import av kulturföremål från utlandet, under förutsättning att vederbörande importör har exportlicens från ursprungslandet.

De flesta av oss har väl läst referat från en rättegång ganska nyligen som gällde utsmuggling av ikoner från Ryssland. Ganska många kulturellt intresserade frågade sig säkerligen: Varför dömdes inte importören att återlämna dessa utsmugglade ikoner till hemlandet? Det stod i varje fall inget i tidningsreferaten om det.

Den reservation som herr Lövenborg har fogat vid betänkandet stämmer ganska väl överens med mina egna åsikter, och därför kommer jag att ansluta mig till den. Jag har full förståelse för vad utskottet har sagt om att man misstänker att konventionens kontrollsystem skulle vara ineffektivt, att förvärv i god tro inte skyddas osv., men jag tycker att det är så bråttom att något sker att jag som sagt ansluter mig till reservationen.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag skall inte på något sätt opponera mot vad herr Wachtmeister i Johannishus har anfört; jag vill bara erinra om att ett problem är det som konventionen behandlar, nämligen införsel och utförsel av kulturföremål, ett annat problem är hur man skall bekämpa stöld av kulturgods. Det var, om jag uppfattade det rätt, närmast det senare problemet som herr Wachtmeister var inne på.

När det gäller att bekämpa stöld av konstföremål måste vi försöka förstärka de brottsförebyggande insatserna, så att vi kan uppspåra verksamhet av det här slaget. Det problemet löser man i och för sig inte genom att ratificera UNESCO-konventionen, utan det är ett problem som ligger på ett något annat plan.

Herr WACHTMEISTER i Johannishus (m):

Herr talman! Nej, men vi försvårar i varje fall stölderna om även det land till vilket de stulna föremålen exporteras är anslutet till UNESCO-konventionen och alltså har infört ett importförbud. På det sättet får vi i varje fall ett försök till dubbel kontroll. Det är svårt att komma till rätta med brottsligheten – det erkänner jag – men på det här sättet blir dessa stöld i alla fall litet svårare att genomföra.

Herr LARFORS (s):

Herr talman! I anledning av det sista inlägget av herr Wachtmeister i Johannishus, där han mycket riktigt påpekade att det måste vara en ömsesidig anslutning till en konvention om den skall gälla mellan två länder, vill jag bara erinra om att av de 20 länder som anslutit sig till konventionen hör inga till vad vi brukar kalla Västeuropa, och det är dit de flesta av våra kulturföremål går när de föres ut ur Sverige.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Lövenborg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Takman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 33 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Lövenborg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Takman begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	288
Nej	–	25
Avstår	–	8

§ 11 Föredrogs

Lagutskottets betänkanden

Nr 31 i anledning av motion angående skadeståndsansvaret vid fel eller försumlighet under lotsning

Nr 37 i anledning av propositionen 1974:147 med förslag till ändring i lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid, m. m.

Socialförsäkringsutskottets betänkande

Nr 31 i anledning av motion om bibehållande av diagnosregistreringen i försäkringskassornas försäkringsregister

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 12 Förskolan m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 40 i anledning av motioner angående förskolan m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:164 av herr Werner i Malmö m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen beslutade om sådan ändring i lagstiftningen om förskoleverksam-

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

het att även av enskild huvudman bedriven förskola skulle kunna inräknas i den kommunala förskoleplanen, förutsatt att ifrågavarande enskilt bedrivna förskoleverksamhet motsvarade de krav som ställdes på den kommunala verksamheten.

1974:215 av herr Johansson i Växjö (c) och fröken Pehrsson (c),

1974:425 av herr Fälldin m. fl. (c) vari, såvitt här var i fråga, hemställdes att riksdagen skulle

a. hos Kungl. Maj:t begära att riksdagen snarast skulle beredas tillfälle att ta ställning till förslag om allmänna målsättningar för den fortsatta förskoleverksamheten,

b. besluta att i förskolelagen klart skulle anges att barn som hade särskilda behov och barn som vistades på sjukhus, barnhem eller annan institution skulle beredas förskoleplats respektive skulle få tillfälle att delta i verksamhet motsvarande förskolan,

c. hos Kungl. Maj:t begära att gruppstorleken i förskolan bestämdes till högst 10 barn i småbarnsavdelningarna och högst 15 barn i syskongrupperna med möjlighet under en övergångstid till en överinskrivning på högst 20 %,

d. hos Kungl. Maj:t begära förslag om sådan ändring i förskolelagen att kommun på de villkor som angetts i motionen skulle kunna i sin plan för förskoleverksamheten inräkna verksamhet bedriven av enskild förskola,

1974:706 av fru Lantz m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde tillsättande av en snabbutredning för utarbetande av statliga normer för utbyggnad av den kommunala barntillsynen med hänsyn tagen dels till det latenta behovet av barntillsyn, dels till behovet i skilda typer av kommuner.

1974:1009 av fru Karlsson m. fl. (c) samt

1974:1319 av fru Fränkel (fp) vari, såvitt här var i fråga, hemställdes att riksdagen skulle

a. hos Kungl. Maj:t begära ett förslag till utbyggnadsplan för förskoleverksamheten, varvid en första etapp, som borde uppnås under 1970-talet, borde omfatta obligatorisk förskola för sexåringar, allmän förskola för femåringar samt minst 50-procentig täckning av behovet av heltidsförskoleverksamhet för barn till förvärvsarbetande eller studerande föräldrar,

b. uttala att enskilda förskolor – förvaltade av t. ex. församlingar inom svenska kyrkan eller annat samfund samt organisationer – skulle ges rätt att driva verksamhet parallellt med de kommunala förskolorna i enlighet med de riktlinjer som angetts i motionen,

c. hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag snarast till utökad fritidsverksamhet för barn i 7–12-årsåldern.

Utskottet hemställde

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

1. beträffande alternativa förskolor att riksdagen skulle avslå motionen 1974:164, motionen 1974:425 och motionen 1974:1319, de båda sistnämnda motionerna i motsvarande delar,

2. beträffande vissa frågor rörande skyldigheten att bedriva förskoleverksamhet att riksdagen skulle avslå motionen 1974:425 i motsvarande del,

3. beträffande utbyggnaden av förskolan att riksdagen skulle avslå motionen 1974:706 och motionen 1974:1319 i motsvarande del,

4. beträffande förskola i glesbygd att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1009,

5. beträffande målsättningen för förskolan att riksdagen skulle avslå motionen 1974:425 i motsvarande del,

6. beträffande gymnastik och idrott i förskolan att riksdagen skulle avslå motionen 1974:215,

7. beträffande gruppstorlek i daghem att riksdagen skulle avslå motionen 1974:425 i motsvarande del,

8. beträffande fritidsverksamhet för barn i 7-12-årsåldern att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1319 i motsvarande del.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande alternativa förskolor av herrar Carlshamre (m), Larsson i Öskevik (c), Romanus (fp) och Åkerlind (m), fröken Andersson (c) och fru Wigenfeldt (c) samt herr Bengtsson i Göteborg (c) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:164, motionen 1974:425 och motionen 1974:1319, de båda sistnämnda motionerna i motsvarande delar, gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde,

2. beträffande vissa frågor rörande skyldigheten att bedriva förskoleverksamhet av herrar Larsson i Öskevik (c) och Romanus (fp), fröken Andersson (c) och fru Wigenfeldt (c) samt herr Bengtsson i Göteborg (c) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:425 i motsvarande del skulle anta av reservanterna framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1973:1205) om förskoleverksamhet,

3. beträffande utbyggnaden av förskolan av herr Romanus (fp) samt fröken Andersson (c) och fru Marklund (vpk) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:706 och motionen 1974:1319 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde,

4. beträffande gruppstorlek i daghem av herrar Larsson i Öskevik (c) och Romanus (fp), fröken Andersson (c), fru Marklund (vpk) och fru

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

Wigenfeldt (c) samt herr Bengtsson i Göteborg (c) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:425 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande målsättningen för förskolan av herrar Carlshamre (m), Larsson i Öskevik (c), Romanus (fp) och Åkerlind (m), fröken Andersson (c) och fru Wigenfeldt (c) samt herr Bengtsson i Göteborg (c).

Fröken ANDERSSON (c):

Herr talman! Det är knappt ett år sedan vi här i kammaren diskuterade förskolan med anledning av den proposition om allmän förskola för sexåringar som lagts fram av dåvarande statsrådet Odhnoff. Alla, i varje fall den övervägande majoriteten, var överens om att det var ett viktigt beslut som riksdagen den gången fattade och som innebar lagstadgad skyldighet för kommunerna att bereda plats för alla sexåringar i deltidsförskola och därutöver för barn med särskilda behov vid tidigare ålder. Alla var också överens om huvudlinjerna i propositionen. Därvidlag har ingenting ändrats till i dag.

Jag behöver inte upprepa skälen till att vi upplevde förskolereformen som en viktig reform. Det gäller barns behov av stimulans och grupp-gemenskap. Det gäller att i någon mån utjämna skillnader i barns utgångsläge inför skolan och vuxenlivet. Det gäller att ge föräldrar stöd i deras ofta svåra uppgift.

Om vi alltså var överens i huvudfrågan så var vi det inte i alla delfrågor. Det förelåg inte mindre än 31 reservationer till socialutskottets betänkande när frågan behandlades här i kammaren i december i fjol.

Förskolagen har ännu inte trätt i kraft. Det sker först den 1 juli 1975. Än finns det alltså möjligheter att innan lagen träder i kraft rätta till sådant som enligt mångas uppfattning kunde bli bättre. Motioner har väckts under allmänna motionstiden såväl av partier, det gäller centern, som av enskilda riksdagsmän i folkpartiet, moderata samlingspartiet och vänsterpartiet kommunisterna.

Den fråga som föranledde mest diskussion i fjol – kanske framför allt före riksdagsbehandlingen men också här i kammaren – gällde rätten för annan än kommun att driva förskoleverksamhet. Den rätten fastslogs av utskottet i fjol och är för övrigt självklar. Att själva rätten kom att bli föremål för så mycken debatt berodde på att det fanns vissa oklarheter på den punkten i propositionen, men dessa blev alltså undanröjda i och med utskottets skrivning.

Reservationen 1 – det fanns en motsvarande reservation i fjol – gäller kommuns rätt att i den kommunala förskoleplanen räkna in platser i icke-kommunala förskolor. Vi har ansett att man bör kunna göra det. Det kan vara angeläget att tillvarata alla resurser, i första hand i ett uppbyggnadsskede. Det innebär självklart inte att kommun skall kunna

anvisa plats i enskild förskola till barn vilkas föräldrar inte önskar det. Det sägs också klart ut i reservationen att föräldrar skall ha rätt att låta sina barn gå i kommunal förskola.

Förutsättningarna för att kommun skall få räkna in enskilda förskolor i sin plan är att dessa fyller de krav som ställs på den kommunala förskolan och att de står under samma tillsyn. Om dessa krav uppfylls har vi reservanter ansett att statsbidrag skall utgå till kommunen för platser också i icke-kommunala förskolor. Sedan är det kommunen som beslutar om fördelningen av statsbidraget. Självklart beslutar kommunen också om man vill vara med om att finansiera enskilda förskolor.

Centern och folkpartiet återkommer också med kravet om en starkare formulering i lagen när det gäller kommuns skyldighet att anvisa plats till barn med särskilda behov, innan dessa fyllt sex år. Enligt lagen skall dessa barn anvisas plats "så långt möjligt". Vi tycker att det är en litet för tånjbar formulering, som kan komma att tjäna som ursäkt för kommuner inför den säkert rätt krävande men mycket viktiga uppgiften att genom uppsökande verksamhet ta reda på dessa barn och därefter ta hand om dem i förskoleverksamheten. Vi har i reservationen sagt att dessa barn måste prioriteras inom förskoleverksamheten, och det måste ske genom en kartläggning av det reella behovet. Men man måste också intressera dessa barns föräldrar för att barnen skall komma till förskolan. Kommunen bör alltså ha skyldighet att anvisa dessa barn förskoleplats redan före sexårsåldern. Detsamma gäller barn som vistas på sjukhus, barnhem eller annan institution. De bör också ha rätt att få del av förskolan före sex års ålder, och motsvarande skyldighet bör alltså åläggas deras huvudman. I reservationen 2 hemställer vi att orden "så långt möjligt" utgår ur 5 och 8 §§ i förskolelagen.

Som en viktig del i lagen ingår kommunernas skyldighet att upprätta plan för hela förskoleverksamheten. I planen, som skall antas av kommunfullmäktige, skall redovisas behovet av förskolor, familjedaghem och annan kompletterande förskoleverksamhet inom kommunen samt i vilken utsträckning och på vilket sätt behovet skall tillgodoses.

Under debatten i fjol om denna fråga sade jag, att vi i glädjen över den allmänna förskolan för sexåringar och för barn med särskilda behov före sex års ålder inte får glömma kommunernas skyldighet och ansvar att så långt möjligt sörja för de barn som på grund av föräldrars förvärvsarbete, studier eller av andra skäl behöver omvårdnad. Eftersom deltidsförskolan blev en lagfäst skyldighet för kommunerna fanns risk, menade jag då, att kommunerna begränsade sina insatser på barnomsorgens andra områden. Tyvärr har utvecklingen visat att det fanns anledning till en sådan oro beträffande utvecklingen i kommunerna. Visserligen har utbyggnaden av barnstugeplatser gått snabbt under innevarande år när det förhöjda anordningsbidraget har gällt. Men av en kommunenkät som socialstyrelsen gjort framgår att det kommer att bli betydligt sämre med utbyggnadstakten under de närmaste två åren. Trots den stora, ej tillgodosedda, efterfrågan som vi har – och ingenting tyder

på att efterfrågan skulle minska – kommer alltså kommunerna att bygga färre daghemsplatser än de gjorde 1973, vilket innebär en stark minskning gentemot innevarande år. I realiteten kommer daghemsköerna på många håll fortfarande att vara långa.

I och för sig är en sådan utveckling förståelig. Många kommuner har ju en ekonomisk situation som gör det besvärligt att tillhandahålla social service. Men det är en utveckling som inte är acceptabel för föräldrar och barn. Menar vi något med att vi vill förbättra barns situation och ge föräldrar stöd i deras uppgift, menar vi något med att kvinnor och män skall ges möjlighet till insatser i förvärvslivet, då måste vi också ta konsekvenserna av detta.

I reservationen 3 har jag tillsammans med herr Romanus och fru Marklund yrkat att en plan med riktlinjer för kommunerna beträffande den fortsatta utbyggnaden av hela förskoleverksamheten skall föreläggas riksdagen. I en sådan plan bör man precisera en målsättning på det sätt som vi har föreslagit i reservationen. Viktigt är emellertid att riksdagen samtidigt får ta ställning till förslag om väsentligt förbättrade statsbidrag som garanterar de ekonomiska förutsättningarna för planens genomförande. Staten och kommunerna måste här ha ett gemensamt ansvar.

När det gäller gruppstorleken återkommer vi till vår tidigare ståndpunkt att grupperna inte bör vara större än 10 barn i småbarnsavdelningarna och 15 i syskongrupperna. Socialstyrelsens nya rekommendationer innebär visserligen någon minskning i förhållande till vad som gällt tidigare, men vi vidhåller våra krav. Den överinskrivning vi kan tänka oss är, som vi har sagt i reservationen 4, avsedd att gälla under en övergångstid. Det vill jag understryka.

Slutligen finner vi det nödvändigt att riksdagen får ta ställning till förskolans målsättning. Den är ju vagt och allmänt utformad. Samtidigt pågår en mycket intensiv försöksverksamhet med förskoleverksamhet på olika håll i landet. I ett särskilt yttrande framhåller vi att vi anser det angeläget att riksdagen sedan erfarenheter vunnits av förskolereformen får ta ställning till en mer preciserad målsättning. Inte minst bör man därvid uppmärksamma frågan om relationerna mellan förskolan och grundskolans lågstadium.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2, 3 och 4 samt på övriga punkter till utskottets hemställan.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Fröken Andersson har i sitt anförande påpekat det förtydligande som socialutskottet gjorde förra året vid behandlingen av propositionen om den allmänna förskolan. Jag tror att det var av mycket stort värde att socialutskottet gjorde det förtydligandet, men fortfarande finns det på många håll i vårt land en djup osäkerhet om möjligheten till alternativ förskoleverksamhet för barn i kommunerna.

Bidragande till den missuppfattningen är kanske att socialutskottet här upprepar vad utskottet sade förra året: att alternativa förskolor är

ägnade att motverka ett av huvudsyftena med den allmänna förskolan, nämligen att förhindra en uppdelning av barnen efter t. ex. föräldrarnas livsåskådning. Logiken är inte alldeles kristallklar. Utskottet erinrar också om en annan del av förra årets uttalande: att kommunernas skyldighet inte medför någon begränsning, vare sig då det gäller den tidsmässiga förläggningen eller i annat avseende, i fråga om församlingarnas rätt att inom ramen för den kompetens som församlingsstyrelselagen ger ordna kristen verksamhet bland barn i förskoleåldern.

Det är i dag inte så illa som många tror. Ingen kan tvinga ett barn att gå i kommunal förskola. Ingen kan hindra att egentligen vem som helst startar verksamhet som vänder sig till barn i förskoleåldern; och vem som helst kan skicka dit sina barn.

Kanske har missförstånden byggt just på motsättningen mellan inställningen att ett av huvudsyftena med den allmänna förskolan skulle vara att förhindra en uppdelning av barnen och den möjlighet som lagen ger – vilket framgår inte minst av socialutskottets betänkande – till alternativ verksamhet. Egentligen är det beklämmande att ett av huvudsyftena med den allmänna förskolan skall vara att förhindra, att föräldrar med en livsåskådning som präglar hela deras liv och tillvaro får låta sina barn utvecklas inom verksamhet som är präglad av denna deras livsåskådning. Många upplever detta som ett intrång i deras personliga liv och som ett åsiktsförtryck, som de inte tycker hör hemma i ett fritt land. Men bakom den formuleringen om ett av huvudsyftena med den allmänna förskolan ligger antagligen en aningslös övertygelse att alla barn blir bäst i samma skola: enhetsbarnet i enhetsförskolan.

På område efter område tycks man från regeringens håll tro att man genom likriktning skall kunna undanröja de inre skillnader som finns och alltid kommer att finnas mellan olika människor. Och när det gäller livsåskådningsfrågor kan man inte likrikta. Då kan man förtrycka. Därför är det glädjande att utskottsbetänkandet har fått den utformning det nu har.

Till utskottets betänkande är fogat ett särskilt yttrande, som gäller målsättningen för förskolan; på den punkten avstår utskottsmajoriteten från att begära en närmare precisering. De borgerliga ledamöterna betonar här, som fröken Andersson redogjorde för, vikten av att riksdagen får besluta om vilka delmål som skall uppnås i förskolan inom ramen för främjandet av en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling. Det är viktiga saker som vi här rör oss med. Det gäller ställningstagande till den mycket varierande försöksverksamhet som bedrivs på olika håll i vårt land. Det gäller erfarenheter av syskongrupper och erfarenheter av grupper med homogen ålderssammansättning på barnen. Det gäller erfarenheter av integrerad heltids- och deltidsförskola respektive bara deltidsförskola. Det gäller inte minst – vilket också påpekas – resultatet av verksamheten i glesbygder och den där förekommande starka samverkan mellan lågstadieskolan och förskolan. Det är även intressant och blir nödvändigt för riksdagen att få veta

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

vilka möjligheter man har haft att nå de yngre barn som enligt förskolelagen på grund av särskilda behov är berättigade till plats i den allmänna förskolan. Det gäller barnens språkutveckling; det gäller deras motoriska träning och intellektuella utveckling, och det gäller nya erfarenheter som man kan göra beträffande samarbetet mellan förskolan och barnens föräldrar.

Men förskolan får naturligtvis inte i första hand bli en tillsynsform. Därför är också reservationen i mycket betydelsefull. Den alternativa förskoleverksamheten är värdefull ur många olika synpunkter. Den kommer aldrig att utgöra annat än ett komplement till den allmänna förskolan, men det förringar inte dess betydelse.

Vad gäller då reservationen? Den gäller inte rätten till alternativa förskolor utan kommunernas möjligheter att inräkna verksamheten vid sådana förskolor i den allmänna förskolan. Egentligen borde detta vara en självklar rätt. Med de ytterligt knappa ekonomiska omständigheter som många eller kanske alla kommuner i dag lever under är det rimligt att kommunen, om det i den finns en alternativ förskola – det må vara en kristen förskola eller en som drivs av ideell organisation med annan inriktning – i sin förskoleverksamhet får räkna in det antal barn i sexårsåldern som går i den förskolan. Om man bortser från denna möjlighet, måste risk uppstå för att platser i den kommunala förskolan kommer att stå tomma. I praktiken utbjuder man väl då platserna till femåringar i stället. För den händelse att antalet sexåringar som vill gå i förskolan sedan ökar, kan man då komma i en situation, där barn vilka som femåringar redan går i förskolan måste avvisas.

Givetvis har de borgerliga utskottsledamöter som står bakom reservationen i begärt att, som fröken Andersson redogjort för, statsbidragsbestämmelserna skall utsträckas att också gälla dessa förskolor. Huvudansvaret för fördelningen skall naturligtvis dock fortfarande ligga på kommunerna.

Herr talman! Bara några ord om reservationen 4 om gruppstorlek i daghem. Vi har från moderata samlingspartiet gång på gång hävdat värdet av att barn i förskolan eller i skolan i övrigt inte får arbeta i alltför stora grupper. Barnstugeutredningen föreslog syskongrupper om 20 barn men ingen överinskrivning. Man räknade där med att sex-sju av barnen skulle ingå i korttidsverksamhet. Nu är antagligen trots allt flertalet av förskolorna rena deltidsförskolor. Det föreslås i reservationen 4 att man skall minska gruppernas storlek men tillåta en överinskrivning. I praktiken innebär detta en skillnad på två barn i grupperna. De två barnen kanske i praktiken inte spelar så oerhört stor roll när det gäller gruppens verksamhet men kan ha en utomordentligt stor betydelse för kommunens ekonomiska förutsättningar att klara av en minskning av gruppstorleken.

Att de moderata ledamöterna inte har biträtt denna reservation beror på att barnstugeutredningen efter sitt noggranna arbete har kommit fram till att förslaget om 20 barn utan överinskrivning är tillräckligt men också på att detta antal är ett maximiantal. Det är ingenting som förhindrar

att kommunerna, om de trots kostnaden har möjlighet att arbeta med mindre grupper, också får möjlighet att göra detta. Men de kommunala kostnaderna är i dag sådana att vi på vårt håll bedömer direkta regler som ökar utgifterna för deltidsförskolan inte vara önskvärda. Inte minst kan ett sådant förslag innebära minskade möjligheter när det gäller att vidga heltidsförskolans verksamhet. Dessutom måste kommunernas kostnader i detta fall ses mot andra kostnadskrävande förslag som kommer att drabba kommunerna, inte minst genom en förändring av t. ex. grundskolans organisation.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! För ett år sedan fattade riksdagen beslut om allmän förskola. Det var ett viktigt beslut. Som en stor socialdemokratisk tidning uttryckte saken kommer Sverige därmed internationellt sett inte i kapp, men väl närmare länder där förskola finns även för yngre barn än sex-åringar. Det betänkande som vi nu behandlar föranleds av ett antal motioner, som syftar till justeringar i förra årets beslut. Till övervägande del gäller det förslag om att gå snabbare fram med utbyggnaden av förskolan.

Enligt förra årets beslut skall kommunerna nu göra upp förskoleplaner. Det är bra, men det behövs också en övergripande målsättning för utvecklingen i hela landet, som sträcker sig vidare än det som redan är beslutat, dvs. att alla sexåringar skall få plats i förskolan fr. o. m. nästa höst. Därför föreslår vi i reservationen 3, som är undertecknad av folkpartiets, vänsterpartiet kommunisternas och en av centerns ledamöter i utskottet, att riksdagen skall få förslag om och anta en bindande utbyggnadsplan som lägger fast målen för utbyggnaden. Under 1970-talet bör obligatorisk förskola för sexåringar och allmän förskola för femåringar förverkligas. Minst 50 procent av behovet av heltidsförskoleverksamhet för barn till förvärvsarbetande och studerande föräldrar bör täckas. För att det skall bli möjligt behövs också ett nytt statsbidragssystem, något som riksdagen har begärt många gånger och som vi enligt riksdagens beslut borde ha fått förslag om från regeringen för ett år sedan.

Det är, som fröken Andersson nämnde, oroande svar som har givits av kommunerna på den enkät som socialstyrelsen gjort om planerna. Jag ber att få påminna om den reservation som vi avgav från folkpartiet i samband med att riksdagen i våras antog statsbudgeten. Vi krävde där att ett nytt och förbättrat stöd till förskoleverksamheten skall ta hänsyn till kostnadsökningarna, att det skall ges speciellt stöd till kommuner som har särskilt stort behov av förskoleplatser och att alla deltidplatser för femåringar och fyraåringar skall få bidrag. Likaså föreslog vi att bidrag skall utgå för medhjälpare i deltidsförskolan. Det är inte rimligt, som det är i dag på många håll, att en förskollärare ensam har ansvar för två grupper om vardera 20 barn, en på förmiddagen och en på eftermiddagen.

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

Också i heltidsförskolan – daghemmen alltså – är personalen ofta mycket hårt ansträngd. Här behövs det mindre grupper. Enligt socialstyrelsens rekommendation skall nu, som har nämnts här, en småbarnsavdelning omfatta högst 12 barn och en syskongrupp högst 20 barn. Det innebär, i förhållande till vad som är vanligt nu, en ökning av storleken för syskongrupperna.

I reservationen 4, som stöds av folkpartiet, centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna, föreslår vi att gruppstorlekarna skall vara högst 10 för småbarnsavdelning och högst 15 för syskongrupp, med möjlighet under en övergångstid till 20 procents överinskrivning. Det är beklagligt att vi inte har fått stöd av vare sig socialdemokraterna eller moderaterna i utskottet för den här satsningen på en bättre kvalitet.

Fru Sundberg ville förvandla vårt förslag till automatisk överinskrivning, men det är sannerligen inte avsikten, utan möjligheten skall finnas i undantagsfall under en övergångstid. Även om det bara skulle skilja på två barn tror jag att fru Sundberg kan få många som arbetar i daghem att intyga, att skillnaden mellan 18 och 20 barn är ganska väsentlig. Dessutom undrar jag om hon inte har missuppfattat situationen litet, om hon tror att det här gäller deltidsförskolan. De här gruppstorlekarna avser daghemsverksamheten.

Moderaterna talar ofta om att man skall satsa på kvaliteten i skolan. Då är det väl konsekvent att göra det också i förskolan. Vi anser att man inte kan acceptera så stora grupper som 20 barn, och därför vidhåller vi vårt krav.

När det gäller utbyggnaden av förskola för barn under sex år vill vi gå snabbare fram. Därför föreslår vi att alla platser skall få statsbidrag, och dessutom vill vi skärpa lagen – vilket fröken Andersson också nämnde – när det gäller barn som av olika skäl behöver särskilt stöd för sin utveckling. Jag yrkar bifall till reservationen 2, som innebär att man stryker de tänjbara orden »så långt möjligt» i den paragraf som reglerar förskoleplatser för barn med särskilda behov.

Vi vill alltså på olika sätt satsa mer på förskolan. Vi vill bygga ut den snabbare, öka statsbidragen, lägga fast planeringen på längre sikt och höja kvaliteten genom att minska storleken på grupperna.

Jag ber att också få säga några ord om reservationen 1 angående de enskilda förskolorna. Den frågan väckte stor debatt för ett år sedan. Delvis tror jag som fru Sundberg, att den debatten orsakades av några olyckliga formuleringar i propositionen, som vi nu kan bortse ifrån efter de klarlägganden som utskottet gjorde redan förra året. I dag bör frågan kunna avgöras i en lugnare atmosfär. Skillnaderna i ståndpunkt har överdrivits. Om man granskar majoritetens och reservanternas ståndpunkter i det här aktuella utskottsbetänkandet, finner man att vi är överens om följande fem viktiga saker:

1. Kommunen har ansvar för den allmänna förskolan.
2. Alla föräldrar skall ha rätt till en plats i kommunal förskola för sina sexåringar.

3. De enskilda förskolorna skall få arbeta parallellt med de kommunala.
4. Kommunerna får ge stöd till de enskilda förskolorna.
5. Statsbidrag kan inte utgå direkt till enskilda förskolor.

Den kvarstående skillnaden är att reservanterna vill att en kommun skall kunna räkna in platser i enskild förskola i sin förskoleplan, och därmed i underlaget för statsbidrag till kommunen, om denna enskilda förskola uppfyller de krav som ställs på kommunala förskolor och står under samma tillsyn.

Det som varit vägledande för folkpartiets ställningstagande är följande:

- A. De enskilda förskolorna upplevs som värdefulla av många föräldrar.
- B. De enskilda förskolorna kan lämna viktiga bidrag till den pedagogiska utvecklingen på förskolestadiet.
- C. Det gäller att ta till vara alla resurser i ett bristläge och ett uppbyggnadsskede, för att så snabbt som möjligt ge så många barn som möjligt tillgång till den stimulans som förskolan innebär.
- D. De enskilda förskolorna skall uppfylla de krav som vi ställer på kommunala förskolor vad gäller pedagogisk standard, personaltäthet, lokaler osv. De skall utformas så att barn från alla grupper kan känna sig hemmastadda där.
- E. Vi utgår från att kommunen, när en enskild förskolas platser skall räknas in i planen, träffar ett avtal med den enskilda förskolans huvudman, varvid man också reglerar frågan om kommunalt stöd till förskolan.

Den här motsättningen har alltså enligt min mening förstorats, och hela situationen har överdramatiserats i debatten på ömse håll. Bland anhängare av enskilda förskolor beskriver man ibland den kommunala förskolan på ett sätt som inte stämmer med verkligheten. Man talar om likriktning och försöker ge intryck av att föräldrarna upplever det som ett tvång att sätta sina barn i kommunal förskola. Så är det inte. Den kommunala förskolan har föräldrarnas förtroende – det är min erfarenhet. Den kritik som ibland framförs går i regel ut på att utbyggnaden har varit för långsam, inte på att den har varit för snabb.

Jag blev en aning förfärad när jag lyssnade till fru Sundberg, för jag tycker att hon gav uttryck åt sådana här överdrivna uppfattningar. Hon talade om att det finns de som anser att enhetsbarnen bör gå i enhetsförskolan osv. Jag utgår från att detta var fru Sundbergs personliga synpunkter, och jag tror inte att det är många föräldrar med barn i kommunal förskola som känner igen den beskrivningen.

Å andra sidan finns det också motståndare till de enskilda förskolorna, som frammanar bilden av en utveckling som inte stämmer med verkligheten. Man talar om ett parallellskolesystem, där barnen tidigt skall delas upp i kategorier efter föräldrarnas livsåskådning och gå till hårt konfessionellt – eller eventuellt till och med politiskt – styrda förskolor för indoktrinering enligt den ena eller andra idériktningen. En sådan utveckling vore olycklig. Den har heller inget stöd i reservationen 1. Tvärtom talas det där om behovet av att – under i första hand ett upp-

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

byggnadsskede – ta till vara alla tillgängliga resurser. Skulle det visa sig tendenser till en olycklig utveckling får man naturligtvis se till att dessa tendenser motverkas på ett lämpligt sätt. Men det är knappast realistiska farhågor, för vad det handlar om i dagens verklighet är ju t. ex. Montessoriförskolorna. Vi har en sådan i min hemkommun som får kommunalt stöd, och ingen har kommit på att detta skulle innebära någon fara för det uppväxande släktet.

Det kan också gälla förskolor som följer Waldorfpedagogiken, som bl. a. tillämpas i Kristofferskolan här i Stockholm. Sådana förskolor finns det alltså i Stockholm samt i Järna. Grupper av föräldrar gör ansträngningar för att starta liknande förskolor i Göteborg, Norrköping och kanske på andra håll. Waldorfpedagogiken har uppmärksammats därför att den särskilt försöker tillvarata barnens individualitet och skaparkraft. Det är sådana erfarenheter man hoppas kunna dra nytta av också i den kommunala förskolan.

Sådana här förskolor vänder sig inte till någon särskild grupp av föräldrar, i synnerhet inte till några höginkomsttagare, utan föräldrarna gör stora insatser för att skaffa pengar till verksamheten genom basarer och liknande.

Vad vi vill åstadkomma är alltså en rimlig generositet mot enskilda förskolor från statens och kommunernas sida. Det skulle bl. a. göra det lättare också för föräldrar som inte har höga inkomster att utnyttja dessa förskolor.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3 och 4 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara beklaga att herr Romanus alltid blir förfärad när han lyssnar till mig. Jag skall försöka göra honom mindre förfärad genom att instämma i vad han sade, att det blir en kvalitetsökning om man minskar antalet barn i varje grupp. Men jag hänvisar i övrigt till vad herr Romanus själv sade om den kvantitativa utbyggnaden av förskolan. För kommunen måste alltid den situationen uppkomma, att om man håller en något större gruppstorlek har man, med tanke på läraranskaffning och lärarlöner, möjlighet att låta fler barn gå i den allmänna förskolan, vare sig det gäller heltids- eller deltidsförskola. Och det är den kvalitetsavvägningen som de moderata ledamöterna har gjort.

Jag vill än en gång stryka under vad jag sade, att 20 barn är ett maximum, på samma sätt som herr Romanus säger att den 20-procentiga överinskrivningen är så att säga en övergångssituation, något som man tillfälligt tillåter. Det ligger naturligtvis i vår önskan att kunna sänka maximitaket i framtiden.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det som gjorde mig förskräckt var inte fru Sundbergs synpunkter på gruppstorlekarna, utan det var hennes beskrivning av tan-

kegångarna bakom den allmänna förskolan, när hon bl. a. talade om enhetsbarn i enhetsförskola. Jag vill bara markera att den beskrivningen inte stämmer med den syn folkpartiet har på den allmänna förskolan.

Jag noterar också att det inte finns något underlag för en sådan beskrivning i den reservation som moderata samlingspartiets representanter har avgivit i utskottet. Men fru Sundbergs namn står ju inte under den reservationen.

När det gäller gruppstorlekarna framhöll jag bara att man från moderat håll brukar vilja satsa på kvalitet, och det är en fråga om kvalitet om storleken på heltidsgrupperna – alltså daghemmen – är 20 eller 15. Även om det ges en möjlighet att gå upp till 18 är det i alla fall en kvalitetskillnad som moderaterna alltså inte är villiga att satsa på.

Jag beklagar det och jag tycker inte att den som inte vill vara med om detta har rätt att framställa sig som den som värnar om kvalitet i fråga om förskolan. Här accepterar ni en sämre kvalitet. Det är ni i er fulla rätt att göra – jag bara pekar på vad saken gäller.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall be herr Romanus att senare läsa mitt anförande i snabbprotokollet, eftersom det där klart framgår att jag redogjorde för de missuppfattningar som finns när det gäller möjligheten till alternativa förskolor. Det skulle förvåna mig om herr Romanus inte har kommit i kontakt med de många föräldrar som i panik inför den kommunala förskolan menar att detta är ett led i strävandena att låta enhetsbarn gå i en enhetsförskola. Men jag har sagt – och det står jag för – att värdet av den allmänna förskolan har beaktats av samtliga ledamöter från moderata samlingspartiet, inte minst när det gäller barnstugeutredningens arbete. I vad gäller barnantalet i grupperna anser vi i moderata samlingspartiet att den siffra som folkpartiet sätter upp inte alltid är den korrekta och absolut bästa. Vi vågar faktiskt ha den uppfattningen att 15 barn i en grupp utan överinskrivning skulle vara ännu bättre. I dag är det en omöjlighet.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom det har förekommit så mycket osaklig propaganda mot den allmänna förskolan fick jag det intrycket – och jag kanske inte var ensam om det – att fru Sundberg här försökte vädja till sådana stämningar. Men om jag får tolka fru Sundbergs senaste inlägg så att moderata samlingspartiet tar avstånd från varje beskrivning av den allmänna förskolan i termer som "enhetsbarn i enhetsförskola", att moderata samlingspartiet, eller i varje fall fru Sundberg själv, tar avstånd från den typen av karaktäristik av den allmänna förskolan, så har ju detta meningsutbyte ändå fyllt en funktion.

Jag hoppas att detta är en riktig tolkning och att fru Sundberg inte i ett kommande inlägg utvecklar sig i någon annan riktning, utan att vi kan vara ense om att det är en osaklig beskrivning av den allmänna

förskolan, när man använder sådana fraser som "enhetsbarn i enhets-förskola" och liknande. Det är inte så i verkligheten. I varje fall har jag inte träffat någon i det politiska arbetet, som strävar efter att utveckla den allmänna förskolan till någonting som stämmer med den beskrivningen. Om detta är rätt uppfattat, kanske vi kan lämna den frågan.

Sedan må jag säga, att jag tycker fru Sundberg är en aning inkonsekvent. Om hon anser att 15 barn utan överinskrivning är bättre än 15 barn med överinskrivning, skall hon väl inte stödja förslaget om 20 barn. Då måste hon väl i varje fall anse att vår linje ligger närmare hennes uppfattning än utskottsmajoritetens.

Herr förste vice talmannen anmälde att fru Sundberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Det är betydelsefullt för barns utveckling emotionellt, socialt och intellektuellt att de på ett tidigt stadium bereds möjlighet till stimulerande sysselsättning och social kontakt och samvaro med andra barn och vuxna utöver vad som i regel erbjuds inom den lilla primär-familjen. Förskoleverksamhet medför bl. a. att barn från skilda miljöer utvecklingsmässigt kan få ett mera likartat utgångsläge när den egentliga skolan börjar, och förskoleverksamheten utgör på det sättet ett viktigt led i demokratiseringsprocessen.

Detta förutsätter i sin tur att denna verksamhet står öppen för alla och inte uteslutande eller till övervägande del för vissa kategorier. Så är som bekant inte fallet i dag. Det alltför låga platsantalet har lett till olika slag av prioriteringsregler. Detta innebär en diskriminering och en segregering som står helt i strid med den demokratiska målsättningen att alla skall beredas utvecklingsmöjligheter på lika villkor.

Samhällets stöd till familjerna i form av barntillsyn, barnomsorg, håller på att byggas ut. Men utbyggnaden är klart otillräcklig och sker i alltför långsam takt. De normer för barnomsorgsutbyggnad – om det nu alls finns några sådana – som tillämpas i kommunerna ligger långt från det verkliga behovet. Det har redovisats siffror på en förvärvsintensitet bland kvinnor med barn i åldern 0–6 år på upp till 70 procent för vissa för-ortskommuner i Stockholmsområdet. En realistisk siffra på förvärvsin-tensiteten för kvinnor med barn i aktuell förskoleålder torde vara 40 procent i tätorter. Enligt Byggforskningen finns det i Sverige 1,2 barn i åldrarna 0–6 år per förvärvsarbetande moder. En enkel summering visar att över 50 procent av det totala barnantalet skulle vara i akut behov av daghemspåsar.

Den kvinnliga förvärvsintensiteten fortsätter att öka över hela landet. Målsättningen måste vara att tillgodose hela utbyggnadsbehovet när det gäller förskolor.

För närvarande är kommunerna helt suveräna när det gäller utbygg-

nadsgrad och utbyggnadstakt av barnomsorg. Utbyggnaden blir beroende av enskilda förtroendemäns privata synpunkter och inställning till barnomsorgsfrågan. Att central reglering av utbyggnaden saknas är ur många aspekter djupt olyckligt.

I vpk-motionen 706, som väcktes under den allmänna motionstiden, krävs att en statlig snabbutredning tillsätts, som utarbetar statliga normer för barnomsorgsutbyggnaden. Dessa normer bör anpassas inte bara till det akuta behovet utan också till det latent behovet. Hänsyn skall också tas till skilda behov i skilda typer av kommuner.

Det finns i dag ungefär 800 000 förskolebarn i landet. Av dessa har ungefär 400 000 barn förvärvsarbetande mödrar. Det finns för dessa 400 000 barn 60 000 daghemsplatser. Det finns vidare 200 000 skolbarn på lågstadiet vilka skulle behöva fritidshemsplats. Det finns 18 000 fritidshemsplatser. Enligt regionplanekontoret i Stockholm stod 34 000 barn i kö till barnstugeplatser i Stockholms län i juni detta år. I Botkyrka kommun står 4 600 barn i kö. I Stockholm står över 5 000 barn i kö. Dessa siffror visar bara den akuta, registrerade kön och är inte på något sätt representativa för det verkliga behovet.

De planeringssiffror som angivits i debatten om barnomsorgsutbyggnaden är helt otillräckliga. Barnstugeutredningen talar om att 1980 skall 50 procent av behovet av platser vara fyllt. LO-ordföranden Gunnar Nilsson påpekar att med nuvarande planering bara 37 procent av behovet kommer att tillgodoses, och delegationen för jämställdhet tror i dag att inte heller den siffran kan uppfyllas.

Vad som behövs är inte bara en planering för det latent totalbehovet av barnomsorgsplatser, utan också konkreta åtgärder och styrmedel från statens sida för att åstadkomma en tillfredsställande utbyggnad. Driftbidragen till daghem höjdes i år till 6 500 kronor och samtidigt fördubblades anordningsbidraget till 12 000 kronor per plats. Med denna storlek på anordningsbidraget täcks kommunernas hela byggkostnad.

Med dessa ökade bidrag skulle kommunerna kunna bygga ut antalet platser med 20 procent utan att det skulle medföra höjda kostnader. Det är obestridligt att denna satsning på ökade bidrag till kommunerna haft viss effekt. Under 1974 byggs fler daghem än någonsin tidigare. Men detta är lika tillfälligt som fördubblingen av anordningsbidraget. Planerna för 1975–1976 uppvisar en mycket kraftig nedgång enligt en kommunenkät som socialstyrelsen gjort under 1974.

Hur skall då kommunerna tvingas bygga ut barnomsorgen för att täcka behovet för de 800 000 barn som alla borde ha samma chans till barnomsorg, antingen i form av daghemsplats eller i form av lekskoleplats? Och hur skall alla 200 000 lågstadieelever med förvärvsarbetande föräldrar få en fritidshemsplats?

Det är uppenbart att varken tillfälliga ekonomiska stödåtgärder eller allmänna vädjanden till kommunernas politiker att starkt prioritera barnomsorgen leder till någon nämnvärd utbyggnad av bestående karaktär. Det är uppenbart att det behövs en lagstiftning som ålägger kommunerna

att tillgodose behovet av barnomsorg. Statliga normer är ett effektivt sätt att lösa utbyggnaden av barnomsorgen. Men inte bara en lagstiftning behövs. För att kommunerna ekonomiskt skall kunna klara en utbyggnad måste ytterligare ekonomiska garantier ges till kommunerna från statens sida och inte bara ges när det passar konjunkturerna. På sikt är det nödvändigt att staten helt tar över kostnaderna för barnomsorgen. Ett krav som vpk rest är att staten som ett första led övertar personalkostnaderna, som för närvarande uppgår till 75 procent av driftkostnaderna.

Om vi förutsätter att kammaren i dag bifaller reservationen 3 och därmed också motionen 706 och beslutar att låta utforma statliga normer för utbyggnaden och samtidigt beslutar att staten i fortsättningen övertar personalkostnaderna, hur skall då själva utbyggnaden gå till? Det är ju fråga om i princip 800 000 förskoleplatser, varav 400 000 platser i daghem, och det är fråga om ett akut behov av 200 000 fritidshemsplatser. Och hur skall kvalitetskravet tillgodoses? För att täcka behovet kvantitativt av förskoleplatser behövs barnstugor i varje större flerfamiljshus. Genom att till skapa små daghem, fritidshem och lekskolor direkt i barnens närmiljö vinnas många fördelar. Jag skall nämna några.

För det första är lägenhetsdaghem, lägenhetslekskolor och lägenhetsfritidshem det enda tänkbara utbyggnadsalternativet i redan hårdexploaterade tätorter. Det har inte funnits normer för barnstugeutbyggnaden på samma sätt som för t. ex. parkeringsplatserna, och därför finns det helt enkelt ingen mark kvar att ta i anspråk för barnen. Därför blir alternativet lägenhetsbarnstuga en tvingande nödvändighet i många kommuner.

För det andra blir lägenhetsinstitutionen ett billigare alternativ, eftersom inga direkta investeringskostnader åsamkas kommunerna.

För det tredje kan små institutioner skapas med små barngrupper.

För det fjärde får barnet vistas i sin naturliga hemmiljö med hemmiljöns kamratkrets. Det uppstår inga sociala konflikter mellan "gårdens" barn och barnstugans, eftersom hela verksamheten integreras. En nära hemmet belägen barnstuga upplevs också mer som ett verkligt komplement till hemmet.

För det femte slipper föräldrarna av- och påklädning varje morgon och kväll, om barnstugan är belägen så att säga i farstun.

För det sjätte blir barnstugan flexibel och kan efter behov ändras från t. ex. daghem till fritidshem eller kvarterslokal eller kontorslokal eller ånyo bli lägenhet.

Det är mycket viktigt att barnstugorna görs flexibla, eftersom många av våra storstadskommuner är engenerationssamhällen med enorma toppbehov av endera daghem, fritidshem eller kvarterslokaler för ungdom. Våra nyare bostadsområden genomgår en ständig förändringscykel, där behovet av lokaler för skilda ändamål hela tiden förändras.

Utbyggnaden av barnomsorg får inte ske på bekostnad av kvaliteten. En av hörnpelarna i kvalitetsdebatten när det gäller barnomsorgen är otvivelaktigt personaltätheten. Bristen på utbildad personal på barnstu-

gorna återverkar på hela barnstugemiljön, dess stimulans och inlärningsmöjligheter, i sämsta fall också på barnens psykiska balans. Låg personaltäthet ger otillräcklig tillsyn, denna i sin tur försvårar ingripanden och hävande av konfliktsituationer. Följden blir onödiga påfrestningar för barnen, fler konflikter, högre ljudnivå och större oro i miljön. Även för personaltätheten bör bindande normer utformas.

Ett betydelsefullt medel att driva fram önskad personaltäthet är att staten svarar för all personalkostnad på barnstugorna.

En annan hörnpelare i kvalitetsdebatten är barngruppernas storlek. Mindre barngrupper är nödvändiga för att förverkliga en kvalitativ barnomsorg. Från fackligt håll har framhållits att småbarnsgrupperna inte bör omfatta mer än 10 barn och syskongrupperna inte mer än 15 barn. Vpk har genom en motion understrukit detta krav.

En tredje hörnpelare i kvalitetsdebatten är kravet på sex timmars arbetsdag. Det är tyvärr inte ovanligt med en arbetsdag på tio–tolv timmar för barnen. Sextimmarsdagen blir en nyckelreform för alla förvärvsarbete och för barnen på daghem och fritidshem. Sex timmars arbetsdag kan förkorta vistelsen på dag- och fritidshem med två timmar varje dag och ger familjen större chans till en meningsfull fritid.

Riksdagen antog 1973 förskolelagen, vilken bl. a. föreskriver att varje kommun blir skyldig att upprätta en särskild förskoleplan i vilken skall anges på vilket sätt och i vilken omfattning kommunen avser att fylla behovet av daghem och annan förskoleverksamhet under den närmaste femårsperioden. Avsikten är att dessa frågor skall bli föremål för lokala politiska bedömningar på ett annat sätt än hittills. Förskolelagen är ett viktigt steg framåt, men helt otillräckligt. Det är visserligen tillfredsställande att kommunerna nu för första gången åläggs att enhetligt redovisa ett teoretiskt behov av barnomsorg. Men enhetliga planer löser inga utbyggnadsproblem och ger inga fler daghemsplatser. Bedömningarna av hur hög eller låg utbyggnadstakten skall vara ligger fortfarande helt på kommunernas politiker.

”När kommunen bedömt behoven mot resurserna”, heter det i socialstyrelsens meddelande nr 22, ”måste ett principbeslut fattas om ambitionsnivån och utbyggnadstakten för förskoleverksamheten.” Man kan givetvis hysa förhoppningar att ett klart redovisat akut behov ger en debatt, som i sig kan ge en stimulerande effekt på utbyggnaden. Men att lita till svaga förhoppningar ger inga fler daghemsplatser eller fritidshemsplatser. Dessutom har många kommuner redan tidigare var för sig beräknat behovet av barnstugeutbyggnad. Denna behovsplanering har inte lett till någon nämnvärd utbyggnad. Det faktum att kommunerna nu får skyldighet att planera ger bara en statistisk redovisning, som i sig inte förpliktigar till någon utbyggnad.

Vad beträffar de politiska bedömningar som skall göras på grundval av behovsanalysen, så har dessa politiska bedömningar redan skett i varje kommunal politisk församling. Det är just dessa lokala politiska bedömningar som har lett till att det i dag fattas 400 000 daghemsplatser och

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

200 000 fritidshemsplatser.

Motionen 706 avstyrks av socialutskottet. Utskottet hänvisar till förskolelagens bestämmelser om kommunernas skyldighet att planera: "Det har inte ansetts möjligt att genom lagbestämmelser kräva att kommunerna skall tillgodose hela behovet av barntillsyn i daghem." Då vill jag fråga: Varför det? Utskottet ger inte något motiv för sitt avstyrkande av förslaget om statlig reglering av utbyggnaden. Enligt vad utskottet vidare anför "bör det krav på upprättande av planer för utbyggnaden av förskoleverksamheten som uppställs i lagen vara ägnat att åstadkomma kraftfulla insatser på området". Jag vill fråga: Vilken garanti har utskottet för detta?

Vidare säger utskottet: "Centrala bestämmelser om viss ambitionsnivå i utbyggnadstakten bör visserligen inte uppställas, men kommunernas planer bör redovisas till socialstyrelsen och där sammanställas så att det blir möjligt att fortlöpande få en samlad överblick av utbyggnadsnivån."

Detta är i och för sig bra och riktigt, men inte heller detta garanterar någon som helst utbyggnad av barnomsorgen.

Sammanfattningsvis vill jag repetera några viktiga krav, som måste infrias för att garantera en kvalitativ och kvantitativ barnomsorgsutbyggnad:

1. Alla barn skall ha rätt till plats på barnstuga, antingen på daghem, lekskola eller fritidshem.
2. Barnstugorna skall vara belägna i barnets närmiljö.
3. Det skall finnas en barnstuga i varje större flerfamiljshus.
4. Små barngrupper – ökad personaltäthet.
5. Statliga normer för en reglerad garanterad utbyggnad av barnomsorg.
6. Staten övertar hela kostnaden för barnomsorg, i första hand personalkostnaderna.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 3 och 4 i socialutskottets betänkande nr 40.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Det är inte mer än ett år sedan vi diskuterade och voterade om den allmänna förskolan. Det har inte skett någonting i dag sedan den tiden, eftersom beslutet skall träda i kraft först vid årsskiftet. Det som hänt ligger utanför riksdagens område och har inneburit att kommunerna planerat för den verksamhet som skall börja inom kort.

Med detta som bakgrund finner jag inte anledning till någon längre utläggning i anslutning till de motioner som väckts i denna fråga. De skall väl närmast ses som ett fullföljande av oppositionens linje i december månad i fjol, och de kan knappast sägas kännetecknas av något nytänkande i fråga om förskolan.

Jag vågar säga att det inte kan vara till gagn för den allmänna förskolans utveckling om den borgerliga oppositionen, måhända med lottens hjälp, skulle segra i den votering som skall äga rum om någon stund.

I sak är alltså ingenting ändrat från december 1973; ståndpunkterna

är desamma och reservationerna i stort sett likalydande, även om antalet reservationer i år är betydligt mindre än för ett år sedan. Jag kan därför fatta mig kort i min plädering för utskottets betänkande, vari det yrkas avslag på alla de borgerliga motionerna och på vpk-motionen i det här ärendet.

Utskottet betonade förra året att det skulle motverka ett av huvudsyftena med den allmänna förskolan om man delade upp barnen efter föräldrarnas livsåskådning eller efter deras tillhörighet till viss organisation. Den ståndpunkten gäller fortfarande för utskottets vidkommande.

Den allmänna förskolan skall drivas av kommunen, och den skall inte kunna delegeras till någon organisation eller institution. Men det skall understrykas att vi i år liksom i fjol klargör att kommunerna självfallet skall svara för den allmänna förskolan och att det inte innebär någon begränsning vare sig tidsmässigt eller på annat sätt för församlingar eller andra att bedriva barnverksamhet. Det är självfallet angeläget att man inte konkurrerar med varandra, understryker utskottet, utan att man på de lokala orterna kan komma överens om den barnverksamhet som man där skall bedriva.

Utskottet påpekar också att socialstyrelsen har genomfört en brett upplagd information där aktuella förskolefrågor behandlas. Under innevarande månad redovisas i ett omfattande faktablad en rad synpunkter beträffande den förskoleplan som skall antagas av kommunernas fullmäktige. I detta faktablad rekommenderas kommunerna just det samarbete med dem som bedriver annan barnverksamhet som jag nyss antydde. Naturligtvis har kommunen möjlighet att även i fortsättningen ge stöd åt verksamhet bland barn i förskoleåldern som bedrivs inom kommunens område av någon privatperson, organisation eller annan sammanslutning.

Vad reservanterna anför om att många människor upplever det som värdefullt att ha ett alternativ till den kommunala förskolan kan naturligtvis äga sin riktighet – jag bestrider inte det. Ingenting i detta land förbjuder människor att ha vissa uppfattningar i en speciell fråga. Men här gäller det inte bara en viss kategori. När vi bygger upp en allmän förskola i kommunal regi gör vi det för att bereda plats åt alla barn i viss ålder och ge dem en lika rättighet. Då är det naturligt att vissa tidigare privilegierade grupper kan tycka att det är felaktigt. Jag har förståelse för att man kan använda sådana argument som exempelvis fru Sundberg gjorde i sitt debattinlägg.

Här vill vi alltså bygga upp en demokratisk förskola där alla har lika rättigheter och samma möjlighet. Jag anser det felaktigt att dela upp barnen i olika kategorier. Just nu är det kanske mest kyrkan och frikyrkliga och ideella organisationer som står i blickpunkten för diskussionen. Men om man skulle genomföra det som motionärerna och reservanterna vill, dvs. ge statsbidrag till kommunerna som i sin tur skulle kunna delegera barnverksamheten till andra organisationer, så kunde det väl inträffa att både kfml:s och nynazisternas organisationer bildade för-

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

skolor som i så fall skulle kunna få ett kommunalt statsbidrag, om jag får uttrycka mig på det sättet. Jag tror inte att fru Sundberg hade tänkt sig in i den situationen när hon pläderade för sin linje. Det är nämligen inte så att detta bara kan gälla de organisationer som fru Sundberg möjligen värnar om, utan ger man statsbidrag av principiell natur, som reservanterna föreslår, kan man få de konsekvenser som jag här har antytt.

Reservationen 1 är ett allmänt hållet och i och för sig välmenande aktstycke, men förslaget går dåligt ihop med vad jag vill beteckna som det viktigaste, nämligen en förskola som är lika för alla barn.

Beträffande den andra reservationen, som gäller vissa skyldigheter att bedriva förskoleverksamhet, finns det inte heller anledning att hålla någon lång utläggning. Här hävdar utskottet den bestämda uppfattningen att kommunerna kommer att göra kraftfulla insatser för att tillgodose verksamheten för eftersatta grupper så att de skall kunna delta i förskoleverksamhet. Detsamma gäller de åtgärder som erfordras för att ge barn som vistas på sjukhus eller andra institutioner möjlighet till någon form av verksamhet. Vi är av den bestämda meningen att kommunerna utan särskilda påpekanden kommer att fullgöra sina skyldigheter i det avseendet. Skulle det vara så att några kommuner inte gör det, föreställer jag mig att den politiska opinionen i de kommunerna är så pass vaksam att den kan driva kommunerna till att genomföra de åtgärder som kan vara nödvändiga. Någon pekpinne i form av åläggande för huvudmannen behövs enligt vår uppfattning inte i denna fråga. Jag tycker för övrigt att det är något ologiskt i reservanternas sätt att resonera – det gäller centerpartisternas och folkpartisternas uppfattning. I reservationen 1 vill man ge andra än kommunerna rätt till bidrag för att bedriva barnverksamhet och i reservationen 2 vill man ålägga kommunerna att i vissa fall driva en speciell verksamhet.

Bakom reservationen 3 står herr Romanus, fröken Andersson och fru Marklund. I den reservationen pläderar man för en obligatorisk förskola. Även här tycker jag att det brister i logiken. Nog förefaller det en aning underligt att två av reservanterna, som alltså pläderar för att frivilliga organisationer skall få statsbidrag för att bedriva förskoleverksamhet, samtidigt säger att man vill ha en obligatorisk förskola som i realiteten innebär att man utesluter möjligheten för kyrkor, frikyrkor och ideella organisationer att bedriva sådan verksamhet.

Låt oss se hur utvecklingen blir i fråga om den allmänna och frivilliga förskolan. Jag är övertygad om att den får stor anslutning. Principen att införa en obligatorisk förskola bör alltså få stå på väntelistan en tid.

I reservationen 4, bakom vilken står representanter från centern, folkpartiet och vpk i förening, talar man om gruppstorleken. Även i den frågan tog riksdagen ställning i fjol. Utskottet vidhåller vad det då skrev, att det ankommer på tillsynsmyndigheten att utfärda vägledning för vilket tal som kan vara lämpligt sedan tillräcklig erfarenhet vunnits. Nu finns en sådan vägledning utarbetad. Mot den har utskottet ingenting att erinra. I den sägs att det bör vara högst 12 barn i en småbarnsavdelning

och 20 i en syskongrupp. Det är klart att det kan tyckas vara stora grupper. Jag vill inte bestrida att det kanske vore bättre med mindre grupper, men man har också kostnadsfrågan att ta hänsyn till. Man kan inte önska sig bort från verkligheten.

Så några kommentarer till vad som tidigare har sagts i debatten. Jag tycker att fröken Andersson hade en mycket positiv ton i sitt inlägg, och jag vill understryka vad hon sade just om att förskolan skall vara till för att bereda barnen bättre utvecklingsmöjligheter. Fröken Andersson tog också upp frågan om de risker som finns för att kommunerna begränsar barnomsorgerna på andra områden än när det gäller förskolan. Jag vill inte undanskymma att det säkert kan förekomma att vissa kommuner gör det. Men det beror naturligtvis på kommunernas politiska sammansättning. Finns det – som numera är fallet i många kommuner – ett stort inslag av centerpartister, så vet vi att de inte alltid är så progressiva. Då kan det som fröken Andersson befarar inträffa, att utvecklingen på barnomsorgsområdet inte blir så bra. Centerns organisationer har följaktligen en stor uppgift i det här avseendet, att driva på och försöka se till att kommunerna inte minskar barnomsorgen, vilket fröken Andersson befarade.

Fröken Andersson sade också att vi måste fortsätta med utbyggnaden av barntillsynsverksamheten. Jag är helt med på den linjen, det är riktigt att så bör ske. Vidare pläderade hon liksom herr Romanus och fru Lantz för höjda statsbidrag. Det är klart att det behövs pengar för att driva den här verksamheten. Men den är inte den enda verksamhet som staten skall ge bidrag till. En mängd områden skall klaras finansiellt, och då blir barntillsynen en av de frågor som skall vägas mot andra. En sådan avvägning måste ju alltid ske. Sett från socialutskottets uppfattning och arbetsområde att föra socialpolitik i den svenska riksdagen vill jag gärna säga att det är viktigt att satsa mycket pengar på barnverksamheten. Men jag vill betona att vi inte representerar det enda utskott som vill ha medel till utbyggd verksamhet.

Jag tillhör inte dem som blir så förskräckt som möjligen herr Romanus blev när han lyssnade till fru Sundberg. Det kan väl sammanhånga med att han i varje fall de senaste åren har stått henne politiskt närmare än vad jag har gjort. Men fru Sundberg sade något som jag inte kan låta stå oemotsagt, nämligen att ett av syftena med införandet av den allmänna förskolan var att förhindra föräldrar som hade vissa livsåskådningar från att sända sina barn till enskilda förskolor. Det är helt felaktigt beskrivet. Visserligen sökte fru Sundberg i en replik till herr Romanus göra gällande att detta egentligen inte var hennes uppfattning utan det var många föräldrar som hade fått den. Men de kan ju inte ha fått den uppfattningen utan vidare. Med anledning av vad fru Sundberg yttrade i en andra replik till herr Romanus om att föräldrar råkat i panik inför den allmänna förskolans genomförande vill jag bara fråga: Vem är det som har framagiterat den paniken? Vem är det som har skapat den? Det är sannerligen inte vi som har stått för majoritetsbesluten utan det

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

är säkerligen i så fall krafter som står fru Sundberg tämligen nära.

Om det skulle vara så farligt för en sexåring att gå i en allmän förskola måste det ju vara lika farligt för en sjuåring som skall börja i en obligatorisk skola att träffa ungdomar från andra samhällslager. Jag tror att det är en förlegad uppfattning som fru Sundberg gör sig till tolk för. Jag tackar herr Romanus för att han i en replik tog avstånd från de synpunkter som fru Sundberg representerade i denna diskussion.

Herr Romanus tyckte att det var beklagligt att socialdemokraterna inte gått med på att ändra storlekarna på barngrupper. Till det vill jag bara upprepa vad jag sade förut: Låt oss vänta och se. Lagstiftningen om allmän förskola har inte hunnit träda i kraft ännu. Vi kommer säkerligen att få diskutera den många gånger här i riksdagen. Vi kommer att vara vaksamma för vad som kommer att ske på detta fält. Det är möjligt att vi, när bättre ekonomiska möjligheter står oss till buds, ganska snart kan nå det syfte som herr Romanus är ute efter.

Sedan talade herr Romanus mycket väl om de enskilda skolorna. Jag har ingenting att invända mot detta. Exempelvis Montessoriskolorna har haft en stor betydelse, det är inte tu tal om den saken. Men de kommer ju att finnas i fortsättningen – även om riksdagen följer majoritetslinjen – precis som i dag. Det sker ju ingen annan ändring än att statsbidrag inte kan erhållas. Men det finns ingenting som hindrar kommunerna från att ge bidrag till den skolformen. Och jag är övertygad om att många kommuner där sådan skolverksamhet bedrivs kommer att ge sådant bidrag.

Sedan bara ett par ord till fru Lantz som kom med en önskelista på en rad punkter. Jag har ingenting emot fru Lantz' önskelista. Jag skulle gärna medverka till att hennes önskningar förverkligas. Det är bara det att i varje politiskt beslut som vi skall fatta är det fråga om ekonomi och om resurser i övrigt. Men jag tror att vi för närvarande inte kan göra mycket mer än vad vi gör i dag. Det betyder dock inte att vi inte med uppmärksamhet kommer att följa utvecklingen på detta fält. Vi kommer att söka åstadkomma så mycket som möjligt, för vi vet ju att förskolan och över huvud taget barntillsynsverksamheten är en av de viktigaste angelägenheter samhället har. Sett från de utgångspunkterna har jag alltså ingenting att invända mot fru Lantz' allmänna syn. Det är bara det att det är lätt att skriva önskelistor, det vet alla, men det är inte alltid så lätt att få dem infriade.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Karlsson i Huskvarna, man bygger upp en opinion mot den allmänna förskolan genom att här i kammaren påstå att jag har sagt att det är farligt för barnen att gå i den allmänna förskolan. Ett sådant uttalande vare mig fjärran. Det finns ingenting i mina inlägg som på något sätt ger belägg för vad herr Karlsson i Huskvarna påstår

att jag har sagt. Jag vill dessutom säga till herr Karlsson att olika frivilliga organisationer, även politiska ytterlighetsorganisationer, i dag som lagen är skriven har möjlighet att starta en förskoleverksamhet för barn. Men vad det gäller här är ju att kommunen, i detta fall som i andra, får rättighet att fördela statsbidragsmedlen. Och i praktiken har kommunen i dag rätten att fördela medel när det gäller stöd till olika ungdomsorganisationer. Om herr Karlsson i Huskvarna skulle vara så rädd för att politiska ytterligheter skall starta förskolor att man inte skulle våga anförtro åt kommunerna att fördela medlen också till den alternativa förskolan skulle det innebära att herr Karlsson ville ta från kommunerna deras rätt att över huvud taget använda kommunala medel till att stödja olika ungdomsorganisationer.

Fröken ANDERSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag undrade ibland under herr Karlssons i Huskvarna anförande vilken reservation han vände sig mot. Jag kände faktiskt inte igen vad som står i reservationen 1, som han sade att han bemötte. Jag ber ledamöterna att läsa vad det står i reservationen 1, så slipper jag ta upp tid med att tala om det.

Kommunernas skyldighet har vi aldrig ifrågasatt. Det står klart utsagt i reservationen 1 att kommunerna skall ha skyldighet att svara för att barn kan få plats i förskola, osv. Vi har också klart angett vilka förutsättningar som skall gälla för att kommun i sin förskoleplan skall få inräkna också skolor som icke drivs av kommunen. Det är alltså det reservationen gäller, och vi anser att förutsättningarna skall vara att de skolorna skall fylla samma krav som gäller för den kommunala förskolan och stå under samma tillsyn som denna. Det som herr Göran Karlsson anför i sitt bemötande stämde inte på någon punkt, tycker jag.

Sedan berörde herr Göran Karlsson lagparagraferna 5 och 8, som vi har tagit upp i reservationen 2. Också där drog han en felaktig slutsats, nämligen att vi ville ha skyldigheten fastslagen för kommunerna att bedriva särskild förskoleverksamhet, därför att vi har avgivit reservationen 1. Tvärtom har vi i reservationen 1 fastslagit skyldigheten för kommun, och vi vill ha samma skyldighet fastslagen också i de avseenden som berörs i reservationen 2.

När det gäller reservationen 3 talade herr Göran Karlsson också om ologiska slutsatser. Jag vill gärna säga att den här debatten om enskilda förskolor aldrig hade behövs föras om vi hade fått en obligatorisk förskola, som jag pläderade för i fjol. Då hade det hela varit en kommunal angelägenhet, men vi fick inte obligatorisk förskola i fjol, vilket jag beklagar.

Beträffande reservationen 3 anförde herr Göran Karlsson vidare – och det argumentet har man hört många gånger här i kammaren – att det beror på den politiska sammansättningen i kommunerna hur utbyggnadstakten blir. Jag har inte några siffror på detta, men jag tror faktiskt att den ekonomiska situationen är lika besvärlig i alla kommuner, oavsett

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

politisk majoritet, och det är det ekonomiska läget i kommunerna som medför att utbyggnadstakten kommer att bli tämligen låg framöver. Både herr Göran Karlsson och jag behöver i våra partier driva fram en opinion i den här frågan.

Sedan noterar jag med tillfredsställelse herr Göran Karlssons positiva inställning till statsbidrag. Jag vet att det är en fråga om prioritering. Men detta är ett område som jag själv anser att man bör prioritera, och jag noterade alltså med stor tillfredsställelse att Göran Karlsson också ansåg det.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte bara fru Sundberg som ägnar sig åt skräckmålning, utan nu säger socialutskottets värderade ordförande att det kanske blir kfml(r) eller nynazisterna som sätter i gång förskolor och får kommunala bidrag. Det finns inget stöd för en sådan förmodan i den uppläggning som reservationen föreslår. Jag vet inte vilka kommuner herr Karlsson i Huskvarna tror skulle ge bidrag till sådana förskolor. Jag tror inte att faran är överhängande. Därmed kan hela det resonnementet avföras ur diskussionen.

I slutet av sitt anförande kom herr Karlsson över till det som är mer realistiskt, nämligen att det kan röra sig om exempelvis Montessoriförskolan, skolor som använder Waldorfpedagogiken osv. Då sade han också helt riktigt att dessa skolor finns och kan få kommunala bidrag redan i dag. Frågan är bara om de skall få räknas in i den kommunala förskoleplanen. Ja, det är just det som frågan gäller: om vi skall visa någon större generositet mot dessa skolor än vad som sker i dag eller inte. Större är inte skillnaden, och den behöver inte dramatiseras med hänvisningar till risken för nynazister och kfml-are.

I likhet med fröken Andersson har jag svårt att förstå varför det skulle vara ologiskt att ålägga kommunerna att bedriva förskoleverksamhet för de barn som särskilt behöver det, när vi är överens om att ålägga kommunerna att göra det för alla sexåringar. Det är inte ologiskt att ålägga kommunerna att bereda plats för ytterligare en grupp.

Det är heller ingen motsättning mellan att önska sig obligatorisk förskola och att vilja ge utrymme för enskilda förskolor. Vi har i dag en skola som är obligatorisk för alla barn från sju års ålder, men det förekommer också enskilda skolor för dessa åldersgrupper. Det är bara det, att dessa enskilda skolor skall uppfylla vissa krav. Detsamma skall enligt vår uppfattning gälla de enskilda förskolorna i ett obligatoriskt system.

Herr Karlsson i Huskvarna missförstod mig litet, när han sade att jag hade beklagat att socialdemokraterna inte ville gå med på att ändra storleken på grupperna. Nej, vad jag beklagar är att ni går med på att öka gruppernas storlek till 20 barn. Det har tidigare varit 15 med en möjlighet till överinskrivning upp till 18 barn, och det är den storleken vi vill bibehålla. Att öka storleken till 20 är enligt min uppfattning en kvalitetsförsämring, som ni inte borde ha gått med på.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna säger att alla barn skall ha samma rättighet och möjlighet till förskola. Samtidigt säger han att vi inte kan göra mer i dag än vad vi redan gör. Hur går det ihop? Innebär det att de 400 000 barn som har akut behov av daghemsplats fortfarande skall få stå på väntelista?

Vidare säger herr Karlsson i Huskvarna att jag skriver önskelistor och att det är mycket lätt att göra sådana. Jag skriver inga önskelistor – jag ställer krav. Och jag är väl medveten om att genomförandet av dessa krav kostar pengar. Det åtgår miljarder för att bygga bort barnstugebristen. Om samtliga förskolebarn med förvärvsarbetande föräldrar skulle få plats på daghem, skulle driftkostnaderna komma att ligga på 5 miljarder kronor, och utgifterna skulle fördubblas om alla förskolebarn skulle få förskoleplats. Men jag hävdar att vi har råd att bättre ta hand om våra barn. Barnstugeutbyggnaden kan finansieras genom omfördelningar och omprioriteringar i vårt samhälle. Jag vill också hävda att det följer en del vinster med en utbyggd barntillsyn. Vi får bättre vård och uppfostran av våra barn. Fler föräldrar kan frigöras för arbete i produktionen, och det medför bl. a. ökade skatteintäkter. Kommunerna får minskade socialhjälpkostnader och minskade utlägg för bostadstillägg.

Men många vinster kan inte så lätt räknas i pengar. Bl. a. skulle t. ex. barnens och kvinnornas frigörelse underlättas av en utbyggd barnomsorg. Jag menar också att det är folkets behov som skall styra vår samhälleliga resursanvändning, och barn behöver inte vara lönsamma. Att t. ex. låta barn gå i skola är i dag en självklarhet för alla människor. Ingen protesterar mot att vår skola kostar pengar. Rätten till förskoleplats borde vara lika självklar för alla barn som rätten att gå i skola. Skolan är en god samhällsinvestering, och det är barnstugan också.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kanske får säga till fru Lantz att debatten gäller förskolan, inte barnomsorgen i stort. Följaktligen är det önskelistor av väldiga dimensioner hon försöker skriva ut. Fru Lantz har sedan sist preciserat kostnaderna till 5 miljarder. Vi skall alltså hålla oss till förskolan, och på det området vågar jag säga att vi gjort vad som är möjligt att göra.

För herr Romanus vill jag påpeka – och det kan gälla också fru Sundberg – att jag inte har skräckmålat. Jag har bara sagt att konsekvensen av ett bifall till reservationen 1 blir att statsbidrag kan utgå inte bara till kyrkan och frikyrkan och de ideella organisationerna utan också till nynazister och kfml(r). Det är inte att skräckmåla, herr Romanus, det är bara att tolka lagen sådan den skulle bli om ni skulle vinna i voteringen.

Så var det fröken Andersson. Jag vidhåller att ni fortfarande är ologiska i er ståndpunkt när ni först säger att vi rent principiellt skall ha en förskola av vissa dimensioner och sedan, i en annan reservation, går en annan väg.

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

Jag har inte gått ut från reservationen, fröken Andersson, jag har talat om utskottets förslag i första hand, och därvid har jag också refererat vad reservationerna innehåller.

Principiellt vill ni ändra den lag om allmän förskola som antogs förra året, och det är där skiljelinjen går. Vi menar att det måste vara riktigt att den allmänna förskolan skall drivas av kommunen och att statsbidrag inte skall utgå till organisationer som driver annan barnverksamhet. Det är kommunen som har den allmänna förskolan och ingen annan.

Så bara några ord till fru Sundberg. Det är väl uppenbart att hennes anförande skilde sig – jag kan inte använda ordet radikalt men i varje fall drastiskt – från de inlägg som gjordes av förespråkarna för de andra borgerliga partierna. Det är inget tvivel om att fru Sundberg gav ett intryck av att hon var på den reaktionära sidan, när hon påstod att regeringen genom sin proposition förra året sökt hindra människor med en viss livsåskådning att ge sina barn speciella skolor och att många föräldrar har gripits av panik inför den allmänna förskolans genomförande. De som har drivit fram den paniken måste vara fru Sundberg och hennes meningsfränder.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Förskoledebatten är en debatt både om daghem och om lekskolor, och jag tror att de flesta här har förstått det.

Vi har motionerat om hur man skall bygga ut barntillsynen, och det har vi gjort därför att vi inte tror att kommunerna ensamma kan klara den kraftiga utbyggnad som behövs. Det vittnar den långa kön om, det vittnar de 400 000 barnen om. Därför har vi i motionen 706 föreslagit att staten tar över en betydande del av ansvaret och ställer upp normer för en utbyggnad. Det är inte rimligt att tro att kommunernas goda vilja räcker i det här fallet, även om det kan låta så, speciellt i valtider. Vi vill också att kommunerna garanteras ekonomiska förutsättningar för den här utbyggnaden.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna säger att konsekvensen av reservationen 1 blir, att statsbidrag kan utgå till nynazistiska förskolor. Men enligt förslaget skall statsbidraget gå till kommunen, och kommunen skall besluta om vilka förskolor som skall få bidrag. Om herr Karlsson är rädd för att bidrag skall gå till nynazistiska förskolor, måste han ju tro att det finns kommuner som är villiga att stödja sådana förskolor. I så fall måste herr Karlsson också vara rädd för att de kommunerna är beredda att göra det redan nu, för de har ju redan möjlighet att ge bidrag.

Om herr Karlsson menar allvar med att det skulle finnas en sådan här risk, borde han föreslå förbud för kommunerna att ge stöd åt nynazistiska förskolor. Nu menar han naturligtvis inte allvar, han tror inte att det finns någon kommun som är beredd att ge ett sådant bidrag.

Hans resonemang är bara avsett att sätta litet färg på debatten, och det kan ju vara lovvärt i och för sig. Men låt oss då ändå vara överens om att det där är mera ett bidrag till underhållningen än ett sakligt argument. Varken herr Karlsson i Huskvarna eller någon annan här tror att det finns någon kommun som inom överskådlig framtid skulle fatta ett sådant beslut. Därmed är det heller inte något argument mot reservationen 1. Det tycker jag herr Karlsson skall erkänna i ärlighetens namn.

Fröken ANDERSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev faktiskt inte klar över vad det var som fortfarande var ologiskt i mitt förra inlägg, så herr Karlsson i Huskvarna får väl komma tillbaka till den saken.

Däremot noterar jag att herr Göran Karlsson sade att han inte hade kommenterat det som stod i reservationen 1. Det förstår jag, och det var det som gjorde att jag uppmanade ledamöterna att läsa reservationen 1. Där finns ju ingenting med av det som herr Karlsson i sitt anförande målade upp.

Nu säger han att skillnaden är att vi inte vill ha den kommunala skyldigheten kvar. Det är ingen som har ifrågasatt den skyldigheten; det står alldeles klart i reservationen 1 att kommunerna skall ha skyldighet att svara för att barn får plats i förskolan. Jag behöver inte gå in på reservationen igen, men det finns ingen skillnad på den punkten, och jag vill ha det helt klart utsagt.

Sedan har jag liksom Gabriel Romanus mer förtroende för kommuner än herr Göran Karlsson tydligen har. Jag tror inte att man kommer att ge bidrag till förskolor med den inriktning som har nämnts här.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Mitt anförande skilde sig från de övriga borgerliga ledamöternas men inte från herr Karlssons i Huskvarna – genom att jag läste ur socialutskottets betänkande nr 40. Om jag inte minns fel gjorde herr Karlsson i Huskvarna detsamma. Längst ned på s. 3 och överst på s. 4 står med hänvisning till behandlingen förra året: "Utskottet ansåg att ett sådant system med alternativa förskolor som föreslagits skulle vara ägnat att motverka ett av huvudsyftena med den allmänna förskolan, nämligen att förhindra en uppdelning av barnen efter t. ex. föräldrarnas livsåskådning eller efter deras tillhörighet eller anknytning till viss organisation; som framhållits i propositionen hade de ideella organisationernas förskoleverksamhet av naturliga skäl ofta en speciell inriktning." Jag läste längre, herr talman, nu än jag gjorde i mitt inledningsanförande.

Men vad som har skapat den befintliga rädslan för den allmänna förskolan är just bl. a. uttalanden i den riktningen att huvudsyftet med den allmänna förskolan skulle vara att förhindra en uppdelning. Moderata samlingspartiet – och även representanter för herr Karlssons i Huskvarna parti – har lagt in helt andra huvudsyften i vår gemensamma önskan

om uppbyggnad av förskoleverksamheten för barnen. Det gäller barnens sociala samverkan, deras sysselsättning, deras möjligheter att utveckla sina fysiska och psykiska gåvor. Vad jag har vänt mig mot är påståendet att vårt huvudsyfte skulle vara att förhindra en uppdelning. Dessutom har jag påpekat – och det vill jag gärna erinra herr Karlsson i Huskvarna om – att i nästa citat från betänkandet erkänner utskottets majoritet de alternativa förskolornas rätt att finnas.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Så länge som fru Sundberg håller sig till utskottets betänkande och citerar det har jag inget att invända. Men när hon gör sina egna funderingar kring detta blir jag en aning fundersam – för att använda ett milt uttryck.

Kvar står att den allmänna förskolan, som skall starta efter nyår, kommer att vara betryggande skött – det vågar jag försäkra. Ingen behöver alltså från de utgångspunkterna vara rädd för att sända sina barn dit.

Herr Romanus kom med ett ytterligare resonemang kring det här med kfml(r) och nynazisterna. Jag har inte påstått att det skulle vara så farligt. Men jag har dragit ut konsekvenserna av den lagstiftning som ni förordar. Om nynazisterna exempelvis – jag medger att det är ett teoretiskt exempel – skulle inrätta en förskola och den uppfyller de krav som herr Romanus själv har varit med om att skissera i reservationen, hur kan en kommun då säga nej till den?

Det får väl ändå inte vara på det sättet att man skall ge en viss religiös eller politisk riktning tillstånd att bedriva förskoleverksamhet, medan en annan inte skulle få sådant tillstånd. Herr Romanus måste dra de riktiga slutsatserna av den reservation som han varit med om att avge.

Till slut bara ett par ord till fru Lantz, herr talman! Fru Lantz får återkomma i januari och motionera om annan barnverksamhet. I dag är det förskolan som vi diskuterar och fattar beslut om – det är därför detta betänkande har kommit till.

Herr förste vice talmannen anmälde att fru Lantz anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag vill inleda det här lilla anförandet med att återropa fru Sundbergs inlägg. Jag vet inte riktigt vad hon är ute efter, men jag betecknar hennes uttalanden närmast som en diskriminering av den allmänna förskolan. Hon använder ord som beklämmande, åsiktsförtryck, likriktning och enhetsbarn. Och om man bara håller sig till det sista uttrycket, så är det ju beklämmande, fru Sundberg, om den allmänna förskolan skulle under det här året forma barn av en viss bestämd typ. När man lyssnar till fru Sundberg får man ju intrycket att när barnen kommer ur förskolan är de lika långa och lika tjocka och har samma hår, samma ögon – och samma idéer!

Jag tror att vi med fördel kan lämna den debatten. Så är det naturligtvis inte, och jag skall återkomma till det litet senare.

I förra årets debatt i ärendet – ungefär vid den här tiden – gjorde jag den reflexionen att om förskolan hade blivit obligatorisk, om den hade bundits vid skolstyrelsen och skolöverstyrelsen hade blivit tillsynsmyndighet, hade vi kanske inte fått den här debatten om de alternativa förskolorna. Fröken Andersson har också i debatten här understrukt att även hon drar den slutsatsen.

Jag för min del delar uppfattningen att förskoleverksamheten skall ligga under de sociala myndigheterna. Jag har bara sagt att om förskoleverksamheten hade lagts under skolmyndigheterna och saken betraktats så att skolpliktens inträdande tidigarelags ett år hade den här debatten knappast kommit att föras.

Jag tycker att i varje fall centerpartiet och folkpartiet borde ha slutit upp bakom utskottsmajoritetens förslag, eftersom de i den övriga skoldebatten här i riksdagen mycket bestämt tillbakavisat förslag om alternativa skolor. Jan-Erik Wikström, som ju inte är här i riksdagen nu men som är ordförande i folkpartiets kristna sociala råd, har hållit flera övertygande anföranden mot alternativa skolor. Men i förskolefrågan hoppar man plötsligt av från den här principen och slår följe med moderaterna.

Var ligger då skillnaden? Ja, teoretiskt och i viss mån även praktiskt är ju förskolan allmän – den är obligatorisk för kommunerna men inte för föräldrarna.

Fröken Ljungberg, som var med i barnstugeutredningen, tog i debatten förra året upp denna skillnad och sade då: "Eftersom propositionen har följt barnstugeutredningens förslag till benämningen *allmän förskola* och *inte obligatorisk*, så borde den på ett helt annat sätt än som har skett kunnat acceptera också enskild förskola på – naturligtvis bestämda villkor." Jag menar emellertid att den allmänna förskolan är bra nära ett obligatorium. När jag gav uttryck för det i förra årets debatt sade flera talare på den socialdemokratiska sidan att vi är beredda att ta ett obligatorium, om det visar sig att den allmänna förskolan inte slår igenom. Vi får vänta och se hurudan utvecklingen blir. Visar det sig att många sexåringar faller utanför, så får vi ta ett obligatorium. Nu tror vi inte det. Vi skall ha en uppsökande verksamhet, och den tror vi skall göra att vi får en täckning på nära 100 procent av alla sexåringar.

Personligen anser jag att obligatorieanhängarna – folkpartiet, fröken Andersson i centerpartiet och vpk – här försöker sätta sig på två stolar. Om man vill genomföra ett strikt obligatorium för alla sexåringar att gå i förskolan, så blir det naturligtvis mycket svårt att hävda att olika huvudmän skall stå för denna skolform.

I klarhetens intresse bör det nog än en gång påpekas att vad vi här talar om är statsbidraget till alternativa förskolor, inte om skolornas rätt att finnas till och inte heller om kommunernas rätt att lämna bidrag till sådana skolor. Det har väl också framgått av debatten förra året och i år. Utskottets skrivning är dessutom så klar att det på den punkten

inte bör råda någon oklarhet. Orsaken till att vi går emot förslaget om statsbidrag är naturligtvis inte illvilja mot frivilliga organisationer och inte heller misstankar om att frivilligorganisationerna skulle sköta skolorna sämre. Vi lämnar ju i andra sammanhang mycket stora uppgifter till frivilligorganisationerna. Nu ligger det också ett förslag om statsbidrag till verksamhet för barns fritid, det gäller barn från sju till tolv år. Jag önskar för min del att man där skall gå ner till sex år. Vi får väl se vad som händer där.

Det bedrivs ett mycket omfattande arbete bland barnen, inte minst inom kyrkor och samfund. Förra året redovisades siffror som visade att de kyrkliga och frikyrkliga förskolorna omfattade ungefär 3 000 elever, medan det på den andra sidan, alltså när det gäller den kompletterande verksamheten, bl. a. kyrkans småbarnstimmar, fanns ungefär 70 000 barn. Söndagsskolan tillkommer. Det blir alltså många barn som samlas till sådan verksamhet. Och den allmänna förskolan kommer inte att göra någonting mot denna verksamhet. Nej, vad vi är rädda för är uppsplittningen, skiktningen av barnen, som det här har talats om flera gånger. Om man skulle införa samhällsbidrag – och jag förmodar att man då måste gå upp till ungefär 100 procent – så är det ganska enkelt att ordna förskola. Det kan varje organisation göra. Och det kostar egentligen inte några pengar. Enligt förskolelagen har man för övrigt inte rätt att ta ut några avgifter. Kostnaderna måste alltså täckas helt och hållet med bidrag från det allmänna i stort sett. Och då kan vi få den här skiktningen. Herr Romanus var på den punkten mycket vänlig och sade: Låt oss ha det så här under uppbyggnadstiden. Men det är ju just under uppbyggnadstiden som det är farligt att ha sådana bestämmelser; då binder man sig nämligen för framtiden. De alternativa förskolor som finns – och det finns en del sådana – kommer, som herr Karlsson i Huskvarna sagt, inte i ett sämre läge än de är i nu. Om kommunerna vill ge dem bidrag står det kommunerna fritt att göra det. Vad vi är rädda för är alltså att få en skiktning, och någon skiktning bör inte komma till stånd vare sig när det gäller förskolan eller när det gäller den obligatoriska skolan för barn från sju år och uppåt.

Är det då så att den kyrkliga opinionen står på fru Sundbergs sida? Jag vill hävda att den är splittrad. Den är inte alls entydig – det försökte jag säga i debatten förra året, och jag upprepar det. Frågan har sedan dess varit uppe i Svenska ekumeniska nämnden, där de främsta representanterna för samtliga samfund sitter med. Man har där fört en debatt i denna sak och frågan har också varit uppe till omröstning i nämnden. Nämnden avvisade med betryggande majoritet den tanke som alternativförespråkarna här förordar. Om man skall utgå från Ekumeniska nämndens ställningstagande finns det alltså inte majoritet i den kristna opinionen för alternativa förskolor. Argumentationen från det hållet är densamma som den jag fört här.

När utskottet behandlade detta ärende förra året fick vi, tycker jag, i betänkandet med några väsentliga synpunkter när det gäller livsåskåd-

ningsfrågorna. De fanns med också i propositionens skrivning, men de underströks mycket starkt i betänkandet. Jag skall därför, herr talman, göra ett längre citat ur socialutskottets betänkande nr 30 år 1973 – jag vill ha med det i årets protokoll.

”Socialutskottet förutsätter att inom förskolan utrymme kommer att finnas för behandling av livsåskådningsfrågor för att positivt möta barnens intresse för dylika frågor. Hos många föräldrar finns otvivelaktigt farhågor för att personalen vid behandlingen av sådana frågor kan komma att på barnen överföra ensidiga värderingar. Utskottet vill betona vikten av att personalen uppmärksammas på riskerna för att så sker. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla att i ett inom barnstugeutredningen upprättat förslag till utbildningsplan som används för för- söksutbildning av barnskötare till förskollärare anges att studierna i livsåskådningsfrågor skall syfta till att bl. a. stimulera till diskussion omkring det pluralistiska samhällets olika och gemensamma värderingar samt till respekt för olika livsåskådningar och generositet gentemot andras uppfattningar samt till att med anknytning till socialpsykologi, religionspsykologi och andra relevanta moment inom psykologin ge de studerande kunskapsmässig och personlighetsmässig beredskap att sakligt och ärligt och med lyhördhet och öppenhet möta barnens spontana intresse för livsfrågor, religiösa beteenden och traditioner. De mål som sålunda angivits för viss personalutbildning bör efter utvärdering kunna bli vägledande även för behandlingen av livsåskådningsfrågor och angränsande frågor inom förskoleverksamheten. Vad angår innehållet i omvärldsorienteringen framstår det som naturligt att som ett moment i denna orientering bl. a. de stora religiösa högtiderna ägnas uppmärksamhet.”

Jag tror att detta tål att tänka på både av oss som är här och av dem som skall arbeta med den allmänna förskolan framöver. Jag vill bara tillägga att detta är något nytt inom förskoleutbildningen och att det kommer att ge utslag i förskolans verksamhet.

På det viset tycker jag att man skall kunna anordna en allmän förskola, dit alla sexåringar kan komma och där man låter dem möta den värld som vi lever i och inte något, förlåt att jag tar till ordet, getto eller någon bestämd åskådning, en förskola där de kan formas tillsammans i det pluralistiska samhälle som vi ju ändå lever i.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Kungälv anser att vi försöker sitta på två stolar samtidigt när vi uttalar oss för dels en obligatorisk förskola, dels att det inom systemet också skall finnas utrymme för enskilda förskolor. Jag skall därför be att till kammarens protokoll och till herr Svenssons uppbyggelse få citera yrkandet i den motion som hade herr Svensson i Kungälv som första undertecknare förra året.

Där föreslår motionärerna ”att riksdagen i sin skrivning i likhet med barnstugeutredningen uttalar att, liksom beträffande den obligatoriska grundskolan, privat institution eller organisation betraktas som förskola

om den fyller de krav som uppställs på de samhälleliga förskolorna så som dessa uttrycks i lag om förskoleverksamhet och i tillsynsmyndighetens råd och anvisningar". Han vill alltså ha en parallellitet mellan den obligatoriska skolan och förskolan i det fallet. Det är precis detsamma som eftersträvas i reservationerna, och som jag har talat för här.

Jag finner därför att vi, om vi försöker sitta på två stolar, bara följer herr Svenssons exempel från förra året. Jag tycker emellertid inte att det är något akrobatnummer, utan det går mycket bra ihop. Herr Svensson behöver alltså inte skämmas för sin motion, bara därför att den råkar stämma med vår uppfattning.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skäms inte för min motion; vi fick ju igenom vårt huvudkrav, vilket var att det skulle skapas klarhet om enskilda organisationers rättighet att anordna förskolor. Det var detta som det var fråga om i den debatten. Vi gick inte med på statsbidraget av de anledningar som jag har anfört här i dag.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsbidraget är *en* sak, men nu diskuterar vi just möjligheten att ha samma system för förskolan som för den obligatoriska skolan, nämligen ett obligatorium för alla barn, men inom den ramen finns det utrymme också för enskilda skolor. Det var vad herr Svensson motionerade om förra året. Det är också precis detta som vi talar för nu.

Om vi sitter på två stolar nu, gjorde alltså herr Svensson detsamma förra året. Men dess bättre är det inte så i någotdera fallet.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag känner herr Romanus och jag känner också till hans fattningsförmåga och tror att den är fullt tillräcklig för att han skall förstå skillnaden mellan att lämna rättighet att göra en sak och att lämna statsbidrag till samma sak.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Den här debatten har pågått länge nu. Jag skall inskränka mig till några principiella synpunkter på det avsnitt i utskottsbetänkandet som rör de motioner, som jag är inblandad i och som har resulterat i reservationen I. Det gäller alltså kommunens rätt att i den kommunala planen för förskoleutbyggnaden inräkna de skolor som drivs av kyrkoförsamlingar, ideella organisationer och liknande. Men här vill jag att utskottsmajoriteten inte så där enkelt skall krypa ur vad den har skrivit. Sitter man inte med i socialutskottet hajar man verkligen till när man läser en sådan äventyrlig formulering som att det gäller att "förhindra en uppdelning av barnen efter t. ex. föräldrarnas livsåskådning". Jag tycker att utskottsmajoriteten får vara lika hederlig som Pontius Pilatus; vad

ni har skrivit det har ni skrivit och det får bedömas därefter.

Många tycker nog att det är underligt att man vill förhindra en uppdelning av barn efter föräldrarnas livsåskådning. Därmed måste man komma i flagrant konflikt med de internationella konventioner om föräldrarätten som vi har undertecknat. Och därmed lovat att tillförsäkra barnen en uppfostran som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse, dvs. deras livsåskådning. Det är inte fråga om någonting annat. Det står, som väl alla känner till, i andra artikeln i 1952 års tilläggsprotokoll till Europarådets konvention angående skyddet för de mänskliga rättigheterna och 1966 års FN-konvention om medborgerliga rättigheter.

Det är naturligt att man frågar sig: Vad är det för ont i att barnen delas upp efter föräldrarnas livsåskådning?

Dess bättre har man i år inte använt det ord som var mycket populärt i fjol, nämligen segregation, som gav lagom kusliga associationer till klasskamp och raslagar. Man har tonat ned texten något och även den muntliga argumentationen. Utskottsmajoriteten har försäkrat att man inte vill diskriminera de grupper som representerar t. ex. en kristen livsuppfattning.

Nu är föräldrarätten en dålig beteckning för de nämnda konventionerna. De syftar inte främst på föräldrarna utan på barnen. Föräldrarna skall inte ha makt och myndighet att råda över barnen, men de har plikten och ansvaret att ge barnen vad de behöver av både timligt och andligt gott, och i den uppgiften skall de kunna påräkna samhällets stöd.

Utskottet säger att man inte kan acceptera t. ex. kristna förskolor som alternativ. Vilket – som vi hört – innebär att statsbidrag uteblir. Däremot menar utskottet att kommunerna kan vara generösa och lämna bidrag. Men alla vet ju att om det inte ges statsbidrag blir det som regel heller inga kommunanslag.

Är inte den kritiserade uppdelningen efter livsåskådning fullt normal i ett demokratiskt samhälle? Är den inte en självklar företeelse just där? Vi brukar i andra sammanhang tala om att vi lever i ett pluralistiskt samhälle. Herr Svensson i Kungälv nämnde just det, även om han gjorde en liten kullerbytta när han sade att han inte ville fostra barnen i ett getto utan i ett pluralistiskt samhälle. Det är just vi som vill att det pluralistiska samhället skall slå igenom även här. Vi brukar i demokratins namn slå vakt om pluralismen. I den yviga kyrka-stat-debatten anförde man just att alla minoritetskyrkor skulle ha likvärdigt samhällsstöd därför att vi lever i detta pluralistiska samhälle. Pluralism var då ett honnörssord. Men nu vill man förhindra pluralismen vad gäller typen av förskolor och samla allt under en hatt – det är ju uppenbarligen ambitionen.

Herr Karlsson i Huskvarna använde sig av en rätt ful demagogi när han ville göra gällande att vi från vårt håll var rädda för att placera sexåringar i den allmänna förskolan. Det är verkligen att vända på tingens ordning. Ingen har uttalat något negativt om den kommunala förskola som kommer, och fru Sundberg sade inte ett ord om att vi på något

sätt är rädda för att placera sexåringarna i den kommunala förskolan. Herr Karlsson i Huskvarna fortsatte med att vi placerar våra sjuåringar i den ordinarie skolan. Det är inte vi som är rädda för att placera sexåringarna i den allmänna förskolan, utan det är snarare herr Karlsson som är rädd för att placera sexåringarna i t. ex. en kristen förskola, därför att det då blir den uppdelning efter livsåskådning som enligt honom är opassande.

Jag anser att man inte skall skriva som utskottet gör om man inte menar det. Det skapar, som det redan har sagts, en onödigt negativ opinion mot hela förskoletanken.

Driver man tesen att man vill förhindra uppdelning av barnen efter föräldrarnas livsåskådning, kommer genast frågan: Vad gäller i så fall beträffande hela den övriga flora av barnarbete som sker i ideella organisationers regi eller i kyrkor och samfund där man verkligen har som målsättning att ge barnen en livsåskådning? Bidrar det också till en uppdelning av barnen beroende på vilka hem de kommer ifrån? Jag antar att man inte är så negativ att man har den uppfattningen, men konsekvensen blir denna om man håller sig till vad som är skrivet. Men det går inte att tala väl om samfundens samhällsinsatser och samtidigt beskära deras möjligheter att verka inom förskolans ram. Det är nämligen detta som sker, och alldeles avgjort kommer det att bli så i praktiken på grund av det uteblivna statsbidraget. Detta igångsättningsbidrag är i och för sig en betydelselös del i sammanhanget, men psykologiskt är det enormt betydelsefullt för kommunernas villighet att ge övrigt anslag.

Utskottet intar genom sin skrivning nu liksom i fjol en förment generös attityd. Man säger att lagen inte medför någon begränsning "i fråga om rätten för församlingarna att inom ramen för den kompetens församlingsstyrelselagen ger ordna kristen verksamhet bland barn i förskolåldern." Det låter sig naturligtvis säga. Visst kan församlingarna driva floran av barnverksamhet, men vill man driva en förskola för sexåringar, så blir denna inte accepterad som alternativ; den inräknas inte i den plan som kommunen gjort upp. Driver man förskolan i alla fall – föräldrarna är ju inte skyldiga att skicka sina barn till någon speciell förskola – får man ändå snart avbryta verksamheten av ekonomiska skäl. Friheten är en chimär för den som inte har råd att utnyttja den.

Nu är det uppenbarligen luddigt skrivet både i år och i fjol. I Kommunförbundets informationsskrift som kom den 26 juni i år säger man att Montessoriskolan och Kristofferskolan kan "inräknas i underlaget för den allmänna förskolan". Där har man alltså den uppfattningen. Tveksamheten är onekligen motiverad och det hade behövts klartext i sammanhanget.

Talet om samverkan och samordning mellan å ena sidan samfundet och organisationerna och å andra sidan kommunen för att göra det möjligt för barnen att eventuellt vara med på båda sidor låter också det ytterligt dunkelt – som om man inte hade insikt om barnarbetets betingelser, barn orkar verkligen inte med hur mycket som helst.

Till slut anför man att planeringsarbetet ute i kommunerna redan har påbörjats och att om motionärerna får sin vilja fram, så skulle man behöva börja om på nytt från andra utgångspunkter. Än sen då! Jag är övertygad om att åtskilliga kommuner skulle uppleva det som ett glatt budskap att man nu ser så praktiskt på den här frågan att kommunen kan inrymma de förskolor som redan finns i sin planering. Den möjligheten tar man säkerligen tacksamt emot med tanke på det pressade skatteläget. Vi får verkligen börja hushålla med våra resurser. Det vore ingen vinning för kommuner som sedan länge har välordnade förskolor med godkända lokaler och kompetenta förskollärare, om dessa institutioner plötsligt skulle behöva slå igen och kommunen ta upp arbetet på annat håll. Det förefaller förfärligt opraktiskt. Det finns, som sagt, många sådana t. ex. Montessoriskolorna, KFUM:s utomordentliga förskolor liksom kyrkoför-samlingarnas.

I min församling finns en sådan enskild förskola, som har drivit sitt arbete under lång tid, men som nu av förklarliga skäl har det svårt med ekonomin och tvingas slå igen. Den har utmärkta lokaler och där finns två kompetenta förskollärare.

Den gamla s. k. Privata barnträdgården i Lund är 80 år gammal och har alltså utfört ett fint arbete under många år. Den har bra lokaler och en skicklig förskollärare, Ann-Marie Samuelsson, och verksamheten är väl vitsordad. Barnpsykiatriska kliniken i Lund sänder ofta psykiskt störda barn till den skolan. Man har också tagit emot CP-barn och neurosedynskadade barn, vilka varit tillsammans med de friska barnen. Det har slagit mycket väl ut. Vad skulle Lund vinna på att en sådan skola måste slå igen? En skola där man har lokaler och lärare, där man har erfarenhet och idealitet.

Jag ber med detta, fru talman, att få yrka bifall till reservationen I vid utskottets betänkande.

I detta anförande, under vilket fru tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr Fridolfsson (m).

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Fru talman! Utskottets skrivning är inte på något sätt glidande, herr Werner. Vi har klart antytt var utskottsmajoriteten står. Vi har samma ståndpunkt som förra året när riksdagen beslöt att statsbidrag inte skall utgå till andra förskolor än dem som drivs av kommunen. Det är de förutsättningar under vilka vi handlat även den här gången och i klartext skrivit ut.

Det betyder inte att vi säger nej till att förskolor får drivas exempelvis av religiösa organisationer. Man får göra precis som man behagar. Det skall bara inte utgå statsbidrag till andra än de av kommunen drivna förskolorna. Så enkelt är det, herr Werner. Man kan inte få detta till att jag bedriver demagogi. I det avseendet kan jag inte alls tävla med herr Werner, han är helt överlägsen. Men, kom ihåg, vi har inte begått

några brott mot de mänskliga rättigheterna som kan åberopas i Europakonventioner eller vad herr Werner talar om. Vi har bara följt den förnuftiga linje som riksdagen beslutade i fjol att den allmänna förskolan skulle genomföras efter.

Om Kommunförbundet och dess tolkning kan jag inte yttra mig. Men herr Werner säger att vi får verkligen börja hushålla med våra resurser. Gäller inte de resurserna också staten, herr Werner? Gäller de bara kyrkan och kommunerna? Det är ändå medel som kommer från skattebetalarna. Från den utgångspunkten menar vi att man skall använda skattebetalarnas medel till att driva *en* allmän förskola.

Men om kyrkan vill driva en egen barnverksamhet står det den fritt att göra det. Vi har inte satt några gränser för föräldrar med en viss livsåskådning att sända sina barn till speciella skolor. Det får de göra även i fortsättningen.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Werner har nog missuppfattat detta med det pluralistiska samhället. Han jämför med svenska kyrkan och säger att vi i den debatten talade mycket om det pluralistiska samhället och att olika samfund skulle få verka under likartade och likvärdiga förhållanden. Ja, men att gå i kyrkan är ju en frivillig verksamhet. Om kyrkogången vore obligatorisk, skulle resonemanget bli någorlunda relevant. Om det vore fråga om en allmän kyrkogång och uppsökande verksamhet – t. ex. inspektörer som frågade människorna varför de inte gick i kyrkan på söndagarna – då kunde en viss jämförelse ske.

Ett samhälle med olika skolor, är det att skapa en atmosfär för pluralism? Man motverkar pluralismen om man tar den enskilde eleven och sätter honom i en bestämd omgivning. Ni moderater är ju konsekventa i det avseendet. Ni vill ha privata skolor även inom det obligatoriska skolväsendet. Jag har inte anklagat er för att sitta på två stolar i denna debatt, utan ni följer er tidigare linje i detta ärende.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Fru talman! När herr Karlsson i Huskvarna påstår att religiösa organisationer gärna får bedriva sin verksamhet, tror jag honom naturligtvis. Men varför då skriva att man vill "förhindra en uppdelning av barnen efter föräldrarnas livsåskådning"? Det är bäddat för missförstånd. Man skall säga det man menar.

Vad resurserna beträffar har väl ändå ett missförstånd uppstått, herr Karlsson. Jag ansåg det vara slöseri med resurser att lägga ned etablerade skolor för att upprätta andra. Det måste medföra onödiga utgifter.

När herr Svensson i Kungälv säger "om kyrkogången vore obligatorisk", etc. ligger väl missförståndet på herr Svenssons sida. Vi talar ju inte om någon obligatorisk förskola.

Uppenbarligen är man emot en uppdelning. Man talar om att det frivilliga arbetet är en sak. Det får ske. Men om man skriver att man

vill förhindra en uppdelning av människor efter deras övertygelse och livsåskådning, uttalar man därmed en princip, som kan få genomslagskraft även på andra områden än just det som vi nu diskuterar. Skrivningen är dålig och väldigt onödig.

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag upprepar vad jag har sagt så många gånger i dag. Statsbidrag utgår till den allmänna förskolan, och om andra organisationer vill bedriva verksamhet, får de göra det precis som de behagar enligt organisationens – eller kyrkans – egna bestämmelser.

Herr Werner i Malmö anser det vara slöseri att lägga ned en etablerad skola. Vem har sagt att någon etablerad skola kommer att läggas ned? Den har drivits utan statsbidrag tidigare. Någon förändring sker inte, utan den instans som har betalat skolan tidigare – kommunen eller kyrkan – får göra det också i fortsättningen.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Fru talman! Min replik skall bli mycket kort. Herr Werner i Malmö säger att det frivilliga arbetet *får ske*. Enligt min mening *bör det ske*. Jag tror att både herr Karlsson i Huskvarna och jag samt övriga socialdemokrater i socialutskottet är beredda att stryka under det värde som det frivilliga arbetet bland barn innebär.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Fru talman! Det var ju ett gott budskap herr Karlsson i Huskvarna kom med, när han sade att man visst inte behöver lägga ner de här förskolorna. Men hur vet herr Karlsson det? Om man inte har möjlighet att få pengar, så är man i saken, och allting blir som bekant dyrare, det måste väl herr Karlsson i Huskvarna känna till. Det är ju detta som är problemet just nu för dessa skolor: Får de inte möjlighet till anslag så hjälper ingen företagsfrihet i världen. Det kostar pengar att driva en rörelse.

Herr LUNDBLAD (s):

Fru talman! Jag kommer nu att bryta in i debatten kring de alternativa förskolorna för att i stället tala om möjligheterna att hjälpa barn med särskilda behov i förskolan. Med en gång vill jag då säga att även för barn som har särskilt behov av stöd och stimulans är det mycket viktigt att förskolorna har samhällsliga myndigheter som huvudman, ty det är ju ändå samhället som måste tillhandahålla alla de resurser som behöver sättas in för att hjälpa dessa barn.

Det finns en motion från centerpartiet, nr 425, som har tagit upp frågan om man inte i förskolelagen borde stryka orden "så långt möjligt" och därmed införa enbart ett "skall" när det gäller att anvisa plats i förskolan för barn med särskilda behov. Det kan naturligtvis låta bestickande att

det vore bra med ett odiskutabelt tvång för kommunerna att skaffa dessa barn förskoleplats, men nu är det inte alltid så enkelt som det kan förefalla i motionen och i reservationen nr 2. Det gäller ju att skapa möjligheter att ge platser åt dessa barn, det gäller att finna barnen genom en uppsökande verksamhet som kan nå ut till alla, så att inget barn som har sådana behov blir utan förskoleplats. Vi måste inse att vi på många punkter startar från ett nolläge.

Den landstingsenkät som barnomsorgsgruppen har gått ut med ger klart belägg för att mycket brister när det gäller att ordna förskoleverksamhet för barn på barnhem och sjukhus. Jag tycker inte att vi genom ett "skall" i förskolelagen skall pressa fram några dåliga provisorier för dessa barn, utan det är mycket mera värdefullt att vi genom ett successivt utvecklingsarbete försöker finna möjligheter att bereda dem en lämplig förskoleverksamhet. Det gäller ju också att i förskolan sätta in de förstärkningsresurser som måste till för att barn med särskilda behov skall få del av en verksamhet som dels passar dem pedagogiskt, dels kan ge dem viss stimulans både socialt och kanske av fysisk art, om det är barn med fysiska handikapp.

I motionen nämns också invandrarbarn och glesbygdsbarn. Jag skulle vilja säga att vi ännu har mycket att göra för att lösa problemet att skaffa alla dessa barn förskoleplats, kanske redan från fyra års ålder. Just i fråga om förskoleverksamhet i glesbygd och för invandrarbarn måste det ofta skapas lösningar efter hand som man arbetar med barnen, och det pågår en hel del försöksverksamhet i syfte att finna lämpliga lösningar.

Det kan också i många fall ifrågasättas om det verkligen är lämpligt att införa ett obligatorium för kommunerna att skaffa förskoleplats redan vid fyra års ålder för vissa barn. Vid den uppsökande verksamheten har man nämligen kommit fram till att det finns fall där åtgärder i hemmet egentligen ger den bästa hjälpmöjligheten vid fyra års ålder och där man utan vidare kan avvakta med förskoleplaceringen något år till. Man försöker också göra andra insatser i form av lekrådgivning och öppen lek-skola, som i och för sig inte direkt är en form av förskola men som ändå kan bidra till att barnet utvecklas i snabbare takt än tidigare. Och vad beträffar glesbygdsbarnen måste man som sagt ta till improviserade lösningar som ibland kan innebära att hjälp i stället ges i hemmet.

Det är klart att alla gärna vill ge barn på sjukhus och barnhem möjlighet till förskoleverksamhet, men det finns faktiskt fall där detta är klart olämpligt, och därför bör vi inte ha ett "skall" i förskolelagen.

I fråga om vissa målsättningar i förskolelagen ansåg fröken Andersson att man borde avvakta tills erfarenheter hade vunnits, och jag skulle vilja rekommendera henne att även se på här diskuterade problem på samma sätt. Något direkt obligatorium bör inte finnas förrän vi har vunnit erfarenheter av vad som är det verkligt riktiga för dessa barn. Man kan också säga att centerpartiets önskemål på denna punkt på sätt och vis är ett misstroendevotum mot kommuner och landsting i Sverige, som

jag tycker på ett mycket fint och intresserat sätt har satt i gång att ordna för barn med särskilda behov. Det har över hela landet hållits konferenser i Kommunförbundets regi för att försöka få kommunerna att sätta fart på denna verksamhet.

När man går fram med en sådan ambition som resulterat i reservationen 2 är det som om man ville flyga högt över verkligheten och pressa fram en ordning som vi i dag inte är riktigt mogna för att klara. Den som har insyn i det arbetsfält som gäller barn med särskilda behov och som har sett hur oerhört många lösningar som måste till för att klara dessa barns behov av förskoleverksamhet, har fått ytterligare underlag för uppfattningen att denna verksamhet bör utvecklas successivt och att kommunerna inte bör pressas till lösningar som kanske på lång sikt blir till förfång för dessa barn.

Därför, fru talman, skulle jag vilja understryka socialutskottets uppfattning att det inte är motiverat att ändra förskolelagen i den aktuella delen. Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag och avslag på reservationen 2.

Fröken ANDERSSON (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag har lyssnat med stort intresse på fru Lundblads anförande. Fru Lundblad är ju väl förtrogen med dessa frågor, eftersom hon har ett utredningsuppdrag som avser just barn med särskilda behov. Mycket av det som fru Lundblad sade låter klokt och vittnar om den erfarenhet man vinner när man sysslar med problemen.

Det är just därför att vi är medvetna om att detta är så svårbemästrade problem som vi anser att man bör skärpa bestämmelserna något. Visst är jag övertygad om att kommunerna gör så gott de kan, men de har en skyldighet när det gäller sexåringar men inte samma skyldighet när det gäller barn med särskilda behov, och de barnen vill vi väldigt gärna prioritera. Vi tycker att dessa barn skall jämföras med andra när det gäller kommunernas skyldigheter i detta avseende.

Jag har all förståelse för att kommunerna kan ha stora svårigheter att lösa denna fråga. Jag sade i mitt inledningsanförande att jag känner till det. Men jag tror inte att någon kommun kommer att uppfatta det som ett tvång om man, som vi föreslagit, tar bort den tänjbara formuleringen "så långt möjligt".

Fru LUNDBLAD (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag tycker ändå att det måste vara på det sättet att ordet "skall" i lagen kommer att uppfattas som ett tvång att omedelbart sätta i gång sådan verksamhet för barn med särskilda behov, och jag finner det mycket otillfredsställande om man på detta sätt får fram lösningar som inte blir till verklig glädje för dessa barn. Jag tror att kommunerna i dag har tillräckligt arbete med att utforma den uppsökande verksamhet som måste till för att hitta fram till alla de barn och familjer som har särskilda behov. En del av de formuleringar som centerpartiet har i sin

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

motion anser jag vara mycket olyckliga när det gäller att stimulera kommunerna till att sätta fart på den uppsökande verksamheten, som är en absolut förutsättning för en förskoleverksamhet för barn med särskilda behov.

Fröken ANDERSSON (c) kort genmäle:

Fru talman! Fru Lundblad säger att det vore synd om kommunerna skulle tvingas till dåliga lösningar i denna viktiga verksamhet. Det tycker jag också, men jag hoppas att vi skall få del av den utredning som fru Lundblad har bedrivit innan det är dags för kommunerna att aktualisera detta. Lagen träder ju i kraft först den 1 juli.

Fru LUNDBLAD (s) kort genmäle:

Fru talman! Man väntar sig att det skall föreligga vissa utredningsresultat redan våren 1975. Dessa kommer att ge kommunerna möjlighet att försöka sätta i gång verksamheten, men långtifrån att med ett slag ta hand om alla barn med särskilda behov på det grundläggande sätt som jag tycker att vi i längden måste kräva med hänsyn till deras skiftande behov.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Fru talman! Gång på gång har det i denna debatt framkommit att utbyggnaden av förskolan och då främst daghemssidan äventyras av kommunernas ekonomiska situation. Nu tar jag mig friheten att diskutera kommunerna och förskolan ur en något annan synvinkel.

Det är beklagligt när en väl motiverad utbyggnad av barntillsynen måste få vänta. Statsrådet Leijon har i flera uttalanden också framhållit att kommunerna trots penningknipan måste försöka klara daghemsutbyggnaden. Nu är inte situationen överallt så enkel att man kan beskriva den som bara en fråga om hur kommunerna sköter sin ekonomiska prioritering. Det finns också andra flaskhalsar.

Jag kommer från en kommun som har satsat på utbyggnad av barnstugor. Botkyrka har trots sin exceptionellt svåra ekonomiska situation gjort ett ambitiöst försök att lösa barntillsynen – men det hjälper inte i allt. Det är helt enkelt omöjligt för oss att få tag i personal till alla barnstugor. Personalen skall ju utbildas av staten, men hur sköter egentligen staten den utbildningen? I dag finns det i Botkyrka kommun fem stora daghem som står tomma. Varje barnstuga har fem till sex daghemsavdelningar. Om vi räknar med i genomsnitt tolv barn per avdelning rör det sig alltså om ca 300 barn som inte kan få plats. Avdelningarna står tomma därför att det är helt omöjligt att skaffa förskollärare. Det är ca 40 tjänster som inte har kunnat besättas. Ändå har kommunen försökt alla tänkbara vägar för att få folk. Man har t. ex. annonserat för mycket stora pengar.

Det här är ingen tillfällig företeelse. Redan år 1972 kunde kommunen inte få tillräckligt med förskollärare. Kommunens personakontor har

räknat med att fyra av fem barnstugor nästa år kommer att stå tomma i brist på personal. Det är ju kommunen som bygger barnstugorna och därför får ta de stora kapitalkostnaderna. Botkyrka kommun hoppas nu att staten på något sätt skall hjälpa till att försöka lösa personalproblemen. Till detta skall också läggas att av de 184 förskollärartjänster som för några dagar sedan var besatta uppehålls 87 stycken eller 47 procent av personal som saknar föreskriven utbildning.

Vid ett flertal tillfällen under årens lopp har kommunen skrivit till och uppvakat både statsråd och ämbetsverk – men utan resultat. Kommunen har inte bara lagt fram sitt problem utan också lämnat förslag till lösning och erbjudit sin medverkan. Det är väl inte underligt att kommunen i den situationen anser att också statsmakterna måste ta sin del av ansvaret för att klara barntillsynen, dvs. se till att det finns utbildad personal.

Kanske är Botkyrkas situation ovanlig, men när den drabbar en kommun som har ett av landets högsta – kanske det allra högsta – födelsetal, är den mycket besvärlig och på lång sikt oroande.

Statsmakterna måste hjälpa till i ökad utsträckning. Utskottet har sagt en hel del klokt och välmotiverat om förskolan, men jag ber utskottet och alla andra som kan påverka den här situationen på ett eller annat sätt att beakta personalsituationen. Det är en mycket angelägen fråga i hela förskoledebatten.

Herr HELLSTRÖM (s):

Fru talman! En del av den debatt som har förts här om kvaliteten på förskolan tycker jag i någon mån har handlat om att sila mygg och svälja kameler. Det har varit en diskussion som för utomstående kan verka teknisk. Men när man har talat om hur stora grupper det skall vara – 15 barn plus överinskrivning eller 20 barn – kanske det ändå har ett principiellt intresse att fortsätta diskussionen.

Reservanterna anser att maximum för en grupp i förskolan skall vara 18 barn. Utskottet säger att det skall vara 20 barn, dvs. i praktiken ligger skillnaden mellan 18, som reservanterna föreslår, och 19, som egentligen är utskottets förslag med hänsyn till att utskottet räknat med en viss del korttidsbarn. Detta är väl ändå en skendebatt. Kvaliteten i förskolan handlar inte om huruvida man skall ha 18 eller 19 i en grupp. Viktigare vore det att ta upp till seriös diskussion – kanske inte minst för herr Romanus som är en av reservanterna – om hur stor den totala förskolinstitutionen skall vara.

Är dagis eller lekis som barnet kommer till någonting som är överblickbart? Inte minst barnstugeutredningen har intagit den ståndpunkten att den totala storleken på institutionen är minst lika viktig som frågan om hur stor grupp barnet skall vara i. Vi bör sträva efter förskolor – jag tänker här framför allt på daghem – som håller sig till en storlek av 50–70 barn totalt, en enhet som är överblickbar.

Jag skulle faktiskt vilja be herr Romanus, som har tagit upp den här

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

skendebatten, att vända sig till sin egen kommun som är en av de kommuner som hårdast har drivit linjen att man över huvud taget skall ha stora enheter. I den planering som man gjort i herr Romanus' kommun har man i vissa fall till sammanhängande enheter lagt ihop flera daghemsavdelningar med fritidshem och lågstadiavdelningar i den obligatoriska skolan och kommit upp till långt över 200 barn.

Jag menar att det är den totala barnmiljön vi måste diskutera och inte som en huvudpunkt – vilket reservanterna har gjort och försökt göra det till en kvalitetsdiskussion – dryfta om man skall ha 18 eller 19 barn i en enstaka grupp.

Låt oss gärna komma tillbaka till en diskussion om den totala barnmiljön – om det är bättre med 50 eller 70 barn i en enhet eller att ha dem i en miljö med flera hundra barn. Jag talar alltså om små barn i förskolåldrarna. Då kan vi få en diskussion som handlar om kvalitet. Man kan inte ta en liten enskild del och singla ut den som en kvalitetsfråga. Vi måste diskutera hela barnmiljön.

Fru Lantz har lagt fram en önskelista som bl. a. upptar lägenhetsdaghjem som ett ideal. Detta finns inte med i vpk:s motion utan det har fru Lantz tagit fram här i debatten. Man skulle alltså gå ifrån tanken på daghem med 50–70 platser som en enhet och i stället som huvudalternativ överallt i höghusen, som fru Lantz uttryckte det, ha lägenhetsdaghjem, s. k. smådaghjem.

Jag vill verkligen varna för att lyfta in den frågan i diskussionen. Lägenhetsdaghjem kan vara ett bra alternativ att ta till i en rad kommuner eller bostadsområden, där man som fru Lantz påpekade inte har tillgång till mark för att *komplettera* de vanliga institutionerna. Men gör man det till huvudlinje och säger att inrättandet av daghem över huvud taget bör bygga på smådaghemsprincipen – lägenhetsdaghjem med 8–10 barn – uppstår ett annat problem. Då kommer nämligen personalen nästan alltid att bestå av en vuxen som är ensam med en barngrupp. Det är en arbetssituation som inte underlättar den vuxnes arbete ihop med barnen. Det är heller inte en arbetssituation som befrämjar det som fru Lantz varit inne på förut – att få fram ett demokratiskt arbetssätt, att förskolorna skall syfta till just att skapa en demokrati, där barnen skall kunna se hur de vuxna tillsammans arbetar i arbetslag och i arbetslaget både samarbetar och självfallet också löser konflikter. Det är det demokratiska arbetslagets form som är viktig för att barnen i sin tur sedan skall kunna tillämpa ett demokratiskt arbetssätt, och detta underlättas inte av ett system där man går in för lägenhetsdaghjem som en huvudlinje. Jag hoppas att det var ett tillfälligt avhopp från en vettig linje.

Sedan har här pågått en debatt mellan de borgerliga partierna, där de har försökt reda ut för varandra vad reservationen i egentligen innebär. Litet klarhet har väl vunnits i den diskussionen, även om jag begriper att man fortfarande har olika uppfattning i moderata samlingspartiet, folkpartiet och centern om vad man egentligen menar med denna reservation. Men på en punkt tycks man vara överens, och den enigheten

gäller då att det skall finnas en alternativ förskola. Vad innebär det praktiskt, konkret? Jo, det innebär att man rekommenderar en konkurrens mellan organisationer, föreningar och kommuner. Man rekommenderar en konkurrens om de fattiga tre timmar om dagen som den allmänna sexåringförskolan erbjuder.

Men är detta verkligen rimligt? Är detta ett praktiskt sätt att angripa problemet? Jag tror inte det! Jag tror att det är en teoretisk konstruktion, som har liten förankring i verkligheten. Vi vet alla – och det har påpekats av många – hur stor bristen är över huvud taget på en vettig, stimulerande verksamhet för barn. Vi vet hur väldigt stor bristen är för femåringarna, hur mycket större den är för fyraåringarna osv. Vi vet hur få barn av dem som skulle vilja som får plats på daghem. Bristen är alltså stor för alla åldrar; den är stor för tre-, fyra-, femåringar osv. Varför skall man då gå ut med ett förslag som innebär konkurrens om just dessa tre timmar för sexåringar? Är det ett vettigt sätt att hjälpa till att lösa barnens problem, att stimulera barnen, att tillgodose barnens behov? Vänder man på det och säger att det är barnens behov som är det primära, som vi skall försöka tillgodose, blir den rimliga linjen att kommunen, föreningar och organisationer skall försöka *komplettera* varandra – samverka. De skall inte *konkurrera* om samma smala remsa – tre timmar för sexåringarna – utan försöka att så mycket som möjligt täcka in också femåringar och fyraåringar genom olika slags verksamhet.

Man bör således göra precis så som vi tänker göra när det gäller den obligatoriska skolan – t. ex. enligt det förslag till fritidsaktiviteter som barnstugeutredningen lagt fram och som just nu är ute på remiss. Där är synsättet att den obligatoriska skolan skall kompletteras med föreningarnas insatser. Unga örnar, scouter, nykterhetsorganisationer och religiösa organisationer skall vara ett värdefullt komplement till skolan. Utredningen vill stimulera föreningarna genom bidrag till deras barnverksamhet, men man tänker sig inte något slags konkurrens mellan skolan och föreningarna, utan utgångspunkten är just att föreningar och skola skall komplettera varandra.

Varför inte överföra det synsättet, som såvitt jag förstår har ett stort gensvar när det gäller 7–12-åringar, till att gälla också förskolebarnen i stället för att stimulera till en konstlad konkurrens om sexåringarna?

Det är slutligen mycket bra att såvitt jag uppfattat ingen i den debatt som förts här i riksdagen uttalat den uppfattning som man ibland hör ute i debattens periferi, nämligen att daghem och annan förskola inte är bra eller t. o. m. är skadliga för barn. Det bör nu i debattens slutvarv noteras som något mycket positivt att ingen här i riksdagen har fört fram en sådan uppfattning. Denna kritik mot daghem och annan förskola har också effektivt dementerats av föräldrarna själva, vilket inte minst de växande köerna till alla former av barnomsorg visar. Föräldrarna har en tilltro till förskolan.

Diskussionen här i riksdagen har i stället handlat om hur vi skall göra förskolan bättre, vidareutveckla den och reformera den. Det är så-

lunda viktigt att slå fast att daghem och förskola är i stort miljöer för barn, som det är bra för barn att vistas i och där barnen får en trygg omsorg. Det är också viktigt att slå fast att förskolepersonalen gör ett mycket bra jobb.

Med det anförda, fru talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Fru talman! Herr Hellström anser att diskussionen om gruppernas storlek huvudsakligen är en skendebatt, eftersom skillnaden mellan alternativen inte är så stor. Han hänvisar till att man utgått från att i grupper med 20 barn skall en del endast vara där under kortare tid. Men tyvärr kommer nog den rekommendationen att tillämpas så att kommunerna tar in 20 barn på heltid i grupperna, eftersom köerna är så långa. Herr Hellström är nog lika medveten som jag om att det blir resultatet. Jag tror inte att herr Hellström skulle få medhåll om han sade till personal och föräldrar i förskolorna att frågan om gruppernas storlek är en skendebatt. De har tidigare upplevt en gruppstorlek på 15 barn och har av nöd tvingats gå med på en överinskrivning till 18 barn. Nu skall man i stället få 20 barn över hela linjen. Min erfarenhet av de kontakter jag haft visar att detta i hög grad uppfattas som en påfrestning på personalen, som redan är hårt ansträngd. Därför tror jag inte att beteckningen skendebatt möter något gensvar hos de berörda.

Herr Hellström säger att man i stället skall diskutera hur stora barnstugorna skall vara. Jag tycker att det är mycket konstigt när man i en diskussion på ett område säger att något annat skall diskuteras. Man kan väl tala om båda frågorna. Jag tycker att det ligger en hel del i synpunkten att barnstugorna inte skall vara för stora. Å andra sidan ligger det också ett värde i att fritidshemmen, när vi nu har sådana, får en nära anknytning till lågstadieskolorna. Det är ju något som också herr Hellströms utredning har varit inne på. Jag tror att det är möjligt att planera så att daghemsavdelningarna placeras på ett sådant sätt att miljön inte blir alltför tröttande för de små barnen.

Herr Hellström tolkar reservationen angående enskilda förskolor så, att den skulle innebära en rekommendation till konkurrens om sexåringarna. Det gör den inte. Det står mycket tydligt i reservationen att vad det gäller är att i första hand under en uppbyggnadstid ta till vara alla resurser för att på det sättet snabbare få förskolan utbyggd. Samhället bör visa en rimlig generositet mot de enskilda ansträngningar som görs. Att säga nej till det, är att låta det bästa vara det godas fiende.

Jag skall slutligen be att få hänvisa till ett uttalande av den utredning som herr Hellström varit ordförande i, där det heter: På liknande sätt som i fråga om den obligatoriska skolan skall privat institution kunna betraktas som förskola, om den fyller de krav som uppställs på de samhälleliga förskolorna, såsom de uttrycks i förskollagen och i tillsynsmyndighetens råd och anvisningar.

Det är just detta vi har tänkt oss.

Fröken ANDERSSON (c) kort genmäle:

Fru talman! Vi har nu fått höra många tolkningar av vad reservationen i egentligen handlar om. Jag har tidigare rekommenderat kammarens ledamöter att läsa den. Det brukar vara det bästa sättet att få reda på innehållet.

Mats Hellström påstår nu att reservationen handlar om att vi vill rekommendera konkurrens, men det är hans egen speciella tolkning. Jag kan inte finna något ord i reservationen som ger möjlighet till den tolkningen.

I reservationen I står att kommunerna skall ges rätt att i sin förskoleplan räkna in platser i enskilda förskolor för att under ett uppbyggnadsskede snabbt kunna få till stånd de platser som behövs. Längre ned står att sådana förskolor skall uppfylla de krav som ställs på kommunala förskolor. Det står däremot ingenting om att något rekommenderas: kommunerna skall bara ges den här rätten. Herr Hellströms tolkning måste vara hans egen helt och hållet.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Herr Hellström undrar om det är någon huvudlinje för vpk att prioritera lägenhetsdaghem. Det är det inte, utan vad vi har menat är att man skall ta vara på alla de möjligheter som står till buds, när nu situationen är så katastrofal som den är.

Lägenhetsdaghemmet är inte det enda, ideala alternativet, men det är för många kommuner en tvingande nödvändighet – som jag redan har påpekat – eftersom det inte finns någon mark att tillgå. Lägenhetsdaghemmet är också ett bra komplement till fristående barnstugor.

Jag har också redan påpekat att lägenhetsdaghemmet automatiskt ger vissa fördelar. Där kommer kvalitetsaspekten in. Det för automatiskt med sig små daghem, små lekskolor och små fritidshem, och det ger i sin tur mindre barngrupper. Man kommer nära hemmiljön med kamrater, man kommer nära familjen. Barnstugan görs också flexibel och kan användas för andra ändamål allteftersom åldersfördelningen i bostadsområdet förändras.

Herr Hellström pekar på en nackdel: med små barngrupper blir det ensampersonal på lägenhetsdaghemmen. Men så behöver det inte bli, om man följer vpk:s förslag i den här frågan. Vi menar att för en småbarnsgrupp, som skall innefatta högst 10 barn, behövs fyra vårdare och för en syskongrupp med 15 barn tre. Risken att det skulle bli ensampersonal behöver man alltså inte vara orolig för.

Herr HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag är glad över att fru Lantz modifierade sitt uttalande, men fortfarande finns väl några konstigheter kvar. Jag vet inte om fru Lantz känner till hur man lägger upp ett schema i en barnstuga. Personalen måste rimligen gå i skift, om vi har två vårdare på 10 barn

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

och barnstugan skall vara öppen från kl. 6 eller 7 på morgonen till kl. 18 eller 19 på kvällen. Då blir det under lång tid, också med vpk:s modell, en ensam vuxen som skall ta hand om barngruppen, och det är en nackdel. Dessutom blir det inte, som fru Lantz sade, billigare med den uppläggning hon redogjorde för utan tvärtom dyrare.

Lägenhetsdaghem kan vara bra som komplement – därom är vi överens – men som huvudlinje är det dyrare och ger personalen en besvärlig arbetssituation.

Jag begriper vidare inte den här diskussionen om hur kommunerna tillämpar rekommendationer. Om herr Romanus inte tror att kommunerna tillämpar utskottets rekommendationer om 19 barn, varför finns det då skäl att tro att de bättre skulle tillämpa reservanternas rekommendation om 18 barn? Den bristande tilltron till kommunernas sätt att tillämpa statliga rekommendationer måste väl rimligen gälla i fråga om såväl reservanternas förslag som utskottets.

Herr Romanus frågar: Vad säger personalen själv, om man går ut och diskuterar det här? Är det ett skenproblem? Ja, jag tror det, för personalen själv uppfattar det nog som betydligt viktigare än om man har 18 eller 19 barn i alla grupper att man har mindre grupper när man har många barn med särskilda svårigheter, när man integrerar barn med särskilda behov. Det är den typen av prioriteringsfrågor som helt kommer bort i reservanternas resonemang.

Slutligen: Gäller den alternativa förskolan en konkurrens eller inte? Naturligtvis är det en konkurrens som avses. Vad vi menar är att man skall ta till vara alla resurser. Är det en bristsituation, så bör man inte bara tänka på de sexåringar som täcks in av den kommunala förskolan. Varför rekommendera att man från organisationernas sida samtidigt skall försöka täcka in just den biten? Varför inte uppmana organisationerna att intressera sig för andra åldersgrupper där bristen är större? Det är på det sättet man tar till vara alla resurser, och det är det vi eftersträvar.

Detta hade också herr Romanus förstått om han hade läst fortsättningen av vad som står i barnstugeutredningens betänkande. Han stannade just inför slutsatsen. Där sägs nämligen: "Dylika fall torde bli fåtaliga i samband med att 6-årsförskolan blir ett obligatoriskt kommunalt åtagande. Det är i stället, enligt utredningens mening, av värde om privata organisationer, som studieförbund, ungdomsorganisationer, religiösa organisationer m. fl. liknande genom fritidsverksamhet av olika slag kan rikta sitt engagemang till de barn- och ungdomsgrupper som ännu inte kunnat täckas in genom samhällets insatser."

Det är ett synsätt – att man skall samverka kring barnen – som utskottet och reformen företräder i stället för att man i något konstlat organisatoriskt nit skall konkurrera om sexåringarnas tre timmar i den allmänna förskolan.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag tror att jag något behöver precisera de krav vi har ställt tidigare i vårt politiska arbete.

Vad vi menar är att en småbarnsgrupp skall omfatta högst 10 barn och en syskongrupp högst 15 barn. I småbarnsgrupperna skall det finnas två vårdare på fem barn, och i andra grupper en vårdare på fem barn. Något problem med överlappning föreligger inte alls.

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Fru talman! Vi föreslår i reservationen att gruppstorleken skall bestämmas till högst 10 barn respektive högst 15 barn med möjlighet till överinskrivning. Det är fråga om ett statsbidragsvillkor. Utskottet däremot säger när det gäller 20 barn att det enligt rekommendationerna är lämpligt att utnyttja en tredjedel av platserna för korttidsverksamhet. Men det är ju bara en from förhoppning, och herr Hellström vet precis lika bra som jag att man i åtskilliga kommuner kommer att använda samtliga platser för heltidstillsyn. Det är alltså här en avgörande skillnad mellan våra uppfattningar.

Sedan vill jag understryka att det inte var min mening att komma med något stympat citat. Men tiden räckte inte för mer än det väsentligaste. Jag hade för avsikt att läsa upp hela avsnittet, och det har nu herr Hellström gjort. Det väsentliga är ju det som jag citerade: "På liknande sätt som i fråga om den obligatoriska skolan skall privat institution kunna betraktas som förskola om den fyller de krav som uppställs på de samhällsliga förskolorna så som de uttrycks i förskollagen och i tillsynsmyndighetens råd och anvisningar."

Om utredningen menar någonting med detta, vilket jag förutsätter att den gör, nämligen att enskild förskola skall kunna betraktas som förskola, då är det inte fråga om någon kompletterande verksamhet i form av barnstimmar eller någonting liknande. Det är just fråga om att dessa institutioner skall kunna fylla den funktion som förskolan fyller – och det är det vi har föreslagit i reservationen. Jag finner att vi följer upp barnstugeutredningens uttalande på den här punkten ganska bra. Om dessa förskolor sedan får statsbidrag eller om bara kommunerna stöder dem, det är en fråga av något underordnad betydelse.

Det viktiga är att utredningen har slagit fast att enskilda förskolor som uppfyller av samhället ställda krav skall kunna betraktas som förskolor. På den punkten anser jag att herr Hellström snarast borde stödja reservationen, även om jag inte väntar mig att han skall göra det.

Herr HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Fru talman! För att ta det sista först – det står i utredningen: "På liknande sätt som i fråga om den obligatoriska skolan – – –." Om herr Romanus inte har begripit vad den här diskussionen har handlat om, så vill jag säga att den handlar om statsbidragen till vad som i herr Romanus' reservation kallas alternativa förskolor. På precis samma sätt som vi är motståndare till alternativa *skolor* och ett automatiskt statsbidrag till sådana, är vi motståndare till statsbidrag till alternativa förskolor. Det är ju detta som den här diskussionen gäller, och det är därför

det i utredningens betänkande just står att vi anser att förhållandena skall ordnas i likhet med vad som gäller för den obligatoriska skolan, där det ju inte finns någon statsbidragsautomatik för privata skolor.

Vår principiella syn är alltså densamma som i fråga om den obligatoriska skolan, och där är vi som bekant starka motståndare till tanken på alternativa skolor.

Herr Romanus fortsätter sedan att föra vad som enligt min mening är en skendebatt om att det skulle ligga en kvalitetsskillnad i om man har 18 eller 19 barn i en grupp. Den skillnad i styrka i rekommendationen som skulle finnas mellan de båda förslagen begriper jag inte. Herr Romanus förslag innefattar en möjlighet till överinskrivning, som just är en sådan där gummiartad möjlighet för kommunerna att gå in och fylla på med barn mer än vad herr Romanus har önskat. Överinskrivningen finns inte i utskottets förslag.

Herr Romanus har inte velat ta upp vad jag tycker vore en viktigare debatt. Kvaliteten i förskolan gäller snarast frågan: Hur skall vi ta hand om de barn som har det sämst ställt, barn med särskilda behov? Hur skall vi se till att de barnen garanteras mindre barngrupper och mera personal? Det är en betydligt viktigare kvalitetsfråga.

Och så, för att ta den andra viktiga kvalitetsfrågan, några ord till fru Lantz. Även efter den senaste redovisningen av hur vpk:s förslag ser ut kvarstår ju att personalen skall gå från kanske kl. 7 till kl. 18 eller 19 – de måste gå i skift. Just under den tid på dagen när det är mest barn närvarande kan det mycket väl bli en människa ensam, och en människa har svårt att visa för barn hur ett demokratiskt arbetslag fungerar.

Jag menar att dessa aspekter tillsammans – hur vi skall ta hand om barnen med särskilda behov, att förskolan skall syfta till att barnen skall få möjlighet att med sig själva införliva ett demokratiskt arbetssätt och att det är viktigt att personalen ges goda arbetsmöjligheter, så att man kan jobba i arbetslag – är huvudpunkter i reformen. Men det är tyvärr inte några huvudpunkter i reservanternas argumentering.

Herr CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Jag vill återvända ett ögonblick till det anförande som fru Lantz höll för ett par timmar sedan. Det var ett intressant inlägg som jag i stora delar kan instämma i; det gäller särskilt lovsången till de mycket små daghemmen, lägenhetsdaghemmen. Men det var också ett avsnitt som jag tror kräver litet av en kritisk kommentar. Jag syftar på fru Lantz' lek med de stora siffrorna och den beräkning hon gjorde av det faktiska behovet av barnstugeplatser i landet. Det är ett vackert exempel på hur man med siffror som i sig själva är helt korrekta kan ge en alldeles sned bild av verkligheten.

Det är riktigt att det finns ungefär 800 000 barn i förskoleåldern i Sverige. Det är också riktigt att ungefär hälften av dem, 400 000, är barn vilkas föräldrar – den ena eller båda – är förvärvsarbetande och att de

alltså behöver någon form av tillsyn när mamma och pappa är borta. Men det är inte riktigt att säga att siffran 400 000 representerar det faktiska behovet av daghemsplatser för barn som snarast möjligt måste täckas.

För det första skall ursprungssiffran 800 000 omedelbart reduceras med ungefär 50 000 – en halv årgång. Det gäller dem som är under ett halvt år. För det andra skall man till de befintliga 60 000 daghemsplatserna – fru Lantz angav alldeles riktigt detta antal – lägga ungefär lika många i familjedaghem. Då blir bilden en annan när det gäller behovstäckningen.

Men det är också så att många av de här 400 000 barnens föräldrar har sin barntillsynsfråga ordnad på annat sätt. Det är inte nödfallslösningar utan det är något som de vill ha kvar även om de till äventyrs i morgon dag skulle erbjudas en daghemsplats. Det finns andra sätt att ordna detta – i någon mån med anställd arbetskraft, även om det inte är många som har möjlighet till sådant numera – med hjälp av släktingar och vänner. Vi vet alla hur sådant går till. Det är många som inte skulle vilja ha en daghemsplats, om de fick det.

Den mer pedagogiska sidan av saken, barnets behov av att träffa andra barn, försöker vi tillgodose genom vad vi egentligen diskuterar i dag, nämligen den allmänna förskolan med dess deltidsgupper. Om man säger att det faktiska behovet i dag sannolikt är 200 000 platser, så är det antagligen minst lika korrekt som uppgiften att det behövs 400 000, om man bara utgår från siffrorna. Detta är emellertid inte så viktigt. Den debatten förde vi ganska allmänt i och utanför riksdagen för sex åtta år sedan: Hur stort är det så att säga slutgiltiga behovet av barnstugeplatser? Men vi slutade att föra det resonemanget därför att vid den tidpunkten då det totalt fanns 10 000–12 000 platser i landet och alla var överens om att detta var alldeles för litet, var det ganska ointressant om den så att säga slutliga gränsen bedömdes gå vid 100 000 – eller som man då sade 180 000 platser. Och det är lika ointressant i dag, när det finns 60 000 platser och alla är ense om att det behövs fler. Då är det egentligen inte värt att spilla krut på om den slutliga gränsen går vid 400 000 eller någon annanstans. Det är så långt dit. Vi kan ta den debatten när vi kommer närmare den slutliga gränsen.

Detta är en sak. Men viktigare är – och det tycker jag att fru Lantz med sitt allmänpolitiska sätt att tänka borde ha en viss förståelse för – att behovet, hur man än uttrycker det i siffror, är en funktion av åtgärder som samhället självt vidtar på helt andra områden. Det är inte någonting en gång för alla givet. Det är inte bara så att alla föräldrar med barn i förskoleåldern vill ha och självklart under alla omständigheter behöver barnstugeplatser, utan det beror alldeles på vilken livsform samhället mer eller mindre tvingar dem in i. Utan tvivel skulle ett mycket betydande antal i dag befintliga daghemsplatser bli disponibla för andra barn än de barn som disponerar dem i dag, om föräldrarna hade en verklig valfrihet. Men det har de inte.

Jag har sagt förr och upprepar det gärna, att jag tror inte att det finns någon stor grupp i landet på vilken samhället ställer så hårda – ja, jag

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

vill säga så grymma – prestationskrav som på de unga barnfamiljerna. För att de skall passa in i mönstret i Sverige i dag kräver vi helt enkelt ständigt och regelbundet av två vuxna människor tre människors arbetsinsatser, två utanför hemmet och en i hemmet. Detta skall man orka med. Alla gör det inte. Alla orkar inte. Och det är inte heller alla som vill. Men man är tvingad av bittert ekonomiskt nödtvång. Och det är ingalunda fråga om statusjakt och prylbegär och sådant. Man är tvungen för att kunna försörja sig i vårt samhälle i dag. Och då får man anlita de möjligheter som samhället ställer till förfogande.

Vi kan diskutera dessa frågor ur alla möjliga aspekter, men vi kan inte hävda att det här finns ett en gång för alla givet behov på vare sig 100 000, 200 000, 300 000 eller 400 000 daghemsplatser. Det faktiska behovet, den faktiska efterfrågan, beror på vad bl. a. vi här i huset beslutar i helt andra frågor än den vi just nu behandlar.

Jag kan inte låta bli att här erinra om att vi från moderat håll flera gånger har försökt vinna förståelse för tanken på valmöjligheter i detta avseende. Vi kan faktiskt i princip och på sikt utan kostnadsökning för staten samt med om man så vill total inbesparing i vissa fall av kommunernas utgifter för ändamålet ge de familjer som så önskar – det är bara fråga om dem – en möjlighet att utan stora ekonomiska uppoffringar lösa sina barntillsynsproblem på annat sätt. I stort sett räcker väl nettot av det statliga driftsbidraget för daghem till för att ge en alternativ möjlighet att få kontanter i stället under ett par tre år medan barnen är små och därmed skapa ett realistiskt alternativ till en andrainkomst i en familj som inte anser sig orka med att förvärva två arbetsinkomster medan barnen är riktigt små. Jag skall inte fördjupa mig i detta förslag. Det är – liksom en hel del annat som det talas om här i dag – egentligen inte dagens överläggningsämne. Men eftersom fru Lantz återupptog den för fem sex år sedan avsomnade debatten om det slutliga målet, det definitiva behovet av och efterfrågan på daghemsplatser, tror jag det är riktigt att också erinra om att det finns ett annat sätt att se. Framför allt måste vi göra klart för oss att det icke går att fastställa ett sådant behov eller en sådan efterfrågan i och för sig – den efterfrågan är en funktion av hela samhällets sätt att fungera, och vi kan härifrån detta hus styra den.

Fru LANTZ (vpk):

Fru talman! Först skall jag beröra herr Hellströms dåliga matematikkunskaper. Om man har två vårdare på fem barn och småbarnsgruppen består av tio barn, måste man alltså ha fyra vårdare på tio barn. Därmed klarar man den överlappning som vi har pratat om tidigare.

Till herr Carlshamre vill jag säga att jag djupt beklagar att den här saken kommit upp på ett så sent stadium i debatten. Jag trodde också att vi skulle slippa diskussionen om barnstugornas vara eller inte vara. Alla har tidigare i debatten varit överens om hur viktigt det är med en utbyggnad av barnomsorgen; vare sig den har formen av daghem,

leksskolor eller fritidshem. Jag vill fastslå att det slutliga målet som jag ser det är att alla barn skall ha rätt till barnomsorg. Alla de 800 000 barnen skall ha rätt till barnstugeplats, och det skall framför allt de 400 000 barn ha som har förvärvsarbetande mödrar. De är i akut behov av en daghemsplats. Den redovisning jag gjorde är inte någon lek med siffror; det var en faktisk och mycket skrämmande men dess värre sann redovisning.

Jag trodde att vi var överens om att barnomsorgen är viktig, men det är vi tydligen inte. Här avskiljer sig moderaterna i debattens sista timme. Jag skulle vilja fråga herr Carlshamre hur han har tänkt sig situationen för föräldrarna till de 400 000 barnen. Om man nu inte vill ha en daghemsplats åt sitt barn, skall man då i stället lita till barnflickor, släktingar eller andra varianter av hjälp med barntillsynen? Jag skulle vilja ha en litet bättre precisering på den punkten, när ni nu förkastar alternativet barnomsorg.

Herr HELLSTRÖM (s):

Fru talman! Först några ord om fru Lantz' spädbarnsmatematik. För att fru Lantz skall få sin matematik att gå ihop krävs det ett lägenhetsdaghem där alla de tio barnen är under två år. Vad fru Lantz nu egentligen gav exempel på var vad vpk anser om ett *vanligt* daghem och den personalinsats man skall ha där. Men i ett lägenhetsdaghem med ett litet befolkningsunderlag – ett höghus eller ett hyreshus som fru Lantz sade – blir det en blandning av barn i alla åldrar och då faller den matematiken och det blir i stället precis som det är i dag. Vi har ju lägenhetsdaghem med den personaltäthet som fru Lantz talat om, och vi vet att man där ofta är ensam med barnen – det är bara att resa ut och titta.

Till herr Carlshamre vill jag säga att det går att ta reda på hur barnfamiljerna ser på denna fråga i det samhälle vi har i dag. Barnstugeutredningen har framlagt och riksdagen har antagit ett förslag till förskoleplanering, som innebär att man skall uppskatta det fulla behovet av daghemsplatser för förvärvsarbetande föräldrars barn och barn med särskilda behov. Genom de undersökningar som gjorts hittills vet man att ungefär mellan 75 och 90 procent av de förvärvsarbetande föräldrarna med barn – det kan variera med hänsyn till kommunernas struktur – önskar en samhällelig barnomsorg. Vi kan säga att med det samhälle vi har i Sverige nu vill mellan 75 och 90 procent av de här föräldrarna att samhället skall lösa deras barnomsorgsproblem. Men då kan herr Carlshamre hävda att vi borde ha ett annat samhälle, som skulle betala de människor som i dag vill gå ut och göra en insats i förvärvslivet för att de skall vara hemma. Om herr Carlshamre skall få den matematiken att gå ihop – för att återvända till ämnet matematik, och gå in på herr Carlshamres förslag även om jag inte delar hans värderingar – och om dessa familjer inte skall få en kraftigt försämrad levnadsstandard, så går det programmet synnerligen illa ihop med moderata sam-

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

lingspartiets syn på skattepolitiken! Det skall då till mycket drastiska skattehöjningar för att klara herr Carlshamres program, med barnlön för de föräldrar som då skulle stanna hemma hos sina barn, om inte de familjerna skulle behöva leva i sämre villkor än andra familjer. – Och det kan väl inte herr Carlshamre mena?

Herr CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Fru Lantz har redan sagt att herr Hellström räknar litet konstigt. Han kanske gör det.

Det är faktiskt så – och jag sade det, herr Hellström – att enbart de pengar som i dag utgår som subvention till varje daghemsplats, vilket är låt oss säga mellan 7 000 och 15 000 kronor per plats, sedan avgifterna är betalda, alternativt erbjudna som ett kontantstöd under ett fåtal år, medan barnen är riktigt små, är ett fullt realistiskt alternativ till en andrainkomst i familjen. I de allra flesta familjer är nettoeffekten av en andrainkomst icke större än så. Det innebär därför icke någon standard-sänkning, ej heller någon skattehöjning, eftersom det är fråga om samma pengar, använda på olika sätt; man skall ju inte både ha daghemsplatser och ersättning för att man inte har fått dem.

Sedan, fru Lantz, är vi överens i en hel del. Vi är överens om att det är viktigt att bygga ut samhällets barnomsorgsresurser och att det antal platser som finns i dag är för litet. Men vi är inte överens om att det slutliga målet är 400 000 platser. Det återstår att bevisa.

Jag skulle gärna vilja att man i de undersökningar herr Hellström talar om tog med alternativet och inte bara frågan, hur man vill ha barn tillsynen ordnad under nuvarande förhållanden, nuvarande förvärvsarbetandefrekvens och allt sådant, utan också frågan, vilket man väljer, om man i ett litet antal år får möjlighet att välja kontanterna i stället för att få samma pengar in natura, inbyggda i daghemsplatser. – Den frågan är såvitt jag vet inte medtagen i undersökningarna.

Till sist fru Lantz: Vi är överens om att alla barn skall ha omsorg – det var fru Lantz' egna ord – men varje barn skall så långt det är möjligt ha den omsorgen i den form som passar just det barnet och just den familjen bäst; omsorgen skall inte ges på samma sätt till alla.

Fru LANTZ (vpk):

Fru talman! Jag återkommer till herr Hellström, eftersom han framhårdar i sin matematik och jag i min.

Om man har två vårdare på fem barn, blir det ju fyra vårdare på tio barn, och när det gäller syskongrupper blir det tre vårdare på 15 barn. Jag kan inte inse att det skulle bli något glapp i omsorgen under dagen med den personaltätheten. Jag kan heller inte se någon anledning till att man inte skulle kunna förena de här två grupperna i ett lägenhetsdaghem. Det är ju fråga om tio barn, respektive femton barn.

Herr HELLSTRÖM (s):

Fru talman! Jag trodde, fru Lantz, att vi hade kommit överens nu, men det har vi tydligen inte gjort. Men för att matematiken skall gå ihop måste det vara bara spädbarn i det där lägenhetsdaghemmet. Därför håller inte matematiken.

Ett svar har ju, herr Carlshamre, de förvärvsarbetande kvinnorna själva givit. Till skillnad från hur det varit under alla tidigare lågkonjunkturer, då kvinnorna minskade sitt inträde på arbetsmarknaden och t. o. m. lämnade arbetsmarknaden har de under lågkonjunkturen 1971 – 1972 ökat sina krav på att ha samma rätt till full sysselsättning som männen. Kvinnorna fortsatte att gå ut på arbetsmarknaden 1971 – 1972, och den kvinnliga sysselsättningen, som i hög grad har gällt just småbarnsmammorna, har kunnat öka även under lågkonjunkturen. Trots de svåra tider som rådde internationellt kunde man öka den totala sysselsättningen här. Anspråken har alltså stigit, och det har tagit sig uttryck i både ökade krav på barnomsorg från samhällets sida och ökade krav på sysselsättning. Där finns ett svar till herr Carlshamre som verkligheten själv har givit.

Herr Carlshamre ställer barnfamiljerna skyddslösa. Hans senaste exempel visar att han har dålig kontakt med småbarnsföräldrarnas verklighet. Vad händer med den familj som får betalt enligt herr Carlshamre under några år för att en av föräldrarna skall stanna hemma i stället för att fortsätta sitt förvärvsarbete? När den tiden har gått kan det vara svårt att komma tillbaka till arbetsmarknaden. Detta är en klar realitet för många människor som har fått lämna arbetsmarknaden. Är man borta länge är det svårt att komma tillbaka. Man kanske får fortsätta att stå utanför arbetsmarknaden, men då upphör herr Carlshamres stöd och då får familjen en klar ekonomisk försämring i jämförelse med vad som skulle ha inträffat om samhället hade hjälpt till med familjens barnomsorg. Det gäller ju inte familjens inkomster enbart de år då barnen är i daghem – det gäller också att bägge makarna, om de önskar det, skall ha långsiktigt hyggliga möjligheter att vara ute i arbetslivet och få inkomster även senare.

Herr CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Jag vill inte gärna finna mig i att bli målad som någon sorts mörkman som försöker driva kvinnorna tillbaka från arbetsmarknaden hem till spisen. Det handlar inte om det. Den frågan hänger över huvud taget inte samman med om vi skall bereda möjlighet för både män och kvinnor, mamma eller pappa, att under ett litet antal år – en parentes på kanske tre eller fem eller sex år i ett arbetsliv på kanske 40 år – själva få välja var de vill göra sin samhällsinsats, ute i förvärvsarbetet eller i hemmet. Var och en som vårdar tre eller fyra egna barn producerar för samhället samma kvantitet barnomsorg som en anställd i en barnstuga. Det behövs en person på tre eller fyra barn om barnstugan skall skötas väl.

Vi skall inte fördjupa oss i detaljerna, men herr Hellström kanske

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

Förskolan m. m.

kommer ihåg att i de förslag som vi har diskuterat tidigare om en utbyggd föräldraförsäkring ingår också förslag till skydd mot konsekvenserna av att man hamnar utanför arbetsmarknaden, så vi kan lösa även de problemen. Vad vi eftersträvar är något som man gärna må kalla för en utbyggd föräldraförsäkring, som under en kort tid ger en verklig valfrihet.

Herr HELLSTRÖM (s):

Fru talman! Sveriges barnfamiljer har genom sitt handlande i verkligheten svarat herr Carlshamre betydligt bättre än vad jag skulle kunna göra genom att ytterligare förlänga kammardebatten.

Herr CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Sveriges barnfamiljer har, som jag ser det, till stor del varit ekonomiskt tvingade att ge det svaret. De har inte valt att ge det.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Carlshamre m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Romanus begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 40 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Carlshamre m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Romanus begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 158

Nej – 155

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Larsson i Öskevik m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Andersson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 40 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Larsson i Öskevik m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Andersson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 206
Nej – 107

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Romanus m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Romanus begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 40 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Romanus m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Romanus begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 252
Nej – 58
Avstår – 3

Punkterna 4–6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Larsson i Öskevik m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Andersson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 40 punkten 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Larsson i Öskevik m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Andersson begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 186

Nej - 127

Punkten 8

Utskottets hemställan bifölles.

§ 13 Vattenvård

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 38 i anledning av motion angående vattenvård.

I detta betänkande behandlades motionen 1974:805 av fru Anér m. fl. (fp) vari hemställdes 1. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle begära a) att en utredning tillsattes med uppgift att analysera riskmomenten i samband med oljetransporter i olika former, b) att snara åtgärder vidtogs från svensk sida för att få till stånd en bättre beredskap för begränsning av oljekatastrofer som kunde inträffa i samband med oljeborrningarna i Nordsjön, c) att förslag förelades riksdagen med innebörd att lagen om förbud mot dumpning av avfall i vatten och lagen om åtgärder mot vattenförorening från fartyg gjordes tillämpliga även för plattformar till havs samt att åtgärder i övrigt vidtogs för att förebygga skador i samband med borrning efter olja, d) att Sverige i internationella sammanhang drev kraven på förbud mot oljeutsläpp i haven och begränsning av tanktonnagets storlek, 2. att riksdagen skulle besluta att 9 § lagen om åtgärder mot vattenförorening från fartyg ändrades så att krav på anläggning för omhändertagande av oljerester m. m. kunde ställas även för annan hamn än allmän hamn, 3. att riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts angående förbättrat oljeskydd.

Utskottet hemställde

att motionen 1974:805 i den mån den inte kunde anses besvarad med vad utskottet anfört inte skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru Anér (fp) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:805 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört angående tanktonnagets storlek.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. av herr Jonasson (c) samt fru Anér (fp), fru Olsson i Helsingborg (c), fru Fredrikson (c) och fru Andersson i Trollhättan (c),
2. av herr Takman (vpk).

Fru ANÉR (fp):

Fru talman! I fråga om detta betänkande av jordbruksutskottet, nr 38, som gäller risker vid oljeborrning och oljetransporter till havs vill jag i huvudsak yrka bifall till utskottets hemställan. Eftersom vi i folkpartiet mycket länge har drivit dessa frågor är det med stor tillfredsställelse vi ser att utskottet nu understryker våra synpunkter och förutsätter att det fortsatta arbetet av regeringen kommer att drivas i den anda som vi förordar, nämligen att så intensivt och målmedvetet som möjligt söka göra haven helt fria från oljeföroreningar och göra stora ansträngningar för att påskynda det internationella arbetet på att göra oljeborrningarna så ofarliga för miljön som möjligt. Där uttrycker jag alltså min tillfredsställelse.

På en punkt vill vi i mittenpartierna med ett särskilt yttrande markera vår oro för de risker som oljetransporter för med sig. Vad vi har velat framhålla här är behovet av en ordentlig översikt över oljetransporternas risker, så att man kan göra en så bra bedömning som möjligt av vilka metoder som är säkrast. Helt säker är tyvärr ingen, och därför behövs egentligen också en jämförelse mellan olika energiframställningsmetoder, ur miljösynpunkt, för att vi skall kunna göra ett val som belastar vår framtid så litet som möjligt.

Det finns i dag en rad utredningar och det finns en hel del redan framtaget material som belyser bitar av frågeställningen. Men svårigheten är att få något grepp om de områden som inte har blivit täckta av utredningarna. Den petrokemiska utredningen t. ex. talar bara om alternativen förläggning vid ostkusten eller Västkusten av raffinaderier. Den behandlar miljöfrågor huvudsakligen ur synpunkten vad som händer kring själva raffinaderierna. Några grundliga undersökningar om hur t. ex. pipeline-alternativet ter sig i förhållande till sjötransporter har utredningen inte kunnat göra.

Inte heller har vi ännu sett någon jämförelse mellan kärnkraft, kol och olja för att inte tala om andra energimöjligheter till fullo utförd och med alla miljöfaktorer inräknade. Det finns dock möjligheter att sådant material kommer fram i de många undersökningar som nu görs i energifrågan. Vi avvaktar därför för närvarande resultatet av dem och avstår från något annat yrkande än utskottets på den punkten. Men det är klart och tydligt att frågan inte är slutbehandlad ännu.

För övrigt, fru talman, nöjer jag mig med att yrka bifall till reservationen 1.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Det finns åtminstone fyra viktiga synpunkter på supertankers för olja.

För det första blir jättetankfartygen allt fler. Vid årsskiftet 1973–1974 fanns det 388 fartyg på mer än 200 000 ton i tjänst. Ytterligare 493 var under konstruktion eller beställda.

För det andra blir dessa supertankfartyg allt större. Snart är flera fartyg

på mer än en halv miljon ton färdigbyggda. Avancerade planer finns på tankers på 750 000 ton. Japanska och engelska skeppsbyggare planerar för tankers större än en miljon ton.

För det tredje är supertankers ytterst svåra att manövrera i trånga farleder. Deras levande vikt är så oerhörd att det kan ta mer än 20 minuter att stanna fartyget. När det går långsamt är det praktiskt taget omöjligt att styra. Också när avståndet mellan kölen och botten är litet blir fartygen svåra eller omöjliga att manövrera. I många sund måste supertankers gå i rännor som är så grunda att fartygen nätt och jämnt kan passera. En oväntad situation – maskin- eller roderhaveri, felaktig positionsbestämning, ett annat fartyg som skär kursen eller något annat – kan ofta inte bemästras. Antingen lyckas tankern ändra kurs och kanske gå på grund. Eller också fortsätter man i färdriktningen och kolliderar kanske med ett annat fartyg.

En rad olyckor har redan hänt med supertankers. Man kan lätt föreställa sig en ny TorreyCanyon-katastrof med ett fartyg kanske fyra gånger större. Om en sådan tanker exploderar eller bryts sönder i hårt väder kan närmare en halv miljon ton råolja komma lös. Det vore en miljökatastrof utan motstycke.

För det fjärde vet alla att oljebekämpningen i vår del av världen är löjligt ineffektiv om en supertanker skulle gå under i eller strax utanför en skärgård. När man i Brofjorden häromveckan skulle pröva oljebekämpningen simulerade man ett utsläpp på 3 000 ton, men snart kommer tankers på 300 000 ton att gå genom Dynabrottet. Skulle ett sådant fartyg brytas sönder där skulle stora delar av den ovärderliga Bohuskusten kunna förstöras på några dagar. Miltals av stränder och öar skulle smetas ner av olja, skada vatten, fåglar och natur, förstöra för både bofast befolkning och turister.

Riskerna ökar alltså för en sådan katastrof. Jag hoppas att herr Hedström nu kommer att ge någon kommentar till dessa risker. Jag upprepar: supertankfartygen blir allt fler, blir allt större, blir därmed allt svårare att manövrera i trånga skärgårdsområden och oljeskyddet är helt otillräckligt. Sådana risker har vi inte rätt att ta. Folkpartiet fortsätter därför att kräva att svensk sjöfarts- och oljepolitik bör inriktas på att supertankers för olja över huvud taget inte trafikerar svenska skärgårdsområden och inte heller Östersjön.

Jag yrkar bifall till reservationen av fru Anér.

Herr HEDSTRÖM (s):

Fru talman! Som jordbruksutskottet har anfört i sitt betänkande har riskerna för förorening av haven genom olika former av oljeutsläpp flera gånger tidigare behandlats av riksdagen. Frågan är av mycket stor betydelse. Det är därför viktigt att olika åtgärder vidtas för att hindra att olja kommer ut i vattnen.

Sverige deltar sedan flera år tillbaka i ett omfattande internationellt samarbete på oljeskyddets område. Särskilt omfattande har detta arbete

varit inom IMCO, som är FN:s sjöfartsorganisation. För dem som kanske inte är bevandrade i dessa förkortningar vill jag meddela att initialerna betyder Intergovernmental Maritime Consultative Organisation. Både inom IMCO och i andra sammanhang har utarbetats konventioner som syftar till att hindra att olja och andra kemikalier skall smutsa ned haven.

Riksdagen har de senaste åren haft att ta ställning till flera regeringsförslag om godkännande av konventioner i syfte att skydda haven mot nedsmutsning av olika slag. Även vid nästa års riksdag kommer vi, enligt vad som erfarits, att åter få behandla konventioner som bör tillgodose flera av de krav på bättre oljeskydd som kvarstår. Inom Sverige har sjöfartsverket utrett frågor av betydelse för transport av olja och andra kemikalier. Sjöfartsverkets förslag övervägs inom kommunikationsdepartementet.

När det gäller borring efter olja på havsbotten har utskottet i sitt betänkande understrukit vikten av att det från svensk sida görs ansträngningar för att komma till rätta med de risker som är förenade med sådana borringar. Utskottet har även hänvisat till uttalanden som gjordes vid behandling av motioner till 1973 års riksdag. Dessa uttalanden äger fortfarande giltighet. Det är därför utskottet anser att det inte skall behövas något särskilt initiativ från riksdagens sida i denna sak.

Frågan om begränsning av storleken hos oljetankfartyg har behandlats inom ramen för IMCO-arbetet. Dessutom följer de svenska myndigheterna fortlöpande säkerhetsfrågorna när det gäller tanktransporter. Som utskottet har anfört finns det inte för närvarande någon anledning till åtgärd från riksdagens sida i fråga om storleken hos tanktonnaget.

Herr Ahlmark anförde att riskerna undan för undan ökar på det här området. Alla som har följt herr Ahlmarks agerande i riksdagen vet att han har stort intresse för att försöka åstadkomma bättre förhållanden och ordna så att dessa jättetankbåtar inte går in i mindre farvatten. Vi är alla överens med honom om att denna strävan är god. Experterna har i många fall den uppfattningen att storleken på tanktonnaget inte är det som gör att skador och faror blir större utan att det gäller hur man kan ordna säkerhetsbestämmelserna vid inlopp i mindre farvatten. Därför vill jag för dagen inte göra något annat uttalande än att – som det framgår av utskottets betänkande – frågorna är föremål för mycket intensiv observation och att de åtgärder som behöver vidtas också kommer att vidtas.

Med detta ber jag, fru talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Jag skulle önska att herr Hedström hade alldeles rätt när han säger att frågan om tanktonnagets storlek är föremål för mycket "skarp observation". Jag tror knappast det är fallet, om man nämligen talar om regeringarnas och de internationella sammanslutningarnas observationsförmåga. Det är ju en häpnadsväckande snabb utveckling både när det gäller antalet supertankers och när det gäller storleken av de

här jättetankfartygen, vilket jag visade i mitt tidigare inlägg.

Herr Hedström sade att man inte är enig om hur farliga supertankers är. Det är alldeles korrekt att man inte är det. Ändå tycker jag att de forskningsresultat som kommit fram de senaste åren är ganska entydiga. De visar nämligen att säkerheten för de jättestora fartygen är utomordentligt liten när det gäller trånga skärgårdsområden. De här fartygen är mycket djupgående och kan alltså inte avvika särskilt mycket från kursen utan att gå på grund. Det tar enormt lång tid att stanna ett supertankfartyg på grund av dess enorma levande vikt. De här fartygen är i största allmänhet svåra att manövrera när de går mycket långsamt, de saknar då praktiskt taget styrkraft.

Det finns mycket skrivet som visar att supertankers är farliga. Vi såg i början av hösten än en gång vad som kan hända när en supertanker för olja går på grund. Den 10 augusti gick Shelltankern *Metula* genom Magellans sund. Den hade 195 000 ton råolja i tankarna. I fint väder och med lotsar på bryggan rände den upp på en sandbank. Den skadade flera tankar och hotades i den storm som sedan kom att följa att helt brytas sönder. I veckor pågick räddningsarbetena. Man lyckades hindra explosion och brand. Hur mycket olja som rann ut vet man inte. Uppgifterna varierar mellan 25 000 och 50 000 ton.

Skadorna på vatten och stränder där nere är ännu outredda. Det var vinter och kallt vid sydspetsen på Sydamerika. I kallt vatten bryts oljan ned långsammare än i varmare områden. På det viset kan det här fallet jämföras med en katastrof i t. ex. Nordsjön. Av allt att döma har nedsmutsningen i området blivit utomordentligt stor.

Det var alltså den mänskliga faktorn som klickade. Vädet var, jag upprepar det, utmärkt och lotsarna var på plats. Någon kollision med annan båt var det inte fråga om. "Metula" hade varken maskinfel eller roderfel. Man navigerade helt enkelt fel – och vi stod plötsligt inför risken av historiens största oljekatastrof. Nu lyckades man pumpa över en massa olja till andra båtar och till slut få *Metula* flott med hjälp av tre holländska högsjöbogsrare.

Det här var bara det senaste fallet i en lång rad olyckor som supertankers varit inblandade i. När händer nästa olycka? Och vad skulle ske om en jättetanker med 200 000 eller 300 000 ton råolja sprang läck utanför Västkusten eller i Östersjön?

Det kan vi inte säga i förväg. Det beror på vindar, strömmar och vädet i övrigt. Det beror på hur mycket av oljan man kan ringa in innan det är för sent. Men man skall vara totalt okänslig för betydelsen av miljöskydd och miljörisker om man förnekar de faror som våra vatten löper genom att allt fler och allt större tankfartyg går in i trånga skärgårdsområden.

Det här måste alltså motverkas på olika sätt. Det är vad reservationen handlar om.

Herr HEDSTRÖM (s):

Fru talman! Jag vill inte på något sätt förneka de faror som finns när stora supertankers går in i mindre farvatten, men jag försökte begränsa mitt anförande med hänvisning till att utskottet skrivit klart och entydigt vad utskottet anser i den här saken.

Jag förutsätter att herr Ahlmark har läst utskottsbetänkandet, där det överst på s. 3 står:

”Utskottet anser att stora ansträngningar bör göras för att komma till rätta med de risker för skador som är förenade med oljetransporter.”

Utskottet fortsätter:

”Utskottet vill understryka vikten av att de initiativ som sålunda tagits energiskt fullföljs och att gjorda utredningar bearbetas och där så erfordras kompletteras så att de kan leda fram till alltmåra effektiva åtgärder.”

Det är mycket klart uttalat från utskottets sida, och det föreligger inte någon meningsskiljaktighet mellan reservanterna och utskottsmajoriteten på det området.

Det skulle vara mycket att tillägga om eventuella risker med dessa jättetankers, men jag tycker att det som nu anförts får räcka för denna gång.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Det gläder mig väldigt mycket att herr Hedström säger att det inte föreligger någon meningsskiljaktighet i sak mellan reservanterna och utskottsmajoriteten. Det betyder alltså att de åsikter som fru Anér uttrycker i sin reservation också är utskottets. Under sådana förhållanden beklagar jag att det inte står ett enda kritiskt ord om ökningen av tanktonnagens storlek, varken när det gäller *antalet* supertankers eller när det gäller *storleken* av de enskilda fartygen.

Om alltså herr Hedström tycker att fru Anérs reservation är befogad kan jag inte förstå varför han inte sett till att de åsikter som där framförs skrivits in i utskottets betänkande.

Herr HEDSTRÖM (s):

Fru talman! Det vore frestande att gå in på handläggningen i utskottet av denna fråga, men av hänsyn till fru Anér skall jag inte göra det. Vi var nämligen vid den förberedande handläggningen i utskottet helt eniga, och den omständigheten att fru Anér ändå har lämnat en reservation får tolkas enbart som ett tecken på att hon på sitt sätt ville klarare understryka vad hon anser om den motion som väckts.

Fru ANÉR (fp):

Fru talman! Jag håller helt med herr Hedström om att detta inte är en sådan fråga som vi bör diskutera här i kammaren. Jag vill bara säga att jag har yrkat bifall till motionen, både i utskottet och i kammaren, och att jag står för detta.

Överläggningen var härmed slutad.

Onsdagen den
27 november 1974

*Skydd mot ned-
skräpning m. m.*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till reservationen av fru Anér, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Anér begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 38 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till reservationen av fru Anér.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Anér begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 261
Nej - 47
Avstår - 2

§ 14 Skydd mot nedskräpning m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 43 i anledning av motioner angående skydd mot nedskräpning m. m.

Fru FREDRIKSON (c):

Fru talman! I motionerna 935 år 1973 och 328 i år har herrar Svanström och Glimnér tagit upp frågor rörande nedskräpning av naturen. I naturvårdslagens 23 § kan man klart utläsa att ingen får skräpa ned i naturen med avfall så att skada eller otrivsighet uppstår.

Tyvärr är det så, enligt min mening, att alltför många inte känner tillräckligt starkt för hur 23 § borde efterlevas. De åtgärder som har satts in har givit resultat, dock inte tillräckliga.

Vatten och kuster tillhör i hög grad vår natur och är därtill klassade som fina naturtillgångar. Vi som bor i kustområdena vill följa upp intentionerna i den fysiska riksplaneringen så att vi kan erbjuda den rekreation som där kan upplevas i en ren och trivsamt miljö, liksom vi själva vill uppleva den i vår egen fasta bomiljö.

Kustbygdernas lokala och frivilliga samhällsföreningar syr och arbetar på andra sätt ihop pengar för årligt återkommande städning. Man engagerar sig också personligen i arbetet med att städa upp. Nedskräpningen är emellertid för stor för att det ekonomiska ansvaret för renhållningen i de här aktuella områdena i någon högre grad skall läggas på kommuner och ideella sammanslutningar.

Nedskräpning av vattnet sker säkert inte enbart från fritidsbåtar. Även

den reguljära båttrafiken är ansvarig.

Vi anser alla att kuster och skärgårdar tillhör våra nationella tillgångar. Renhållningen där bör därför i hög grad vara en för landet gemensam angelägenhet.

Jag vill, utan att här upprepa något, understryka vad som sägs i motionen 328 samt de synpunkter som ytterligare utvecklats i mitt särskilda yttrande till jordbruksutskottets betänkande nr 43. Det är angeläget att där nämnda utredningar kommer fram snabbt och ger oss förslag som verkligen kan lösa problemen.

Fru talman! Jag har i dag inget annat yrkande än utskottets.

Herr HEDSTRÖM (s):

Fru talman! Under de senaste åren har ett flertal kampanjer genomförts mot nedskräpningen i naturen. Kampanjerna har bedrivits med stöd av stat, kommuner, ideella organisationer, näringsliv och enskilda personer. Särskilt bör nämnas den riksomfattande kampanj som under fyra år bedrevs under ledning av rikskommittén Håll Sverige rent. Till denna kampanj utgick statligt stöd med totalt 2 miljoner kronor.

Det är naturligtvis en mycket viktig sak att nedskräpningen i naturen bekämpas. För statliga insatser på detta område har naturvårdsverket ett fortlöpande ansvar inom ramen för sin allmänna informationsverksamhet. Även kommunerna torde känna sitt ansvar.

När det gäller de avfallsfrågor som hänger samman med båtturen kan man utgå från att de också tas upp i det betänkande som fritidsbåtutredningen har aviserat.

Något särskilt initiativ från riksdagens sida i dessa frågor är inte påkallat. Jag vill framhålla att utskottsbetänkandet är enhälligt. Då har väl fru Fredrikson endast velat ytterligare understryka vilken vikt hon fäster vid dessa frågor.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

På förslag av fru tredje vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 15 Fru tredje vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle inrikesutskottets betänkanden nr 25–30 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 16 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 188 med förslag till lag om den skattemässiga behandlingen med anledning av övergång från aktiebolag till annan företagsform, m. m.

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

*Skydd mot ned-
skräpning m. m.*

Nr 129

Onsdagen den
27 november 1974

§ 17 Anmälades och bordlades motionen nr 2003 av herr *Olsson* i Edane m. fl. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:166 med förslag till ändringar i naturvårdslagen (1964:822) och skogsvårdslagen (1948:237), m. m.

§ 18 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställets, nämligen av

Nr 374 Herr *Wachtmeister* i Staffanstorps (m) till herr justitieministern angående förbudet mot att framföra cykel utan lykta:

Är statsrådet, mot bakgrund av omfattande kritik och svårigheter att kontrollera lagens efterlevande, beredd föreslå sådan ändring i fordonskungörelsen att cykel ej behöver vara försedd med lykta vid cykling på dagen?

Nr 375 Herr *Lundgren* (s) till herr kommunikationsministern angående fraktning av miljöfarliga gifter med passagerarflygplan:

Anser statsrådet – med anledning av t. ex. det olyckstillbud som häromdagen inträffade på Arlanda – det olämpligt att bl. a. miljöfarliga gifter får medtagas som flygfrakt i passagerarplan och vilka åtgärder bör i så fall vidtagas för att ändra de nuvarande bestämmelserna?

§ 18 Kammaren åtskildes kl. 17.36.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Nr 129

år 1974

Onsdagen den 27 november

Herr talmannen 3

” Ahlmark (fp) 109, 111, 113

Fröken Andersson (c) 56, 75, 79, 91, 92, 97

Fru Anér (fp) 109, 113

” Bergander (s) 36, 39, 40

Herr Carlshamre (m) 100, 104, 105, 106

Fru Dahl (s) 5, 18, 20

” Fredrikson (c) 114

Herr Geijer, Arne, i Stockholm (s) 15, 19

” Gustafsson i Säfte (c) 31

” Hedström (s) 110, 113, 115

” Hellström (s) 93, 97, 99, 103, 105, 106

” Hernelius (m) 3

” Hörberg (fp) 29

” Jadestig (s) 11

Fru Jonäng (c) 14

Herr Karlsson i Huskvarna (s) 70, 77, 80, 87, 89

Fru Kristensson (m) 32, 37, 39, 40, 45, 48, 52

” Lantz (vpk) 66, 77, 78, 97, 98, 102, 104

Herr Larfors (s) 40, 48, 51, 52

” Lidgard (m) 49

Fru Lundblad (s) 89, 91, 92

Herr Måbrink (vpk) 10, 19

Fru Nettelbrandt, tredje vice talman (fp) 21

Herr Pettersson i Västerås (vpk) 24, 27, 28

” Romanus (fp) 61, 64, 65, 76, 78, 83, 84, 96, 99

” Strömberg i Botkyrka (fp) 92

Fru Sundberg (m) 58, 64, 65, 74, 79

Herr Svanberg (s) 25, 28

” Svensson i Kungälv (s) 80, 84, 88, 89

” Takman (vpk) 12, 19, 42, 48

” Turesson (m) 21

” Wachtmeister i Johannishus (m) 51, 52

” Werner i Malmö (m) 84, 88, 89

” Wikner (s) 30

” Åkerlind (m) 31

